

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI EKONOMİ POLİTİK VE İŞLETMECİLİK BİLİM DALI

**AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BALKANLAR'DAKİ EKONOMİ
POLİTİK ETKİSİ:
BULGARİSTAN, ROMANYA, TÜRKİYE**
(Yüksek Lisans Tezi)

Tezi Hazırlayan: **Emrah ALAYOĞLU**

İSTANBUL, 2007

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI EKONOMİ POLİTİK VE İŞLETMECİLİK BİLİM DALI

**AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BALKANLAR'DAKİ EKONOMİ
POLİTİK ETKİSİ:
BULGARİSTAN, ROMANYA, TÜRKİYE**
(Yüksek Lisans Tezi)

**Tezi Hazırlayan:
Emrah ALAYOĞLU**

**Öğrenci No:
050743021**

**Danışman:
Doç. Dr. Cüneyt YENİGÜN**

İSTANBUL, 2007

YEMİN METNİ

Sunduğum Yüksek Lisans Tezimi, Akademik Etik ilkelerine bağlı kalarak, hiç kimseden akademik ilkelere aykırı bir yardım almaksızın bizzat kendimin hazırladığıma and içerim. ..../...../.....(Tarih)

(İmza)

Aday: Emrah ALAYOğLU

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAGI

Enstitümüz..... Anabilim Dalı.....
bilim dalı yüksek lisans öğrencilerinden ..... numaralı ..... “*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği*” nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği “.....”
.....” başlıklı Tezini/Projesini, Yönetim Kurulumuzun ..... Tarih ve ..... sayılı toplantısında seçilen ve Fakülte binasında toplanan biz jüri/izleme komitesi üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (.....) dakika süre ile aday tarafından takdim edilmiş ve sonuçta adayın tezi hakkında **Oybirliği/Oy Çokluğu** ile **Kabul/Red** kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü’ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir...../...../.....(Tarih)

JÜRİ ÜYELERİ

Danışman

.....

Üye

.....

Üye

.....

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BALKANLAR'DAKİ EKONOMİ POLİTİK ETKİSİ; BULGARİSTAN, ROMANYA, TÜRKİYE

Tezi Hazırlayan: Emrah ALAYOĞLU

Özet

Bu Tez Çalışmasında; Türkiye'nin Gümrük Birliği'nin negatif etkisine maruz kaldığı ve AB ile iktisadi entegrasyon içine giren Bulgaristan, Romanya ve Türkiye üçlüsünün AB'nin merkez ülkeleri ve ilk dalga üye ülkeleriyle aralarında hala uçurumlar bulunduğu ve bütünleşme sürecinin bu ülkelerde kısa ve orta vadede büyük ve önemli bir sıçrama yaratamayacağı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu sebeple ilk önce AB'nin oluşum evreleri üzerinde durularak AB'nin yapısının daha iyi anlaşılması sağlanmıştır. İkinci bölümde entegrasyon konusu üzerinde durularak bölgelerarasındaki farklılıklar konusu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Son bölümde ise Türkiye'nin Gümrük Birliği'nden olumsuz etkilendiğinin üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Entegrasyon, Bölgelerarası Farklılıklar, Gümrük Birliği

**ECONOMY-POLITIC INFLUENCE OF EUROPEAN UNION IN BALKANS:
BULGARIA, ROMANIA AND TURKEY CASE**

Presented by Emrah ALAYOĞLU

Abstract

Main core of this study is that Turkey is under the negative effect of Customs Union and there is a tremendous gap between threesome of Bulgaria, Romania and Turkey and main countries of EU and first wave countries of Union where integration process for these countries would not necessarily create a huge jump in short/medium term. Thus, having underlined phases of EU set-up, nature and state of European Union is to be explained.

In the second part, pointing out the integration process, inter-regional diversifications were explained. In the last part, it was expressed that as being a member of Customs Union, Turkey is negatively effected by this circumstance.

Key Words: European Union, Integration, Inter-Regional Diversifications, Customs Union

ÖNSÖZ

Avrupa Birliği günümüzde önemli bir yere sahip ekonomi-politik yapılanmalardan biri olmakla birlikte Bulgaristan, Romanya ve Türkiye'nin Batı'sında her geçen gün genişleyen bir entegrasyon sahası konumundadır. Bu özelliğinden hareketle artık AB'nin merkez ülkeleri dünyanın önemli stratejik alanlarına komşu olmuştur. Özellikle Doğu Balkanlar ve Avrasya bölgesinde etkinliğini arttıran AB'nin stratejik yönelişleri her üç ülkenin de geleceklerinde büyük öneme haizdir. Fakat, bütün bu gelişmeler özellikle iktisadi hayatta aşılamayan bazı problemlere sebebiyet vermektedir. Bu duruma politik yöneliş farklılıkları da eklenince ortaya çıkan kırılma alanlarında Birlik ve ülkeler arasında çatışma alanları oluşmaktadır. Bu tez çalışması özellikle AB üyesi olan iki yeni ülkenin ve Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerinde kısa ve orta vadede başta ekonomik dengesizlikler olmak üzere diğer sorunlarında çözülemeyeceği ve bugün gelinen noktada da Bulgaristan, Romanya ve Türkiye'nin AB'nin ortalama iktisadi refah seviyesine ulaşamadığını göstermek için hazırlanmıştır.

Bu araştırmanın her aşamasında değerli bilgi ve deneyimleriyle yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım, sayın hocam Doç. Dr. Cüneyt YENİGÜN başta olmak üzere, katkısı olan tüm hocalarıma ve bana her konuda destek veren, sevgili aileme ve arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

Yemin Metni	
Jüri Sayfası	
Türkçe Özet ve Anahtar Kelimeler	
İngilizce Özet ve Anahtar Kelimeler (Abstract)	
Önsöz	
Tablolar Listesi	V
Grafikler Listesi	VI
Kısaltmalar	VII
Giriş	1

I.BÖLÜM AVRUPA BİRLİĞİ'NİN OLUŞUMU

1. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN OLUŞUM EVRELERİ	4
1.1. Tarihi Arkaplan	4
1.2. Avrupa Birliği	5
1.2.1. 1950 Öncesi Oluşum Süreci	5
1.2.1.1. Federal Yaklaşım ve Birleşik Avrupa	5
1.2.1.2. İşlevselci Yaklaşım	7
1.2.2. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu	8
1.2.3. Roma Anlaşması	9
1.2.4. Topluluk Anlaşmaları	10
1.3. Avrupa Birliği'nde Genişleme	12

II. BÖLÜM ENTEGRASYON

2.1 İKTİSADİ ENTEGRASYONUN TEORİK ALTYAPISI	15
2.2. AVRUPA YATIRIM FONLARI	21
2.3 YATIRIM FONLARI VE BÖLGESEL POLİTİKA ARAÇLARI	23
2.3.1 1989-1993 Dönemi	25
2.3.2 1994-1999 Dönemi	25

2.3.3 2000-2006 Dönemi	26
2.4 ORTA VE DOĞU AVRUPA DEVLETLERİ İÇİN GELİŞTİRİLEN YAPISAL UYUM ARAÇLARI: PHARE, ISPA VE SAPARD	27
2.5 BULGARİSTAN VE ROMANYA’NIN AB ÜYELİĞİ İLE TÜRKİYE’NİN DURUMU	30
2.5.1 Üyeliğe Giden Yolda Dönüşüm Politikaları	30
2.5.2 Bulgaristan ve Romanya’nın Tam Üyelik Başvurusu ve Üyelikleri Hakkındaki Komisyon Görüşü	33
2.5.2.1 Siyasi kriterler	35
2.5.2.2 Ekonomik Kriterler	36
2.5.2.3 Üyelik Yükümlülüklerini Üstlenebilme Yeteneği	37
2.5.3 Bulgaristan ve Romanya’nın AB Üyeliği ve Bu Yeni Durumun İki Ülkeye Olan Etkileri	37
2.5.4 Türkiye’nin Tam Üyelik Başvurusu ve Üyeliği Hakkındaki Komisyon Görüşü	39
2.6 BULGARİSTAN, ROMANYA ve TÜRKİYE’NİN EKONOMİK AÇIDAN AB ÜLKELERİ İLE KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ	43
2.6.1 Büyüme	44
2.6.2 Dış Ticaret	50
2.6.3 İşgücü Piyasası	55
2.6.4 Kamu Maliyesi	61
2.6.4.1 Devlet Genel Borçlanma Gereği	61
2.6.4.2 Devlet Genel Borç Stoku	63
2.6.5 Fiyatlar	65
2.6.6 Kişi Başına Milli Gelir	68
2.6.7 Özel Sektör ve Hanehalkı	72

III. BÖLÜM

GÜMRÜK BİRLİĞİ

3. GÜMRÜK BİRLİĞİ ETKİSİ	76
3.1 Türkiye-AB İlişkilerinde Gümrük Birliği	76
3.2 Gümrük Birliği’nin Türkiye Üzerindeki Etkileri	77
3.2.1 Tekstil ve Hazır Giyim Sanayisinde Gümrük Birliği Etkisi	85

3.2.2 İmalat Sanayinde Gümrük Birliği Etkisi 88

SONUÇ 90

KAYNAKÇA 94

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo No:</u>	<u>Sayfa</u>
1. 1994-1999 Yılları Arası Yapısal Fonlardan Kullandırılan Oran (%)	26
2. 2000-2006 Yılları Arasında Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Baltık Cumhuriyetleri'ne Sağlanması Öngörülen Mali Yardım (Milyon Euro, 1999 Fiyatlarıyla)	28
3. ISPA Kaynaklarından Yararlanma Açısından İlgili Ülkelerin Yararlanma Oranları (%)	29
4. Cari Fiyatlarla GSYİH (milyar Euro)	48
5. GSYİH Büyüme Oranı (%)	49
6. Mal ve Hizmet İhracatı Değişimi (%)	51
7. Mal ve Hizmet İthalatı Değişimi (%)	52
8. Cari İşlemler Dengesi (GSYİH'ya % oran)	53
9. Toplam İstihdam (1000 kişi)	56
10. Toplam İstihdamdaki Değişim Oranı (%)	57
11. İşsizlik Oranı (Toplam işgücü içerisindeki pay, %)	59
12. Devlet Genel Borçlanma Gereği (GSYİH'ya % Oran)	62
13. Devlet Genel Borç Stoku (GSYİH'ya % Oran)	65
14. Enflasyon Oranı (TÜFE'de yıllık ortalama değişim)	66
15. Satın Alma Gücü Paritesine Göre Kişi Başına GSYİH (1000 Euro)	69
16. Satın Alma Gücü Paritesine Göre Kişi Başına GSYİH (AB25=100, AB25 ülkeleri baz alınmıştır.)	71
17. Faiz Oranları	73
18. Özel Tüketim Harcamaları	75
19. Türkiye'nin Dış Ticareti (milyar ABD Doları)	78
20. Türkiye-AB Ticareti (milyar ABD Doları)	79
21. Türkiye Dış Ticaretinde AB'nin Payı	80
22. Gümrük Birliği Öncesi ve Sonrası İthalat Miktarı Ortalamaları ve Değişim Oranı (%)	80
23. Çeşitli Bölgelerde Gerçekleşen İthalatın Toplam İthalat İçindeki Ortalama	81
24. Sektörlerde Gerçekleşen İthalatın Toplam İthalat İçindeki Ortalama Payı	81

GRAFİKLER LİSTESİ

<u>Grafik No:</u>	<u>Sayfa</u>
1. GSYİH Büyüme Oranı (AB-25 -Euro Alanı- Türkiye)	45
2. İstihdamın Sektörel Dağılımı (2004)	61
3. Enflasyon 2005-2006	68
4. Satın Alma Gücü Paritesine Göre Kişi Başına GSYİH	70
5. AB Tekstil ve Hazır Giyim İthalatında Türkiye'nin Payı, (1991-2000)	86

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AR-GE	Araştırma Geliştirme
CAP	Ortak Tarım Politikaları
CET	Ortak Dış Tarife
CFSP	Ortak Dış ve Güvenlik Politikası
CMEA	Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi
EDF	Avrupa Kalkınma Fonu
EIB	Avrupa Yatırım Bankası
EUROATOM	Avrupa Atom Enerji Birliği
ESF	Avrupa Sosyal Fonu
GSYİH	Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
GSMH	Gayrisafi Milli Hasıla
ISPA	Katılım Öncesi Yapısal Politikalar Aracı
JHA	Ortak İçişleri ve Adalet Politikası
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
NAFTA	Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
OGT	Ortak Gümrük Tarifesi
SAPARD	Tarımsal ve Kırsal Kalkınma için Özel Eylem Programı
SEA	Avrupa Tek Senedi
TÜFE	Tüketici Fiyat Endeksi
USD	Amerikan Doları

GİRİŞ

Avrupa Birliği NAFTA ve APEC ile birlikte en büyük üç ekonomi-politik yapılanmadan biridir. Tarihi köklerini ve Balkanlar'da yaşananları bir yana bırakırsak günümüzde çoğulcu, demokratik ve farklılıklara açık bir görünüm sergilemektedir. Bu özellikleriyle de sadece ekonomik bir yapılanma olarak değil, bir idealler bütünü hedefine ulaşma amacına sahip bir oluşumdur şeklinde tanımlanabilir.

AB bugün 27 üyeli bir birlikteliktir. Bu kompleks yapı ister istemez katı ve detaylı düzenlemelerle şekillenmektedir. Ekonomik anlamda her geçen gün bir birine yaklaşmayı başarabilen ve istikrarlı bir büyüme gösteren merkez ülkelerden oluşmaktadır. Fakat devamlı genişleyen bu yapı derinleşmemiş ve genişlemenin dezavantajıyla bölgelerarasında yaşanan farklılıklarla uğraşmak zorunda kalmıştır.

Başlangıçta Akdeniz ülkelerine yönelik bir genişleme gösteren AB, artık Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle bütünleşmektedir. Akdeniz ülkelerinin (İspanya, Yunanistan) Batı sistemi içinde yer alması onların ekonomik sistem ve sosyal açıdan entegrasyonları konusunda fazla sıkıntı yaratmamıştır. Burada Portekiz'in sosyalist geçmişinin üyeliğe kabul konusunda etkili olduğu ama entegrasyon konusunda bazı sıkıntılara sebebiyet verdiği bilinmektedir. Yunanistan'da ise yine iktisadi entegrasyon konusunda merkez ülkeler bir yana İspanya ölçeğine bile yaklaşılabilmesi durumu yaşanan sorunların başında gelmektedir.

Bulgaristan ve Romanya'nın iktisadi entegrasyonu da sıkıntılı bir konudur. Bu ülkelerde Sosyalist geçmişin etkisi derin izler bırakmıştır. Bugün iktisadi açılım yöntemini benimseyen bu ülkelerde sosyal yapı bazı durumlarda direnç gösterebilmektedir. Bölgelerarası farklılıklarla hem kendi içlerinde hem de dahil oldukları sistem içinde mücadele etmek zorunda kalan bu ülkeler; kısa ve orta vade de AB'nin olumlu bir etkisiyle karşılaşamayacaklardır.

Türkiye konusunda ise durumu farklı kılan bir öğe vardır: Gümrük Birliği. AB'ye üye olmadan Gümrük Birliği gibi bir ticaret sistemi içine girmek Türkiye'ye zarar vermiştir. Bugün Türkiye'nin içinde bulunduğu durumu özetleyen cümle; "Türkiye şu anda AB'nin sığ

sularına demirlemiş bir gemi konumundadır ve limana ayak basmasına izin verilmemektedir” şeklindedir.

Bu itibarla, Bulgaristan, Romanya ve Türkiye’nin 20. yüzyılın ortasından bugüne kadar geçen sürede geçirdikleri iktisadi ve siyasi dönüşümler ile bu üç ülkenin AB ile ilk temaslarından üyeliğe uzanan yolda (Bulgaristan ve Romanya AB üyesidir, Türkiye hala aday statüsündedir) karşı karşıya kaldıkları durumlar analiz edilerek ülkeler üzerinde AB’nin ne şekilde etkinliği olacaktır sorusuna cevap aranması amacıyla hazırlanmaktadır.

Bütün bu açıklamaların ışığında bu çalışmada ileri sürülen hipotez; Türkiye’nin Gümrük Birliği’nin negatif etkisine maruz kaldığı ve AB ile iktisadi entegrasyon içine giren Bulgaristan, Romanya ve Türkiye üçlüsünün AB’nin merkez ülkeleri ve ilk dalga üye ülkeleriyle aralarında hala uçurumlar bulunduğu ve bütünleşme sürecinin bu ülkelerde kısa ve orta vadede büyük ve önemli bir sıçrama yaratamayacağıdır.

Çalışmada bu üç ülkenin birlikte ele alınmasının sebebi; Türkiye’nin gerisinde olan Bulgaristan ve Romanya’nın hem ekonomik hem de siyasi açıdan gösterdikleri benzerlikler ve sahip oldukları eksikliklere rağmen Türkiye’nin önünde Birliğe üye olmalarından hareketle Mayıs 2004’te tam üyelik alan ülkeler kadar gelişme sağlayamadıkları için Türkiye gibi genişleme dışında bırakılmış olmalarıdır.

Çalışmanın ilk bölümü AB’nin nasıl bir süreçten geçerek bugünkü halini aldığını anlatmaya yöneliktir. AB’nin tarihi arkaplanını kendine başlangıç noktası olarak alan bölüm devamla, AB’nin oluşum süreçlerini ve kurucu antlaşmalarını açıklamaktadır. Sonrasında ise, AB’nin genişlemesi açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümü “Entegrasyon” başlığından oluşmaktadır. Bu ana başlık altında ilk önce iktisadi entegrasyonun teorik altyapısı analiz edilmiştir. Burada hem AB’nin neo-klasik iktisat yaklaşımı temelli genişleme teorisi hem de bu genişlemenin yaratacağı problemleri açıklamak ve uygulamada karşı karşıya kalınan bölgelerarası dengesizlikleri ortaya koymak içinde iraksama teorisi açıklanmaya çalışılmıştır. Bölümde devamla, Avrupa yatırım fonları ve bu fonların nasıl bölgesel politika aracı olarak kullanıldığı da aktarılmaya çalışılmıştır. Sonrasında ise, yapısal uyum araçları konusuna değinilmiştir. Bölümde yer alan bir diğer önemli kısım ise; Bulgaristan ve Romanya’nın AB üyeliği ile Türkiye’nin durumunu

içermektedir. Üyeliğin bu iki ülkeye olan etkileri ile Türkiye'nin tam üyelik başvurusu ve üyeliği hakkındaki Komisyon görüşünün de yar aldığı bölümden hemen sonra bu üç ülkenin ekonomik açıdan AB ülkeleri ile karşılaştırmalı analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda belirli fasıllardaki ekonomik veriler ışığında Bulgaristan, Romanya ve Türkiye'nin hem AB üyeleri (burada kastedilen AB-25'tir) hem de ilk dalga üye ülkelerle karşılaştırmalı analizi yapılmış ve sonuç bölümünde üzerinde durulan görüşlere kaynak sağlayacak verilere ulaşılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümü Gümrük Birliği başlığı altındaki incelemelerden oluşmaktadır. Türkiye-AB ilişkilerinde Gümrük Birliği konusunun incelenmesiyle başlayan bölüm devamla, Gümrük Birliği'nin Türkiye üzerindeki etkileri ile tekstil-hazır giyim sektörü ve imalat sanayi alanlarında karşı karşıya kalınan durumu açıklamaktadır.

Üç ülke üzerinde AB'nin kısa ve orta vadeli etkisinin ne olacağını gözler önüne koymak amacıyla kaleme alınan bu çalışma sonuçları itibariyle her üç ülkenin AB'den kısa ve orta vadede nasıl etkilendiğini ortaya koymaktadır.

I. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN OLUŞUMU

1. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN OLUŞUM EVRELERİ

1.1 TARİHİ ARKAPLAN

Roma İmparatorluğu Batılıların tanımlamasıyla ilk “modern devlet” olarak kabul edilir. Kent devletleri şeklinde parçalara ayrılmış Avrupa’yı tek bir egemenlik alanı altında birleştiren Roma İmparatorluğu’nun sınırları Kuzey Afrika’dan Asya’nın batısına kadar ulaşıyordu. Akdeniz havzasındaki bütün ülkeleri, Galya, İspanya ve İngiltere’nin güneyini de içine alan bir egemenlik alanı oluşturan imparatorluk M.S. 476’da German-Hun baskısı nedeniyle dağıldı. Fakat, Charlamagne eski Roma İmparatorluğu egemenlik alanı içinde yer almayan (bağımsız) German kabilelerini de yenerek tekrar bir birlik sağladı.

M.S. 800’de Charlamagne, Papa tarafından taç giydirilerek imparator ilan edildi. Papa’nın taç giydirmesiyle Kutsal Roma German İmparatoru olan Charlamagne Batı Avrupadaki Hıristiyan toprakları egemenliği altına aldı. Bu olay Roma İmparatorluğu otoritesinin ve Latin Hıristiyanlığı’nın bir siyasal güçte sembolik olarak birleşmesi bakımından Avrupa siyasi tarihi içinde ayrıca önemli bir anlam taşımaktadır. M.S. 843 yılındaki Verdun Anlaşması ile üç varis arasında paylaştırılan imparatorluk daha sonraları Habsburg hanedanının evlilikler yoluyla imparatorluğu bir arada tutma çabalarına rağmen bu oluşum karşısındaki Protestan birliğinin etkisiyle ortaya çıkan Otuz Yıl savaşı nedeniyle tekrar dağılmıştır. Otuz Yıl savaşlarını bitiren anlaşması olan Westphalia Barışı 1648 yılında imzalandı. Bu anlaşmanın neticesinde ortaya çıkan iki önemli sonuçtan bahsedebiliriz. İlk olarak bahsedeceğimiz konu; Westphalia Barış Anlaşması ile uluslararası hukuk bakımından Kutsal Roma İmparatorluğu’nun parçalanmış olmasıdır. Böylece, Hollanda ve İsviçre üzerinde herhangi bir hak iddiası kalmamış ve İsviçre bağımsızlığını kazanmıştır. Avrupa siyasi tarihini oldukça önemli ölçüde etkileyen ikinci sonuç ise; Almanya’nın küçük siyasi birimlere bölünmesi ve anlaşmayı imzalayan devletlerin izni olmadıkça imparatorluğun kanun koyamayacağı, vergi ve asker toplayamayacağı, savaş ilan edemeyeceği ve barış anlaşması imzalayamayacağı kararlaştırılmıştır. Bu kararın neden olacağı en önemli sorun şudur; Avrupa devletleri mutlak monarşi altında birleşir ve gücüne güç katarken Almanya’nın feodal bir karmaşanın içinde bırakılmış olunmasıdır.

Dağılan Kutsal Roma Germen mirasını Napolyon birleştirmiş fakat onu karşı olan oluşum neticesinde 1815 yılındaki Viyana Kongresi'nde imparatorluk son bulmuştur. Bu tarihten itibaren imparatorluğu tekrardan birleştirmek çabaları Avrupa içinde bir kanlı mücadeleyi doğurmuş, Alman merkezli bir birlikteliği tekrardan kurmak isteyen Bismark ve II. Wilhelm'in izledikleri politikalar I. Dünya Savaşı'na neden olmuş, onların takipçisi olan Hitler'in uğraşları ise II. Dünya Savaşı'nı başlatmıştır.

Temelde Almanya-Fransa egemenlik ve etki alanları ile birlikte bu ikilinin sorunlu alanlarını içine alan mirasın paylaşımı için verilen mücadele günümüzde de etkisini sürdürmektedir.

1.2 AVRUPA BİRLİĞİ

1.2.1 1950 Öncesi Oluşum Süreci

Fransa Dışişleri Bakanı Anistide Briand, Alman Dışişleri Bakanı Gustav Streseman ve Avusturya Kontu aynı zamanda da Pan-Avrupa Hareketinin Lideri Kaudenhove- Kalergi I. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra ortaya atılan "Birleşik Avrupa" fikrinin siyasi destekçileriydi. Ama bütün bunlar II. Dünya Savaşı'nın çıkmasını engelleyemedi. Avrupa siyasi tarihi tekrardan askeri yollarla gerçekleştirilmek istenen bir ideale karşı karşıya kalıyordu.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra dengelerin yeniden değiştiği Avrupa'da bir birliktelik oluşturma söylemleri ve çabaları artmaya başlamıştı. Temelde iki önemli yaklaşım ön plana çıkmaktaydı. Bunların biri "Federasyon" diğeri de " İşlevselcilik" yaklaşımıydı.

1.2.1.1 Federal Yaklaşım ve Birleşik Avrupa

Federasyon yaklaşımın ana dayanak noktaları en küçük siyasi oluşumdan en büyük ölçekli olanı da içine alan yani yerel ve bölgesel olandan ulusal ve Avrupa ölçeğinde olanı da içeren bütün siyasi yapılanmaların arasında kurulacak olan diyalog ve bu yapılar arasında birbirlerini tamamlayıcı bir şekilde hayata geçirilecek bir ilişki oluşturulmasına dayanıyordu. Bu yaklaşımın en önemli savunucusu İtalyan Altiero Spinelli'ydi.

1941'de Ventonete Manifestosu¹ adı altında yayınlanan Federal Avrupa taslağını kaleme alan Spinelli'nin yanı sıra İtalyan Federalistlerin 1944'te ortaya koydukları Avrupa Direniş Hareketleri Taslak Deklarasyonu da bir ulus-üstü hükümeti, federal bir orduyu ve federal bir mahkemeyi oluşturmayı amaçlıyordu.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Avrupacılık anlayışının temel dayanak noktası Avrupa'da kurulacak ülkeler üstü federal bir yapının Avrupa ülkeleri arasında yüzyıllardır devam eden savaflara ve düşmanlığa son verebileceği düşüncesi idi.

1946 da kurulan Avrupa Federalistleri Birliği'ni oluşturan Belçika, Fransa, Hollanda, İngiltere, İsviçre, İtalya ve Lüksemburg federal hareket temsilcilerinin amacı federal Avrupa kampanyası yürütmektir.

Siyasi bir katılımıla 1946'da kurulan Uluslararası Avrupa Sorunları Çalışma Komitesi'nin amacı bölgedeki ekonomik iyileşmenin hızlanmasını sağlamak ve Sovyetlere karşı engel olmaktır. Komiteyi oluşturan parlamenterler Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İngiltere ve Norveç parlamentolarındandı. Komite, amaçlarına ulaşmak için gevşek bir Konfederal Avrupa Birliği'nin oluşturulmasını önerdi. Aynı yıl İngiltere Başbakanı Winston Churchill'in Zürih'te dile getirdiği bir anlamda Avrupa Birleşik Devleti önerisi de bu hareketlerin ve oluşumların ne kadar ciddiyetle dile getirildiğinin önemli bir göstergesidir.

1947'ye gelindiğinde ise artık Avrupa'da federal hareketleri destekleyen birçok oluşum göze çarpıyordu. Bu oluşumların başlıcaları; Avrupa Ekonomi İşbirliği Ligi, Birleşik Avrupa için Fransız Konseyi, Churchill Birleşik Avrupa Hareketi, Hıristiyan Demokrat ve Merkez Partileri Uluslararası Derneği ve Uluslararası Avrupa Birliği Hareketi Komitesi'dir. Bu hareketlerin önerliğinde Hollanda'da 1948'de Avrupa Kongresi toplandı. Katılım için gelen 13 Avrupa ülkesinden gelen 713 delege arasında Alman Başbakanı Konrad Adenauer, Belçika Dışişleri Bakanı Paul Van Zeeland, Fransız Başvekili Paul Reynaud, Winston Churchill, İngiliz yazar Bernard Russell, İsveçli filozof Denis de Rougemont vb... politikacılar, akademisyen ve yazarlar bulunmaktaydı. Oluşturulan kongrenin sonuç bildirgesinde önemle üzerinde durulan konular arasında Adalet Mahkemesi oluşturulması,

---

¹ Altiero Spinelli'nin 1941'de yazdığı bu metin ve 1985'te hazırladığı Avrupa Birliği Taslağı Anlaşması, Avrupa Birliği'nin 1986'da kabul ettiği Avrupa Tek Senedi'nin temelini oluşturmaktadır.

bütün üyelerin temsil edildiği Avrupa Meclisi'nin ve ekonomi-politik bir örgütlenme olan Birleşik Avrupa'nın oluşturulması konularıdır. Fakat; Belçika, Fransız ve İtalyanların ulus-üstü Avrupa ideallerine karşı olarak İngilizler hükümetler arası bir oluşum istemekteydi. 1949'da kurulan Avrupa Konseyi hükümetler arası işbirliğine dayalı bir örgütlenme şeklindeydi.

1.2.1.2 İşlevselci Yaklaşım

İşlevselci yaklaşımın ana dayanak noktası ise tamamen egemenlik kavramı ile ilgiliydi. Egemenlik kavramının bilinen yada kabul görülen tanımlamasının ve uygulandığının aksine bu yaklaşım egemenliğin ulusal düzeyden topluluk düzeyine transformasyonunu gerekli kılıyordu. Bu yaklaşımın en önemli savunucusu ise Fransız Jean Monnet'dir.

Dönemin Fransa'sının Devlet Planlama Teşkilatı Başkanı olan Jean Monnet ve Dışişleri Bakanı Robert Schuman kendilerinden öncekilerden daha farklı bir yaklaşım sergileyerek federal hedeflere ulaşma arzuları neticesinde ortaya attıkları fikirler uzlaşması daha kolay olan konular üzerinde atılacak adımlara dayanıyordu. Çünkü; dış politika, milli güvenlik vb... konular ulusların kendilerinin şekillendirmek istedikleri ve üzerlerinde ortak bir uzlaşmaya yönelik oynamalar yaptırmayacakları konulardı. Evrimci federalistler olarak adlandırılan Monnet ve Schuman böyle bir sorunla daha en baştan uğraşmak yerine daha akıllıca bir yol izleyip yıkıcı savaşlardan büyük yaralarla çıkan Avrupa'nın ekonomik sorunlarına eğilmenin ve bu noktadan hareketle bir birliktelik ideali yaratmanın daha doğru olacağına inandılar. Böylece, Fransa ile Almanya arasında herhangi bir muhtemel savaşı "düşünülemez değil fakat materyal olarak imkansız" bir pozisyona sokmayı amaçlamış oldukları da düşüncelerinin arka planında yer alan görüş olarak ileri sürülmektedir.²

Ele aldığımız bu iki temel yaklaşımın³ Avrupa'da oluşan birleşme çabalarına (bütünleşme sürecine) yaptığı katkılar ve Avrupalıların 843 yılından beri gelen kanlı mücadelelerinden aldıkları dersler ışığında ekonomik-siyasi bir birliktelik sağlama çabaları

---

² Bozkurt, V., Avrupa Birliği, Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa 1993, s12

³ Günümüzde bu iki görüşün Avrupa Birliği'nde yarattığı durumu; Ortak hareket etmenin devletlerin tek başına hareket etmesinden daha etkili olduğu alanlarda (ekonomik ve sosyal kaynaşma, tek pazar, para politikası, dış politika ve güvenlik) ulus-üstü, demokratik ve bağımsız Avrupa Birliği kurumlarına verilen sorumluluk ve yetki konusunda görebiliriz.

neticesinde 1951 yılında Batı Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg'un katılımıyla "Avrupa Kömür Çelik Topluluğu" kurulmuştur.

1.2.2 Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu

Temelinde Fransa-Almanya uzlaşmasının olduğu Schuman Deklarasyonu (1950) 1951 yılında Schuman Planı ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun kurulmasına yol açtı ve aynı yıl Batı Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg'un imzaladığı Paris Anlaşması ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu kurulmuş oldu.⁴ Paris Anlaşmasına göre; kömür ve çelik sanayisi ile ilgili alınan kararlar, bağımsız ve devletlerüstü bir kurum olan Yüksek Otorite'ye devredildi. Aslında Schuman Deklarasyonu'nun alt yapısını oluşturan unsur Fransız devlet adamı Jean Monnet'in "Avrupa Kömür Çelik Topluluğu" teklifidir. Bu nedenle Jean Monnet AB fikrinin 20. yüzyıldaki fikir babası olarak kabul edilir ve aynı zamanda da kurumun ilk başkanı da o olmuştur.⁵

Temelde Fransa'nın çıkarlarına aykırı gibi görünen bu durum aslında Almanya'nın kontrol altına alınmasını sağlaması nedeniyle kabul edilebilir durum haline gelmişti. Almanya'nın II. Dünya Savaşı'ndan sonra beklenenden daha kısa bir sürede sanayi üretimini ve üretkenliğini artırması Fransa için kritik bir önem arz etmekteydi. Almanya açısından bakıldığında ise kolayca söyleyebiliriz ki; II. Dünya Savaşı sonrası kurulan yeni dünyada pozisyonunu alması ve Birleşik Avrupa'ya olan inancını göstermesi bakımından Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu içinde yer almak önemli bir adımdı.

Bu gelişmelerin yaşandığı dönemde İngiltere birliğe katılmamayı seçti. Paris Anlaşması'nı imzalamaya davet edildiği halde katılmayan İngiltere'nin en önemli dayanak noktası olarak söyleyebileceklerimiz şunlardır; İngiltere Almanya ve Fransa'nın aksine II. Dünya Savaşı'ndan daha güçlü bir halde çıkmıştı. İngilizlerin hükümete, hükümetin de kendine güveni en üst seviyedeydi. Churchill'in şekillendirdiği dış politika üç temel noktaya dayanıyordu; bunlardan ilki; ABD ile kurulan ve sürdürülmesi gereken yakın ilişki, ikincisi; Bağımsız Devletler Topluluğu'nun güçlendirilmesi, üçüncü ve son olarak da; Avrupa ülkeleri ile olan yakın ve etkin ilişkilerin devamı idi. Churchill'in Avrupa ülkeleri ile ilişkilerini dayandırdığı esas; "İngiltere Avrupa ile beraberdir, ancak Avrupa'nın içinde değildir"

⁴ T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Avrupa Birliği ve Türkiye, Ankara, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı 4. Baskı, 1999, s10.

⁵ Turan, S., Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri ya da Bitmeyen Senfoni, Balkan Araştırmaları, Cilt 1, Sayı 1, s299.

görüştü ve buradan da rahatça anlaşılacağı gibi Avrupa'yla bütünleşmenin –en azından bu aşamada- olamayacağını işaret ediyordu.

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun statüsünden kaynaklanan yetkilerinin (ulus-üstü yapısı ve hukuki yaptırımları) en temel hedefi üye Avrupa ülkeleri arasında ortak bir pazar oluşturmak (kömür ve çelik alanında), ağır gümrük tarifelerini kaldırmak, çifte fiyatlandırmayı yok etmek ve karşılıklı kontrolü sağlamaktı. Bu hedef Avrupalı ülkelerin sanayi üretimi ve sanayi politikaları arasında kurulacak koordinasyona dayanmaktaydı.

Yüksek Otorite, Ortak Meclis, Adalet Mahkemesi ve Bakanlar Konseyi adlı dört temel kurumla sağlanan federal yapıdan Yüksek Otorite yürütme organı niteliğinde ve dokuz üyeden oluşan bir yapıya sahipti, Ortak Meclis üyelerin parlamentolarında gelen 78 üyeden oluşmaktaydı, Adalet Mahkemesi kararları bağlayıcı nitelikte olan bir üst yargı kurumuydu ve Bakanlar Konseyi ise üyelerin dışişleri bakanlarında oluşan ve bağlayıcı kararlara imza atan bir kurumdur.

Kömür ve Çelik sektöründe sağlanan ortak başarıdan alınan ilhamla ve deneyimle bir üst basamağa adım atmak için üye ülkelerin dışişleri bakanları 1955 yılında Messina'da toplandı. Komite başkanlığı'nı Belçika Dışişleri Bakanı Paul Henri Spaak'ın yaptığı toplantı sonucunda Birleşik Avrupa'nın kurulumunda atılacak yeni adımlar için çalışmaların yapılması kararlaştırıldı. Komite 1956'da açıklanan Spaak Raporu'nda çizdiği strateji doğrultusunda başta Nükleer Enerji üretimi konusunda ve Ortak Pazar oluşturulması konusunda adımlar atılmasını kararlaştırdı.

1.2.3 Roma Anlaşması

Avrupa Atom Enerji Birliği (EUROATOM) ve Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) adlı iki yeni oluşumun kurulmasını sağlayan 1957 Roma Anlaşması (1 Ocak 1958'de yürürlüğe girdi) entegrasyondan beklentiler ve hedefler açısından bakıldığında önemli bir hamle olmuştur.

Euroatom'un amacı; araştırma, endüstriyel gelişme ve fosil materyallerin denetlenmesini sağlamaktır.

AET'nin ise; ulaşım, enerji ve ticaretin önündeki engellemelerin kaldırılıp ortak pazarın kurulmasıyla birlikte, üye ülkelerin ekonomik politikalarının uyumu, sürekli ve dengeli bir yayılma, birleştirdiği devletler arasında daha sıkı ilişkiler gerçekleştirmek, artan bir istikrar sağlamak, Avrupa yatırım fonunun kurulmasını, sosyal politikaların uyumu vb... konuları gerçekleştirmek amacı vardı.⁶

Bu amaçlara yönelik olarak topluluğa üye ülkeler tarafından devredilen iki politika; Ortak Dış Tarife (CET) ve Ortak Tarım Politikaları (CAP)'dır. Bunlarla birlikte AET amaçlarını gerçekleştirebilmek için üç temel fon kurulmuştur:

1. Avrupa Sosyal Fonu (ESF): Çalışanlar için istihdam imkanlarını geliştirmek ve hayat standartlarını artırmak.
2. Avrupa Yatırım Bankası (EIB): Topluluğun ekonomisinin gelişmesini sağlamak.
3. Avrupa Kalkınma Fonu (EDF): İlgili diğer deniz aşırı ülkelere yardım etmek.

Kurumsal olarak bakıldığında ise Euroatom ve AET'nin Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'ndan ayrılan en önemli organı Yüksek Otorite yerine getirilen Komisyon'dur. 1965 yılında benzer yapılara sahip oldukları gerekçesiyle bu kurumlar birleştirilmiştir.⁷

1.2.4 Topluluk Anlaşmaları

Anayasal yapının geliştirilmesi, demokratikleştirilmesi, güçlendirilmesi ve metinlerin basitleştirilip, açıklığa kavuşturulması amaçlarına yönelik izleyen yıllarda yapılan anlaşmalar şöyledir:

1. Avrupa Toplulukları İçin Tek Konsey ve Tek Komisyon Oluşturma Antlaşması (Birleştirme Antlaşması, 1965): 1967 yılında yürürlüğe giren bu anlaşma üç topluluğun ayrı ayrı olan Konseylerini birleştirerek tek bir Bakanlar Kurulu, Yüksek Otorite ve Komisyon kurumlarını birleştirerek de, Avrupa Komisyonu haline getirmiştir. Fakat burada önemle üzerinde durulması gereken konu şudur ki; bu antlaşma ile sadece kurumlar birleştirilmiş, topluluk ve onları kuran antlaşmalar birleştirilmemiş ve ayrı olan varlıkları korunmuştur.

⁶ T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, a.g.k., s.10.

⁷ Jean Monnet'ye göre üç topluluk arasında en etkin olması gereken Euroatom'du. Ama pratikte böyle bir durum olmadı. Bunun en temel nedeni; üyelerin bu konuyu stratejik bularak topluluk içinde işbirliği yapmaktan kaçınmalarıydı.

2. Antlaşmaların Bütçeye İlişkin Maddelerinin Değiştirilmesi Antlaşması (1970) : Bütçe prosedürlerine ilişkin önlemler ve kurumlar arasındaki bütçe üzerine yetki dağılımı konularını içeriyordu.
3. Antlaşmaların Bütçeye İlişkin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Antlaşması (1975): 1970'deki anlaşmaya ek olarak topluluğun gelir ve gider harcamalarını denetlemekte görevli olan Sayıştay mahkemesin kurulmasını sağlamıştır.
4. Avrupa Parlamentosuna Temsilcilerin Doğrudan Oyla Seçimleri Kanunu: 1976 yılında imzalanmaya başlanmasına rağmen ancak bütün üye ülkeler tarafından imzalanması 1978 yılında sona ermiştir.
5. Ülkelerin Avrupa Birliğine Katılım Antlaşmaları: Avrupa Birliği'ne yeni ülkelerin katılımları anlaşmalar ile yapılmıştır. Bu antlaşmalar şunlar olmuştur: 1972, İngiltere, Danimarka ve İrlanda'nın katılım antlaşması. 1979, Yunanistan'ın katılım antlaşması. 1985, İspanya ve Portekiz'in katılım antlaşması. 1994, Finlandiya, Avusturya ve İsveç'in katılım antlaşması.
6. Avrupa Tek Senedi (SEA): 1986'da imzalanmasına rağmen 1987'nin ortalarında yürürlüğe giren bu anlaşmanın getirdiği yenilikler şöyledir: Birçok politik alan, üye ülkelerin yetkisinden topluluk yetkisine devredilmiştir. Bu alanlar; çevre, araştırma ve teknolojik gelişme ve bölge politikaları, ekonomik ve sosyal yakınlıktır. 1992 yılında Ortak Pazarın ya da Tek Pazar'ın kurulması. Yasama sürecinde yeni bir oylama prosedürünün daha kabul edilmesi. Avrupa Parlamentosu yetkisinin artırılması. Topluluğun resmi dış politika aracı olan Avrupa Politika İşbirliği politikasının hukuki zemine oturtulması. 1975 yılından beri üye devletlerin ya da hükümet başkanları tarafından yapılan Avrupa Konseyi'nin, hukuki bir zemine oturtulması. Adalet Divanı'nın, İlk Derece Mahkemesi'nin kurulması ile güçlendirilmesi.
7. Maastrich Antlaşması (1991): Avrupa Topluluğu'ndan Avrupa Birliği'ne geçiş. Maastrich Antlaşması Şubat 1991 yılında imzalanmış ve üye ülkelerde halk oylamalarının tamamlanmasıyla 1 Kasım 1993 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu tarihe kadar kullanılan 'Avrupa Ekonomik Topluluğu' kavramı, Avrupa Birliği olmuştur. Maastrich Antlaşması, entegrasyon sürecini, hedefi siyasi birlik olan sonuca oldukça yaklaştırılmıştır. Bu entegrasyon sürecinde önemli bir gelişme teşkil etmiştir. Gelinek noktada Topluluk'un yerini Birlik almıştır. Anlaşmanın üzerinde durduğu üç sac ayağı şu şekildedir: ilki; Avrupa Topluluğu, ikincisi; Ortak

Dış ve Güvenlik Politikası (CFSP) ve sonuncusu; Ortak İçişleri ve Adalet Politikası (JHA).

8. Amsterdam Antlaşması (1997): Birlik politikalarında kısmi iyileşmeler yapmayı sağlamıştır.
9. Nis Antlaşması (2000): AB'nin genişleme ve kurumsal yapısının geliştirilmesi hususlarında önemli gelişmeler içermektedir.

1.3 AVRUPA BİRLİĞİ'NDE GENİŞLEME

1954 yılında Fransız Ulusal Meclisi Avrupa Savunma Topluluğu projesini reddetti. Fakat, 1957'ye gelindiğinde işgücü ile mal ve hizmetlerin serbest dolaşımına dayanan bir ekonomik topluluk kurmaya karar verdiler. Daha önceden planlandığı gibi 1 Temmuz 1968'de mamul mallarda gümrük vergisi alınması kaldırıldı. Buna ek olarak uygulanan ticaret ve tarım politikaları gibi ortak politikaların da yerli yerine oturduğunu söyleyebiliriz. Bütün bunların ışığında (topluluğun kurucusu olan Batı Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg'un başarısı karşısında) Birleşik Krallık, Danimarka ve İrlanda üyelik başvurusunda bulundu. General "de Gaulle"ün yönettiği Fransa bu üç ülkenin başvurusunu ilki 1961 ve ikincisi 1967 tarihlerinde olmak üzere iki kere veto etti. Bu vetonun altında yatan sebeplerin başında Birleşik Krallığın üyeliğinin ABD'nin topluluğa müdahale için bir araç olarak görülmesi yatmaktadır. Bunun yanı sıra, Birleşik Krallığın Fransa'nın rakibi olarak güçlenmesini de ekleyebiliriz. Ayrıca Danimarka ve İrlanda'nın İngilizlerle olan bağlarının "de Gaulle"ün olumsuz tavrına temel yarattığı da aşikardır.⁸

1972 yılına gelindiğinde tam 11 yıllık bir pazarlık sürecinin ardından Birleşik Krallık, Danimarka ve İrlanda üyeliğe kabul edildiler. Böylece altı olan üye devlet sayısı dokuza çıkarken topluluk üzerindeki bölgesel, sosyal ve çevresel sorumluluklarda hem artmış hem de derinleşmiş oldu. Bu gelişim Topluluğun olgunlaşması yolunda da büyük bir kazanım sağlamıştır.⁹

1970'lere gelindiğinde dünyada yaşanan ekonomik krizler ekonomik yakınlaşma ve parasal birlik gerekliliğini açıkça gösterdi. 1970'lerin hemen başında Amerika Birleşik

⁸ Açıkmese, S., A., "Avrupa Birliği'nin Genişlemesi ve Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2001, s 33-34.

⁹ Çoşkun, E., Bütünleşme Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye, 1. Baskı, Cem Yayınevi, İstanbul, Kasım 2001, S.51.

Devletleri'nin doların konvertibilitesini askıya almasına ek olarak 1973 ve 1979'da ortaya çıkan petrol krizleri neticesinde dünya çapında parasal istikrarsızlık daha da yıkıcı bir hal aldı. Bütün bu yaşanan ekonomik olumsuzluklara bir önlem olarak (şartların da zorlamasıyla) 1979 yılında Avrupa Para Sistemine işlerlik kazandırıldı ve döviz kurlarının üzerinde değer sabitleşmesi yapılmaya başlandı.

1981 yılına gelindiğinde Yunanistan, 1986'da da İspanya ve Portekiz'in katılımıyla topluluk güneye doğru genişlemiş oldu. Fakat bu genişlemelerle birlikte ortaya başka bir problem çıktı. Ülkelerarası ekonomik gelişme farklılıklarını azaltmaya yönelik yapısal uygulamaların devreye alınması zorunlu hale geldi.

Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in 1995'te birliğe katılmasıyla üye sayısı 15'e çıkmış oldu.¹⁰ Yeni üyelerle birlikte birlik Orta ve Kuzey Avrupa'ya yönelik genişleme hamlesi yapmış oldu.

2004 yılına gelindiğinde Çek Cumhuriyeti, Estonya, Kıbrıs, Letonya, Litvanya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovakya ve Slovenya'nın katılımıyla birliğin üye sayısı 25'e çıkmış oldu. Böylece Baltık ülkeleri ve eski Doğu Blok'u ülkelerine doğru bir genişleme hamlesi yapılmış oldu.

Adaylık statüsü devam eden ülkelere bakacak olursak. 1987 yılında üyelik başvurusunda bulunan Türkiye'nin 3 Ekim 2005'tarihinde müzakere çerçeve belgesinin kabul edilmesiyle resmen müzakere süreci başlamış oldu. Tarama sürecinin -bu süreç müzakerelerin ilk bölümünü oluşturmaktadır- bitiminin Eylül 2006 tarihi olacağı öngörülmektedir. Üyelik başvuruları 1995 yılında kabul edilen Bulgaristan ve Romanya ile resmi müzakerelere 2000 yılında başlandı ve 2007 yılının başında ise üyeliğe kabul edildiler. Hırvatistan 2003'te adaylık başvurusunu yaptı ve 2005 yılına gelindiğinde müzakerelere başlandı. Adaylık başvurusunu 2004 yılında yapan Makedonya Aralık 2005 yılında aday ülke statüsü kazandı. Bütün bunlara ek olarak; Arnavutluk, Bosna-Hersek, Sırbistan-Karadağ ve Kosova adaylık statüsü bekleyen diğer Avrupa ülkelerini oluşturmaktadır.

---

¹⁰ Finlandiya ve İsveç'in komşusu olan Norveç 1972 ve 1995 yıllarında olmak üzere iki kez topluluğa kabul edildiği halde yaptığı referandum sonucunda halk üyeliği reddetmiştir. Benzer bir durum İsviçre için de geçerli olup aynı zamanda da Avrupa Birliği ile Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) arasında oluşturulan ekonomik alana da girmeyi referandum sonucunda reddetmiştir.

Bütün bunların ışığında Avrupa Birliği'nin genişleme ve entegrasyon süreçlerine aşama aşama bakacak olursak ilk olarak karşılıklı olarak işbirliği yapmak, ikinci olarak serbest ticaret bölgesi kurmak ve sırasıyla ortak dış ticaret tarifesi oluşturmak, gümrük birliği, ortak pazar, ekonomik-parasal birlik ve son olarak ta siyasi birlikten bahsedebiliriz. Bugün gelinen noktada ekonomik-parasal birlik ve siyasi birlik konularında daha fazla aşama kaydedilmesi gerekmektedir.

II. BÖLÜM

ENTEGRASYON

2.1. İKTİSADİ ENTEGRASYONUN TEORİK ALTYAPISI

AB'nin iktisadi entegrasyonunun özünde yatan; Topluluk ölçeğinde Pazar mekanizmasının etkilerinden en iyi şekilde faydalanılmasıdır. Ortak pazarın kurulmasından önce ekonomik faaliyetler ulusal kapsamda gelişmiştir ve belli ekonomik etkinlikler, gümrük engelleriyle uluslararası rekabetten korunduğu belli bölgelerde toplanmıştır. Sınırların açılmasıyla, gerek Avrupa ve gerekse yabancı kökenli şirketler (özellikle ABD ve Japonya) şirketler, ekonomik faaliyetleri için alt yapısı en çok gelişmiş ve nitelikli-egitimli işgücünün bulunabileceği bölgelere yatırım yapmaktadır. Avrupa pazarının büyümesi yoğunlaşmayı daha da hızlandırmaktadır.

Bu itibarla, ekonomik faaliyetlerin belli bölgelerde yoğunlaşması yerine, mümkün olduğunca farklı bölgelere yönlendirilebilmesi ve bölgelerarası farklılıkların artmasına engel olunması amacıyla ulusal ve AB düzeyinde düzenlemeler geliştirme gerekliliği doğmuştur. Bölgesel farklılıklar; Topluluk düzeyinde ulusal düzeydeki farklılıklardan daha fazladır.¹¹ Bu duruma ilaveten üzerinde durulan asıl konu; bölgesel gelişmişlik dengesizliği ile karşı karşıya kalan ülkelerin kendi gayret ve kaynaklarıyla, karşı karşıya kaldıkları bu sorunu aşmalarının olası görülmemesidir. Bu sorunun çözümü için; Topluluk düzeyindeki dengesizliği azaltmak amacıyla, Topluluk ölçeğinde düzenleme yapılması gerekliliği vardır. Bu konuda alınan kararlar neticesinde; AB üyesi ülkelerde baştaki büyüme dönemlerinde bölgelerarası gelir farklılıklarının kapandığı ve hatta bölgelerarasında gelir yakınlaşması olduğu göze çarpmaktadır. Fakat, AB genişlemesi son dönemde eskiye nazaran daha yavaş ve etkisiz bir yakınlaşma ile karşı karşıya kalmış ve bölgelerarasındaki farklılıkları kapatamamıştır.¹²

1950'lerden günümüze kadar tartışmalara konu olan serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinin kilit rol oynadığı durum; ekonomik kararların piyasa güçlerinin şekillendirilmesine bırakılmasının bölgelerarası ekonomik dengesizlikleri arttırıp arttırmayacağıdır. Burada

---

¹¹ En zengin ve en fakir bölgeler arasındaki kişi başına milli gelir farklılığı 4 kata kadar çıkmaktadır.

¹² İnceci, G., S., "Aday Ülkelerin Bölgesel Sorunları ve Avrupa Birliği'nin Yapısal Fonları: Bulgaristan, Romanya ve Türkiye", Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri Üzerine Ekonomi Politik Tezler, (Ed. İ. Kalaycı), İstanbul, s.438

Batı'nın ve bizim örneğimizde AB'nin yaklaşımı neo-klasik iktisat yaklaşımı ile anlam bulmaktadır.

Malların, işgücünün, sermayenin ve hizmetlerin serbest dolaşımını ana koşul olarak kabul eden Neo-klasik iktisat teorisine göre; AB ve benzeri bölgesel entegrasyona dayalı yapılanmalarda ücretler ve sermaye getirisi gibi iktisadi faktör gelirlerinin zamanla belirli bir düzeye geleceği varsayımıdadır. Yine bu yaklaşıma göre; her bölge kendi optimal sermaye yoğunluğuna ve optimal emek sermaye oranına sahiptir ve bu durum da yine kendi sahip oldukları üretim teknolojileri ile bağlantılıdır. Yani kullandıkları üretim teknolojileri ana belirleyici unsur olarak ön plana çıkmaktadır. Fakat emeğin ve sermayenin fiyatının bu bölgeler arasında aynı seviyeye çıkmasında önem rol oynayacak olan faktör ise entegrasyondur. Bu yaklaşımda entegrasyon ana tamamlayıcı olarak ön plana çıkar. Entegrasyonun rolü; üretim teknolojilerini faktör hareketliliği vasıtasıyla belirli bir düzeye getirmektir.

Neo-klasik iktisatçılar tarafından kaynakların yeniden piyasa mekanizmasının kullanımına bırakılması bölgesel dengesizlik sorununun ortadan kalması için bir çözüm yolu olarak ileri sürülmüştür. Burada temel unsur emek, sermaye ve diğer kaynakların etkin kullanımı ile piyasa mekanizması tarafından bölgesel sorunların çözüleceği yaklaşımıdır. Bu yaklaşımda önemle üzerinde durulan bir diğer konu da devletin iktisadi hayat yani piyasadaki varlığı ile alakalıdır. Devlet bölgesel dengesizlikleri gidermek için piyasada etkin rol oynamaya başlar ve kaynakların kullanımı konusunda dağıtım mekanizmasını yönlendirmeye başlarsa bu durumun piyasa mekanizması tarafından şekillenmesi gereken optimum dağılımı engelleyeceği görüşünden hareketle iktisadi açıdan devletin bu müdahalesi etkin görülmemektedir.¹³ Kısaca, Neo-klasik yaklaşım devletin bölgesel dengesizlikleri gidermek adına piyasaya ve iktisadi hayata müdahale etmesini veya müdahil olmasını gerekli görmemektedir. Yine bu yaklaşıma göre bu düşüncelerinin sebebi yeterli zaman tanınırsa Adam Smith'in "görünmez el" yaklaşımının eşitlik ve etkinlik arasında bir uzlaşma sağlayacağı görüşüdür.¹⁴

---

¹³ Coloumbe, S., "Regional Disparities in Canada: Characterization, Trends, and Lessons for Economic Policy", Industry Canada, Working Paper Number 18, 1997, Ottawa, s.24.

¹⁴ Alonso, W., "Urban and Regional Imbalances in Economic Development", Economic Development and Cultural Change, Chicago, Vol. 17, No. 1, 1968, s.9.

Üzerinde durulması gereken bir diğer önemli teorik yaklaşım ise yine Neo-klasik iktisat teorisi içinde ele alınan “Conditional Convergence Theory” dir. Bu teoriye göre: Bölgeler arasında malların, hizmetlerin ve diğer üretim faktörlerinin dolaşımında yaşanan engellerin; bölgelerdeki nüfus artış hızının ve yatırım düzeyinin optimal sermaye yoğunluğu altında bir sermaye yoğunluğu durumu vuku bulduğunda bu faktörlerin sermaye yoğunluğu üzerinde önemli bir etkisinin olduğunu belirtir.¹⁵

Bu yaklaşımların ışığında ortaya çıkan durum; faktör hareketliliğini sağlayan serbest rekabetin oluşturulmasının bölgelerarası farklılıkları azaltmada temel olduğudur. Böylece bölgelerarası farklılıklar sorunsuz bir şekilde işleyen bir serbest piyasa sistemiyle bir ekonomi-politik yapılanma için sorun olmaktan çıkacaktır.

İktisadi hayat incelenirken Neo-klasik iktisat yaklaşımının üzerinde durduğu temellerin aslında uygulamada beklenen gelişmeleri sağlayamadığı görülmektedir. Piyasa mekanizmasının etkin işlerliğinin olmadığı bir ortamda neo-klasik yaklaşım işlerliğini yitirmektedir. Burada asıl sorun teşkil eden sermayenin hareketinin yarattığı etkidir. Sermaye bölgelerarasındaki iş gücünden çok daha hızlı ve etkili hareket etmektedir. Böylece, piyasanın bölgelerarası dengesizlikleri ortadan kaldıramadığı görülmektedir. Bu yüzden, oluşan piyasa başarısızlıklarının kişi başına bölgesel gelirlerdeki eşitsizliğin devamına veya artmasına neden oluşturabileceğine işaret eden iktisadi yaklaşımlar bulunmaktadır.¹⁶ AB'nin entegrasyon ve genişleme çabalarının altında yatan teorik çerçeve Neo-Klasik yaklaşıma uygundur. Fakat, entegrasyon ve genişleme safhalarında ortaya çıkan durumu ancak ve ancak iraksama teorisi ile açıklayabiliriz.

Bölgesel entegrasyonların refah üzerindeki etkilerini inceleyenlerin üzerinde durduğu yaklaşımlardan olan ve iktisadi uzaklaşma olarak da adlandırılan iraksama teorisi neredeyse tamamen “Conditional Convergence Theory”nin zıttı olarak nitelendirebileceğimiz teoridir. Bu teori; gelir farklılıklarının bölgesel entegrasyona rağmen azalmadığını, bu durumun bölgelerarası farklılığı daha da ileri düzeye çıkardığını ön görmektedir.

---

¹⁵ İnceci, a.g.k., s.438.

¹⁶ Krugman, P., “Increasing Returns and Economic Geography”, Journal of Political Economy, University of Chicago Press, Vol. 99(3), Chicago, 1991, s.483-499.

İraksama yaklaşımı; sermayenin büyümesinin ve birikmesinin gelişmiş-sanayileşmiş ülkelerde gelişmekte olan ülkelere nazaran daha fazla ve daha güçlü bir yapıda olduğunu ileri sürmektedir. Çünkü beşeri sermayenin fiziksel sermayeye oranına göre sermayenin marjinal produktivitesi artmaktadır. Aynı zamanda, Dışsalığın varlığına göre sermayenin marjinal produktivitesi aynı şekilde beşeri sermaye düzeyi ile birlikte artış göstermektedir. Büyüme sanayileşmesini tamamlamış ülkelerde gelişmekte olanlara yada gelişmemiş olanlara nazaran daha fazla olacak ve bu durum neticesinde de bölgelerarası farklılıklar gittikçe artacaktır. Böylece fiziki sermayenin eşitlenmesi bir yana sermayenin serbest dolaşımı farklılıkları arttıracak bir unsur halini alacaktır.¹⁷

Geri kalmış bölgelerden nitelikli iş gücünün ölçek ekonomilerinin ve büyük pazarlara giriş olanağının ve teknik altyapının bulunduğu gelişmiş bölgelere yönelmesi bölgelerarası dengesizliği ve kutuplaşmayı arttırabilmektedir.¹⁸ Bu görüşün temelinde yatan, iktisadi kararların piyasa mekanizmasının işleyişine bırakılması iktisadi faaliyetlerin alansal (coğrafik) olarak belirli bölgelerde kümeleşmesine sebebiyet vermektedir görüşüdür.

Bölgesel gelirlerin kendi kurallarına bırakıldıkları takdirde alansal olarak dengesizleşmeye neden olacak olan piyasa güçlerinden dolayı birbirlerinden iraksama (uzaklaşma) eğilimi göstereceğini belirten yaklaşım “dengesiz bölgesel büyüme modelleri” anlayışıdır.¹⁹ Ölçek ekonomileri ve alansal yığılma nedeniyle iktisadi alanda devlet müdahalesi gerçekleşmediği sürece sermaye, emek, mal ve hizmet üretimi diğer bölgelerin aleyhine kümülatif olarak bir birikim göstereceği görüşü iraksama modellerinin kökünü meydana getirmektedir. Bu yaklaşıma göre, oluşan kümülatif nedensellik ve merkez-çevre ilişkileri (dengesiz bölgesel büyüme) sorunu gidermeye yönelik değil tam tersi bir şekilde sorunu besleyici ve ölçeğini büyütücü bir etkiye sahiptir.²⁰

Gunnar Myrdal tarafından sözü edilen piyasa mekanizmasının bölgesel eşitsizliği arttıracığı yönündeki yaklaşıma göre; herhangi bir politika ile düzenlenemeyen piyasa

---

¹⁷ İnceci, a.g.k., s.438.

¹⁸ Bergström, F., “Regional Policy and Convergence of Real Per Capita Income Among Sweden Counties”, SSE/EFI Working Papers Series in Economics and Finance No: 284, Stockholm, 1998, s.3.

¹⁹ Martin, R. ve Sunley, P., “Slow Convergence? Post-Neoclassical Endogenous Growth Theory and Regional Development”, Working Paper 44, ERSC Center for Business Research, University of Cambridge, Cambridge, 1998, s.201-227.

²⁰ Chakravorty, S., “How Does Structural Reform Affect Regional Development? Resolving Contradictory Theory with Evidence from India”, Economic Geography, 76(4), Development, Displacement and Disparity (Ed. Nirmala Banerjee, Sugata Marjit), India, 2005, s.368.

güçleri, üretim, ticaret, finans ve diğer ekonomik faaliyetlerin belirli bölgelerde birikmesine neden olacak ve kümülatif birikim süreci diğer bölgeler aleyhine işleyecektir.²¹ Piyasa güçlerinin polarizasyon etkileri teorisinde²² serbest kalan piyasa mekanizmasının az gelişmiş bölgelerin kalkınmasını yavaşlatacağı dile getirilmekle birlikte sermaye hareketleri ve özel yatırımların, yüksek kazanç sağlama isteklerinden hareketle, genellikle gelişmiş bölgelere aktarılmasına ve bu sayede de az gelişmiş bölgelere yönelmeyecek olmalarının yanı sıra bu durum neticesinde piyasa mekanizması nispeten altyapı ve diğer olanaklardan mahrum olan bu az gelişmiş bölgelerin bu yaklaşımın negatif etkisine maruz kalacağı belirtilmektedir.²³

Serbest rekabet ortamında faktörlerin serbest dolaşımının bölgelerarasında cazibe merkezleri oluşturacağı görüşü temel olarak ele alındığında; bölgelerdeki merkezlere yönelik iktisadi faaliyetler vasıtasıyla ortaya çıkan yoğunlaşma yada yığılma etkisi nedeniyle bölgelerarasındaki iktisadi farklılıkların eskiye nazaran daha belirgin hale geleceği düşünülmektedir. İktisadi yaklaşımın tam zıttı olan ve iraksama ya da iktisadi uzaklaşma olarak tanımlanabilen ortaya konulan yaklaşım, esas itibarıyla gelişme düzeyleri birbirinden farklı bölgelerin faktör verimliliğindeki farklılıkları nedeniyle daha da fakirleşeceğini savunmaktadır.²⁴

Bölge kavramı olarak bölgesel kalkınma ile ilintili bir şekilde Roma Antlaşması'nda tanımlanmıştır. Antlaşmada yakınlaştırmayı arttırmak amacıyla çeşitli bölgelerin farklı gelişme düzeylerini ve az gelişmiş bölgelerin ve onların geri kalmışlıklarının telafi edilmesini sağlayacak faaliyetlerde bulunulmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Yine anlaşmaya göre; bu tutum ekonomik ve sosyal yakınlaştırma kavramı içerisinde ele alınmaktadır.²⁵

Yayımla, yoğunlaşma ve benzeri bölgesel gelişme farklılıklarını inceleyen yaklaşımlar değişen konjonktürde ve özellikle 1990 sonrasında ortaya çıkan yeni durumda, eski Doğu Bloku ülkelerinin Batı ile iktisadi ve politik münasebetleri vasıtasıyla, ortaya çıkmışlardır.

İktisadi faaliyetlerin belli bir coğrafi alanda ekonomik temelli olarak yayılımını gözler önüne sermeyi amaç edinen yaklaşım yayılma etkisidir. Bu teoride; her bir bölge içinde belirli

²¹ Mrydal, G., *Economic Theory and Underdeveloped Regions*, London, 1957, s26.

²² Hirschman, A. O., *The Strategy Of Economic Development*, New Heaven, 1958, s190-194.

²³ Das, B. B., "Economic Liberalisation and Inter-Regional Disparities in India", *Economic Liberalisation and Regional Disparities In India*, (Ed. B. Misra ve R. Meher), New Delhi, 2000, s.211.

²⁴ İnceci, a.g.k., s.438.

²⁵ Roma Antlaşması 158. madde.

merkezlerin toprak fiyatlarının ve işgücü bedelinin diğerlerine nazaran artmasının geri kalmış bölgeleri bu merkezlere oranla daha cazip duruma getirdiği görüşü savunulmaktadır.

Bölgelerdeki merkezler yani metropoller işletme maliyeti konusunda şirketlere birtakım avantajlar sağlamaktadır. Piyasadaki talebi hesaba katarak metropollerde yer almayı tercih eden şirketler in bu yaklaşımı ise yoğunlaşma teorisi ile alakalıdır. İstanbul, Sofya ve Bükreş bu teorik yaklaşıma en uygun bölgesel merkezler olarak ön plana çıkmaktadır.

Kamu sektörlerinin yeniden yapılanması, özelleştirme ve AR-GE çalışmalarıyla desteklenmiş teknolojik ilerleme gibi üç temel faktöre dayalı hareket planı geliştiren ulusal ekonomilerin amacı küreselleşmenin yırtıcı etkisine maruz kalmış ekonomilerinde istikrarlı sağlamak ve sürdürülebilir bir kalkınma yaratmaktır. Fakat, bölgesel ekonomik sorunların çözümünü sadece bölgedeki devletlerin eline bırakmak günümüz koşulları dikkate alındığında akılcı bir çözüm olmaktan çok uzaktadır. Bu yüzden küresel etkiye sahip ekonomi-politik yapılanmaların bu bölgeler üzerinde yürütmekte oldukları ve/veya tasarladıkları politikaları da dikkate almak gerekir.

Romanya ve Bulgaristan örnekleri incelendiğinde bu gün Batı ile entegre olmak konusunda karşılaştıkları sorunların temelinde Sovyet sistemi ile şekillendirdikleri ekonomik yapıları yatmaktadır.²⁶ Rekabet, ürün çeşitliliği, kapalı ekonomik yapı ve benzeri faktörler nedeniyle bu ülkeler şu an entegre olmak için çabaladıkları (Ocak 2007'den beri AB üyeleridirler) sistemden oldukça uzak kalmışlardır. Burada en temel problem üretimin yanı sıra kırsal alanda karşı karşıya kalınan yoksulluk ve tarım sektöründeki geri kalmışlıktır.

Batı sistemine entegre olmak amacıyla olan Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin bütününde görülen durum şu şekilde özetlenebilir; tek merkezden planlama ile yürüyen sistemlerinden tamamen sıyrılıp küresel ölçekte hareket kabiliyeti olan büyük gelişmiş ekonomilerle girdikleri iktisadi ilişkinin onların sistemlerinde yarattığı ve biraz da zorlamaya dayalı yenilenme ve yapılanma hareketleridir. Özellikle 90'lı yıllarla birlikte "deregulasyon", kamu sektörünün rekabete açılması ve özelleştirilmesi gibi politikalar dönemin temel ekonomik dönüşüm hamleleri olarak adlandırılabilir.

---

²⁶ Polonya ve Macaristan'da bu iki ülkenin yanında ele alınabilir.

Tekstil ve konfeksiyon sektörü gibi alanlarda vasıfsız işgücüne ödenen ücretler maliyeti aşağıya çektiği için rekabet ortamını sağlarken bu geleneksel ekonomilerdeki sanayi yaklaşımına zıt bir şekilde büyük ekonomilerde ise teknoloji kullanımının yarattığı durum neticesinde işgücüne ödenen ücretler artmakta ve bu duruma ek olarak vasıfsız iş gücüne ödenen ücretlerde ise azalmalar söz konusu olmaktadır.

Bölgelerin faktör zenginlikleri bölgelerdeki ekonomik büyümeyi meydana getiren temel unsurlardır. Bölgelerdeki büyük şehirlerin bölgesel büyümeye olan yadsınamaz katkısı “metropolitan faktör” kavramına bir örnektir. Bölgesel bazda baktığımızda Türkiye’de Marmara Bölgesi ve İstanbul, Romanya’da ülkenin Kuzey Doğu Bölgesi ve Bükreş ile Bulgaristan’da ülkenin Kuzey Batı Bölgesi ve Sofya “metropolitan faktör” kavramına en uygun bölgelerdir. Telekomünikasyon, haberleşme ağı, enformasyon ve benzeri alanlardaki altyapı faaliyetlerinin ve yatırımlarının bölgelerin ekonomik gelişmesine yardımcı olduğu belirten kavram ise “altyapı faktörü”dür.²⁷ Bunlara ek olarak; hem “metropolitan faktör”ün hem de “altyapı faktörü”nün bir nevi tamamlayıcısı olan “konum faktörü” ise bölgenin merkezilik yada çevre veya transit konumuna göre bulunduğu bölgeye yaptığı katkıyı açıklamak için kullanılır.

Sonuç olarak söylenebilir ki; faktörlerin bölgelerarası farklılıklar ne sadece bir faktör ile açıklanabilir ne de bir faktör göz ardı edilerek doğru bir sonuca ulaşılabilir. Bütün faktörleri bir arada inceleyen bir analiz ancak ve ancak doğru sonuca ulaşılabilir.

2.2 AVRUPA YATIRIM FONLARI

AB’de ilki 1975 yılında olmak üzere dördü Yapısal biri Yakınlaştırma fonu olarak yürürlükte olan beş adet fon vardır.

“Yakınlaştırma Fonu”nun amacı; çevre ve ulaştırma altyapısının iyileştirilmesidir ve bu fondan sadece İrlanda, Yunanistan, İspanya ve Portekiz faydalanmıştır.

Yapısal fonların üzerinde ilk durulacak olanı; 1973 petrol krizi ile aynı yıla rastlayan AB’nin ilk genişleme hamlesi sonucunda birliğe katılan İrlanda’nın ekonomik olarak

---

²⁷ Genel anlamıyla; ulaşım araçları, iletişim ve telekomünikasyonu, konut ve şehirlerin kurulması ve geliştirilmesi için gerekli olan her türlü etkinliği kapsamaktadır.

güçsüzlüğü neticesinde yarattığı bölgesel sorunlar nedeniyle ihtiyaç duyulan ve aynı zamanda gelişme farklılığı yada yapısal sorunlar nedeniyle ortaya çıkan bölgelerarası dengesizlikleri de ortadan kaldırmayı amaçlayan “Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu”dur (European Regional Development Fund, 1975).²⁸ Fon’dan; KOBİ’lerin desteklenmesi, yerel kalkınmanın hızlandırılması ve yerel kalkınma projelerine destek verilmesi, üretken yatırımların teşvik edilmesi, altyapıyı geliştirmeye yönelik yatırımlar ve yeni yatırımcıyı teşvik etmeye yönelik olarak hazırlanacak Projelere kaynak aktarılmaktadır. Fon’dan kaynak aktarımı ile sağlanmakta olan mali yardımların nihai hedefi; rekabet gücünün artırılması ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması suretiyle istihdam yaratılmasıdır.

Yapısal fonların ikincisi ise; işsizlik ve istihdam sorununun çözümü, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, işçilere mesleki eğitim sağlama ve yaşam standartlarını yükseltmeye yönelik çalışmaları destekleyen “Avrupa Sosyal Fonu”dur (European Social Fund, 1970).²⁹ Bu fonun petrol krizine kadar en önemli yönelim alanı Güney İtalya’dır. İtalya’nın kuzeyi ile güneyi arasındaki ekonomik dengesizlik neticesinde ortaya çıkan bölgesel farklılıklar “Üç İtalya” kavramı ile açıklanmaya çalışılmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan hızlı ekonomik gelişme sonrasında yavaşlayan ortalama büyüme hızı ve yetersiz ekonomik reformlar neticesinde ortaya çıkan durumu bertaraf etmek yada etkisini en aza indirmek için planlanan bir fondur. Daha sonraları ise birliğin bütününe yönelik bir fon halini almıştır. Böylece, ekonomik ve sosyal yakınlaşmanın desteklenmesine yardım etmenin yanı sıra tutarlı istihdam politikalarının oluşturulmasında da önemli bir araç niteliği taşımaktadır.

Balıkçılık sektörünü modernleşmesi için gerekli olan altyapı yatırımlarına destek olmak için geliştirilen fon ise; “Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı” (Financial Instrument for Fisheries Guidance)’dır.³⁰ Sektörel sorunlara bölgelerine göre çözümler üretmeyi amaçlayan bir destek fonudur. Balıkçılık sanayiinde rekabet gücünün artırılmasına yönelik girişimleri desteklemeye yönelik bir araçtır.

---

²⁸ Regulation (EC) No 1783/1999 of the European Parliament and of the Council of 12 July 1999 on the European Regional Development Fund, Official Journal of the European Communities, Brussels, 1999, s.1-4.

²⁹ Regulation (EC) No 1783/1999 a.g.k., s.5-8.

³⁰ Regulation (EC) No 1783/1999 of the European Parliament and of the Council of 21 June 1999 on the Financial Instrument for Fisheries Guidance, Official Journal of the European Communities, Brussels, 1999, s.54-56

Tarım sektörüne destek sağlamak, kırsal bölgelerin ekonomik olarak kalkınmasını sağlamak ve uygulandığı bölgelerdeki çiftçilere direkt gelir sağlamak yöntemleriyle bölgesel kalkınmayı oluşturmaya yönelik olarak hayata geçirilen fon ise; Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu (Support for Rural Development from the European Agriculture Guidance and Guarantee Fund)'dur.³¹ Daha çok Birliğin kuzeyindeki ülkeler bu fondan yararlanmaktadır. Fon; kırsal kalkınma politikasının ana finansman aracı ve aynı zamanda da Ortak Tarım Politikasının ikinci ayağını oluşturmaktadır. Fon iki bölüme ayrılmıştır: gelişmişlik düzeyi düşük olan bölgelerin kalkındırılması ve yapısal uyumunun teşviki çabalarını destekleyen “Yönlendirme Bölümü” ve ilk bölümün kapsamı dışında kalan alanlarda yapısal sorunlar yaşayan bölgelerin ekonomik ve sosyal dönüşümünün desteklenmesini destekleyen “Garanti Bölümü”dür.

Bu fonlara ek olarak altyapı yatırımları ve ortak Avrupa Projelerine düşük faizli kredi ile kaynak aktarımı yapılmasını sağlamak amacıyla kurulan Avrupa Yatırım Bankası da faaliyetlerine devam etmektedir.

70'lerde Birlik bütçesinin %3'ünü oluşturan Yapısal fon harcamaları, Yunanistan (1981), İspanya (1986) ve Portekiz (1986)'in Birliğe katılımıyla %11 civarına çıkmıştır. Bu ülkelerin Birlikteki bölgesel farklılıkları derinleştirmesinin nedeni ise; ülkelerin Birlik üyelerine nazaran görece daha fakir olmaları ve tarım sektöründeki üretimlerinin Birliğin ortak tarım politikasının desteklediği ürünler arasında yer almamasıdır.

2.3 YATIRIM FONLARI VE BÖLGESEL POLİTİKA ARAÇLARI

Bölgesel politikalar Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini de içine alan olası genişleme senaryoları da düşünülerek 1988 yılında yeniden şekillendirilmiştir. Bölgesel Politika Reformu olarak da adlandırılan bu dönem iki parçaya ayrılırsa, parçalardan ilki; Maastricht Antlaşmasının hazırlık dönemini de içine alan 1989-1993 arası dönem ve ikincisi; Ekonomik ve Parasal Birliğe geçiş dönemi hazırlıklarının yapıldığı 1994-1999 yılları arasındır.

Özetle bu iki dönemim Bölgesel Politika Hedefleri'ne bakacak olursak:

---

³¹ Council Regulation (EC) No 1257/1999 of 17 May 1999 on Support for Rural Development from the European Agriculture Guidance and Guarantee Fund (EAGGF) and Amending and Repealing Certain Regulations, Official Journal of the European Communities, Brussels, 1999, s.80-101.

1989-1993 dönemi için;

- Geri kalmış bölgelerin kalkınması ve yapısal iyileştirme
- Gerileyen sanayilerden büyük ölçüde etkilenen bölge ve alanlar
- Uzun dönemli işsizlikle mücadele
- Gençlerin iş piyasasına entegrasyonu
- Tarımsal alt-yapı iyileştirmelerini hızlandırılması
- Kırsal alanların kalkındırılması

1994-1999 dönemi için;

- Geri kalmış bölgelerin kalkınması ve yapısal iyileştirme
- Gerileyen sanayilerden büyük ölçüde etkilenen bölge ve alanlar
- İşsizlikle mücadele ve genç nüfusun iş hayatına girmesi
- Yapısal değişimi kolaylaştırma
- Balıkçılık sektörüne destek sağlanması
- Kırsal bölgelerdeki yapısal gelişmelerinin hızlandırılması
- Düşük nüfus yoğunluğunun bulunduğu bölgelere destek verilmesi

Görüldüğü gibi 1989-1993 arasında özellikle Avrupa Yapısal Fonu'nun bölgesel amaçlara hizmet edecek şekilde kullanılması söz konusu iken, sonraki dönem olan 1994-1999'da ise hem bölgesel hem de Birliğin tamamını alakadar eden politikalar üretilmiştir.

Geri kalmış bölgelerin kalkınması ve yapısal iyileştirme konusunda temel alınan ölçüt Gayrisafi Yurt İçi Hasıla GSYİH'da kişi başına düşen gelirdir. Eğer bir bölgede son üç yılda kişi başına düşen gelir üye devletlerin ortalamasının %75'inin altında ise (satın alma gücü paritesine göre) o bölge bu konu kapsamına girmektedir. Yüksek işsizlik oranı ise gerileyen sanayilerden büyük ölçüde etkilenen bölge ve alanların tespiti için gerekli olan ölçüt olarak belirlenmiştir. Kırsal alanların belirlenmesindeki temel ölçüt ise sosyo-ekonomik gelişme oranının düşük seviyede olması ile tarımda yüksek iş gücü istihdamına karşın elde edilen düşük tarımsal gelir oranı ile belirlenmektedir.³²

---

³² EC Regulation 2081/9, Brussels, 1993, s.25.

1989-1993 ve 1994-1999 dönemleri arasındaki temel farklılık; ilkinin proje esasına göre yürütülmesi, ikincisinin ise daha kapsamlı bölgesel ve Birliğin bütününe içine alan kalkınma planları ile yürütülmesidir.

2.3.1 1989-1993 Dönemi

Bu dönemde Bölgesel Kalkınma fonu daha çok altyapı sorunlarının giderilmesi ve altyapı yatırımlarını finanse etmek için kullanılmıştır. Fondan kullanılan tutarın %85'i bu alana yönelik olarak kullanılmıştır. Ayrıca, fondan ülkelere aktarılan tutarın ulusal harcamaların azaltılması için de kullanıldığının görülmesinin üzerine reform çalışmaları başlatılmak zorunda kalınmıştır. Bu duruma ek olarak; 1981'de Yunanistan ve 1986'da İspanya ve Portekiz'in Birliğe üye olması neticesinde artan bölgesel ekonomik farklılık ve dengesizliklerin yanı sıra yeni üyelerin kendilerinden beklenen reform hareketlerine gerektiğince ağırlık vermemeleri ve birliğin bütününe ilgilendiren konulara karşın tutundukları umursamaz tavırdan mütevellit Birlik yeniden bir reform hareketi içine girmek zorunda almıştır. Üzerinde durulması gereken bir diğer önemli konu ise; Tek İç Pazarın Oluşturulması (Single European Market) çalışmalarıdır. Bu çalışmanın hayata geçirilmesi kararı ilk olarak 1987'de Komisyon'un almış olduğu Tek Senet (Single European Act) ile ortaya atılmıştır. Tek İç Pazar ile oluşturulmak istenen şey reform hareketi ile birlikte bölgesel politikada yapısal faaliyetlerin finansmanına ağırlık vermektir.³³

1988'deki reform hareketi kapsamında Akdeniz Entegre Programı (Mediterranean Programmes) adını verdikleri başta İtalya ve Yunanistan olmak üzere diğer Akdeniz ülkelerini de içine alan bir program yürürlüğe konulmuştur.

2.3.2 1994-1999 Dönemi

Bu dönemde fondan ülkelere kullanılan tutarın üçte ikisi geri kalmış bölgelere aktarılmıştır. Geri kalmış ve entegrasyon sonrasında üye ülkelerle rekabette zorlanmaları neticesinde gerileyen sanayi bölgelerine aktarılan fondan aktarılan tutar %11, işsizlik ve genç nüfusun iş hayatında yer alması için faaliyetlerde bulunulan bölgeler ile düşük nüfus yoğunluğuna sahip bölgelere fonda aktarılan tutar ise %21 seviyelerindedir.

---

³³ 1988-1993 yılları arasında yapısal fonlardan ülkelere aktarılan tutar önceki dönemlere göre iki kat daha fazladır.

Tablo 1: 1994-1999 Yılları Arası Yapısal Fonlardan Kullandırılan Oran (%)

Harcamalar	İspanya	Portekiz	Yunanistan	İrlanda
İnsan Kaynakları	28.4	29.4	24.6	43.9
Altyapı	40.4	29.7	45.9	19.7
Çevre	30.5	35.7	27.8	36.2

Kaynak: European Commission, First Report on Economic and Social Cohesion, Luxembourg, 1996, s.6

Yukarıdaki tabloda yapısal fonlardan kullandırılan oranların 1994-1999 yılları arasındaki yüzdeleri görülmektedir. Bu dönemde yapısal fonlardan en çok yararlanan ülke İspanya'dır. Fonlardan İrlanda 262 milyon ECU, Portekiz 235 milyon ECU destek sağlamıştır. Buna ek olarak aynı dönemde İrlanda, Portekiz, İspanya ve Yunanistan'a Yakınlaştırma Fonu kapsamında ulaştırma altyapılarını iyileştirme ve çevre koruma projeleri için de kaynak aktarımı yapılmıştır.³⁴

Bu dönemdeki en önemli gelişme 1991 yılındaki Maastrich Antlaşmasıdır. Topluluktan Birliğe geçişin yanı sıra Maastrich'in asıl önemi yakınlaşma ile alakalı vurgularındır. Maastrich; ekonomik ve sosyal yaklaşmanın ancak dengeli ve sürdürülebilir kalkınmaya dayalı politikalarla hayata geçirilebileceğini açıkça belirtmektedir. Böylece AB bölgesel sorunlara karşı tutumunu ve yaklaşımını yeniden tanımlamıştır. Bu çaba neticesinde de; Avrupa Bölgesel Fonu, Avrupa Sosyal Fonu ve Tarımsal Garanti ve Yönelendirme Fon'larının Birlik içindeki önemi eskiye nazaran daha da artmıştır.

2.3.3 2000-2006 Dönemi

2000'li yıllara gelindiğinde ise AB tek bir para ölçütüne geçiş ile sağladığı istikrarlı bir para alanı (Euro Zone) içinde istikrarlı bir Tek İç Pazar oluşturulması aşamasının tamamlanması gerekliliğinin üzerinde durmuştur. Bu husus ekonomik-siyasi birlikteliğin son aşaması olarak kabul edilmektedir. Nihai hedefe ulaşmak için Avrupa Komisyonu Gündem 2000 (Agenda 2000)'de destek fonları ile alakalı geleceğe dönük projeksiyonunu açıklamıştır.

Maastrich ile birlikte iki yeni fon ortaya çıkmıştır. Bölgesel politikalarda izlenen yöntemde yapılan değişiklikler bu iki yeni mali araca ihtiyacı yaratmış ve bu doğrultuda da

³⁴ European Commission, First Report on Economic and Social Cohesion, Luxembourg, 1996, s.6.

Avrupa Yatırım Fonu ve Avrupa Yakınlaştırma Fonu (European Cohesion Fund) ekonomik yakınlaştırma çerçevesinde kullanılmaya başlanmıştır.

AB üyesi Devlet ve Hükümet Başkanlarının bir araya geldiği Berlin Zirvesi'nde, 2000-2006 yılları için, yapısal önlemler çerçevesinde 260 milyar Euro'luk bir kaynağın tahsis edilmesi kararlaştırılmıştır (24-25 Mart 1999).³⁵ Bu meblağın 213 milyar Euro'luk bölümü Yapısal Fon çerçevesindeki Programlar (195 milyar Euro) ve Yakınlaşma Fonu (18 milyar Euro) aracılığıyla mevcut 15 AB üyesi ülkenin kullanımına ayrılmıştır. Bu rakam, AB bütçesinin 1/3'ü ile AB GSYİH'sının ortalama % 1,27'si kadardır. Bu duruma ek olarak, yine aynı dönemler için 47 milyar Euro'luk bir kaynak aynı çerçevede aday ülkelere tahsis edilmiştir. Söz konusu kaynağın geliştirilen projeler bazında aday ülkelere dağıtımına 1 Ocak 2000 tarihinden itibaren başlanmıştır.

Burada önemle vurgulanması gereken konu AB'nin kendi geleceği ile ilgili vereceği karar yada içine düştüğü kararsızlıktır. Üzerinde durulan konu yada sorun: "Genişleme mi?" yoksa "Derinleşme mi?"dir. Bu güne kadar olan seyir derinleşmeye yönelik politikaları içermektedir. Ama artık genişleme ile bu durum sekteye uğramaktadır. Bölgesel ekonomik farklılıkları azaltmak, bölgesel sosyal-refah farklılıklarını azaltmak, ekonomik entegrasyona dayalı bir sistem oluşturmak ve benzeri yaklaşımlarla faaliyette bulunmak derinleşmeye hizmet ederken, yeni üyelerin Birliğe katılımına yeşil ışık yakmak suretiyle Birlik içine alınan güçsüz ve derinliği olmayan ekonomilerin yanı sıra yeni üyelerin kendi içlerinde bile sosyal uçurumlar bulunması göz önüne alındığında onları Birliğe kabul ederek genişlemek gibi bir durumla karşı karşıya kalınmıştır.

2.4 ORTA VE DOĞU AVRUPA DEVLETLERİ İÇİN GELİŞTİRİLEN YAPISAL UYUM ARAÇLARI: PHARE, SAPARD VE ISPA³⁶

SAPARD, PHARE ve ISPA; AB'nin Orta ve Doğu Avrupa ile Baltık Ülkeleri'nden üyeliğe kabul edilmek için başvuranlara yönelik geliştirmiş olduğu "katılım öncesi stratejisinin" mali boyutunu oturttuğu ana enstrümanlardır.

³⁵ Bu Fonların yönetimine ilişkin genel hükümlerin yer aldığı tüzük; 21 Haziran 1999 tarihinde Avrupa Birliği Konseyi tarafından kabul edilmiştir. Council Regulation (EC) No 1260/1999 of 21 July 1999 laying down General Provisions on the Structural Funds, OJ L 161, 26.6.1999, s. 1-42

³⁶ European Documentation: The European Community and Its Eastern Neighbours, Luxembourg, 1990, s.9,15-18.

PHARE; SAPARD ve ISPA programlarının içermeyi alanlarda, bölgesel kalkınma politikaları dahil, kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, Topluluk programlarına iştirak ile sını kalkınma ve KOBİ'lerin geliştirilmesine ilişkin projelere finansman sağlayan bir Programdır. PHARE; kamu yönetiminin ve kurumlarının AB içerisinde etkili bir şekilde faaliyet göstermesi için desteklenmelerinin; AB müktesebatı kapsamında yakınsamanın sağlanması, ekonomik ve sosyal uyumun geliştirilmesini amaçlamaktadır.

PHARE, 1989 yılında Polonya ve Macaristan'ın siyasi ve ekonomik değişim sürecini desteklemek ve özellikle özel sektörün güçlendirilmesini öngören bir Program olup, G7 ülkeleri tarafından oluşturulmuştur. Koordinasyon görevi AB Komisyonuna verilen PHARE kapsamına Mayıs 1990'da diğer Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri de dahil edilmiştir.

SAPARD programı tarımın modernizasyonu ve kırsal kalkınma konusundaki faaliyetleri desteklemek amacıyla oluşturulmuştur.

ISPA programı ise ulaştırma ve çevre koruma alanındaki alt yapı yatırımlarına finansman sağlamaktadır. ISPA'nın temel amacı; büyük ölçekli çevre ve ulaşım altyapısı projeleri; aday ülkelerin AB çevresel standartlarını yakalamalarına yardımcı olmak, Trans-Avrupa ulaştırma ağlarını genişletmek ve bağlamaktır.

Bu çerçevede Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Litvanya, Letonya, Polonya, Romanya, Slovenya ve Slovakya'ya sağlanması taahhüt edilen yardımlar şu şekildedir:

Tablo 2: 2000-2006 Yılları Arasında Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri ile Baltık Cumhuriyetleri'ne Sağlanması Öngörülen Mali Yardım (Milyon Euro, 1999 Fiyatlarıyla)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Toplam
PHARE	1560	1560	1560	1560	1560	1560	1560	10920
SAPARD	520	520	520	520	520	520	520	3640
ISPA	1040	1040	1040	1040	1040	1040	1040	7280
TOPLAM	3120	3120	3120	3120	3120	3120	3120	21840

Kaynak:http://www.tarim.gov.tr/kurumsal/birimler/merkez/diatk/web/sunumlar/yapisal_fon.ppt#15 (5.9.2007)

AB tarafından “katılım öncesi strateji” çerçevesinde, Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri'nin kalkınma çabalarına 2000-2006 yılları arasında toplam 21 milyar 840 milyon Euro'luk bir kaynak aktarılmıştır ve toplam tutar yıllara eşit şekilde dağıtılmıştır.

ISPA için ayrılan toplam 7 milyar 280 milyon Euro'nun dağıtımında, Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri'nin nüfus, kişi başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla ve ilgili ülkelerin yüzölçümleri kriterleri kaynak alınmaktadır. Dağılımın amacı; kaynak aktarımından yararlanacak ülkeleri kalitesi yüksek projeler üretmeye teşvik etmektir. Bu bağlamda, Orta ve Doğu Avrupa ile Baltık Ülkelerinin ISPA kaynaklarından yararlanabilecekleri oranlar Tablo 2'de gösterilmektedir:

Tablo 3: ISPA Kaynaklarından Yararlanma Açısından İlgili Ülkelerin Yararlanma Oranları (%)

Ülkeler	Yüzölçüm (1000 km2)	Nüfus (milyon kişi)	GSYH (SAGS)/nüfus	Yararlanma Oranı
Bulgaristan	111	8,3	4600	8-12
Çek Cumhuriyeti	79	10,3	12200	5,5-8
Estonya	45	1,4	7300	2-3,5
Letonya	65	2,4	5500	4-6
Litvanya	65	3,7	6200	3,5-5,5
Macaristan	93	10,1	9800	7-10
Polonya	313	38,7	7800	30-37
Romanya	238	22,5	5500	20-26
Slovakya	49	5,4	9300	3,5-5,5
Slovenya	20	2,0	13700	1-2

Kaynak: Yüzölçümü, nüfus ve GSYİH'ye ilişkin veriler 1999 yılına aittir. SAGS: Satın Alma gücü Standartları
<http://www.ekocerceve.com/img/haberler/ABBLGESELPOLTKAVEYAPISALFONLAR.doc> (7.9.2007)

Tablo 3'te genel ilkeler çerçevesinde öngörülen Orta ve Doğu Avrupa ile Baltık Ülkeleri'nin ISPA Fonlarından yararlanma oranları, aday ülkelerin ISPA çerçevesinde gösterecekleri gayret, hazırlayacakları projeler ve mevzuat uyumunda gösterecekleri başarıya dayalı olarak ayarlanabileceği AB Komisyonu tarafından belirtilmiş ve mali kaynağın; ulaştırma ve çevre altyapısı arasında eşit şekilde dağıtılması kararlaştırılmıştır.

Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri için yapısal politika aracı niteliğinde olan ISPA programı çerçevesinde tahsis edilen toplam 7 milyar 280 milyon Euro'luk kaynağın eşit olarak ulaştırma ve çevre alt yapısını güçlendirmeye yönelik projelere tahsis edilmesi kararlaştırılmıştır.

Projelerin finansmanında, harcamaların büyük kısmının (% 75'ine kadar) ISPA kaynaklarından, kalanının ise yerel kaynaklardan karşılanması öngörülmektedir. Fakat, ISPA'nın amaçlarının gerçekleşmesi için, Komisyon tarafından zorunlu olduğu düşünülen bazı projelere, ISPA'dan sağlanan katkının % 85 oranına yükseltilmesi kararlaştırılmıştır. Buna ilaveten, projelerin bir bölümünün yürürlüğe girmesiyle gelir elde edilmeye başlanması yada çevre konusunda "kirleten öder" ilkesinin uygulanmasıyla ek kaynak sağlanması halinde, finansman katkısının oranı % 75'in altına ineilmektedir.

ISPA'nın amacı ve ISPA çerçevesinde Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri'ne sağlanan olanaklar ve buna ilişkin koşullar aşağıda özetlenmiştir.

Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri'nden AB'ye aday ülkelerin üyeliğe hazırlanma sürecinde ISPA'nın temel amaçları;

- Aday ülkelerin AB politika ve süreçleriyle yakınlaşmalarını sağlamak,
- Aday ülkelerin AB çevre standartlarıyla uyum çabalarına destek olmak,
- Trans-Avrupa Şebekelerine aday ülkelerin girişini sağlamak ve bu şebekelerin Aday ülkelere açılmasını sağlamak,

şeklinde belirtilebilir.

2.5. BULGARİSTAN VE ROMANYA'NIN AB ÜYELİĞİ İLE TÜRKİYE'NİN DURUMU

2.5.1 Üyeliğe Giden Yolda Dönüşüm Politikaları

Bulgaristan ve Romanya Soğuk Savaş sonrasında yeniden tanımlanmaya çalışan dünyada diğer demir perde ülkeleri ile aynı kaderi paylaşmıştır.. Kapalı bir toplumun değişen dünyaya ayak uydurması ve yeni yeni içlerine girmeye başlayan Batı sistemi ve kapitalizmin etkisine aynı anda maruz kalan bu iki ülke kısa bir zaman içinde hemen yanbaşılarında patlak veren Bosna ve Kosova krizleri ile hem de yavaş yavaş genişlemeye başlayan AB ile ilişkileri göz önüne alındığında yeni bir politik tanımlamaya yada kendilerince bir yön arayışına ve

belki de birinin yön tayin etmesine ihtiyaç duymuştur. Bugün geldikleri nokta ise; demokrasi ve özgürlüklerin mevcut olduğu açık bir toplum olarak nitelenen AB'nin bir üyesi olmuş oldukları gerçeğidir.

Bu düşünceden hareketle kendilerini Rusya ekseninden çıkarmak için başta NATO olmak üzere AB eksenine de sokmaya çalışan ikili, bu iki hedefe ulaşmayı dış politikalarının temel hedefi haline getirmiştir. Burada dış politika hedefinin bir bütünleşme arzusu içinde olmasının bu hedefe ulaşmayı tek başına kolaylaştıran bir etken olmadığını gören bu iki ülke; siyasi sistemlerinin ve ekonomik işleyişlerinin farklılığının yanı sıra toplumsal yapılarının da dönüşüme uğraması gerekliliği ile karşı karşıya kalmıştır. En baştaki temel siyasi farklılık olarak vurgulamamız gereken konu bu iki ülkenin de 90'lara kadar eski Sosvet sistemine uygun bir şekilde merkezi planlama ve tek partili bir yaklaşımla yönetilmeleridir. Sermaye yapısında temel ve etkin olan gücün devlet olduğu bu ülkelerde özel mülkiyet ve üretim araçlarına sahip sivil yapı gibi unsurlar bulunmamaktaydı. Başından beri bahsettiğimiz Batı sisteminin özünde yer alan sermaye, kaynak ve gelir dağılımı gibi konularda Batı'nın tam zıttı bir şekilde yapılanan bu iki ülkede üretim mekanizmasında elde edilen ürünün nasıl ve ne kadar üretileceğinin yanı sıra ne zaman ve nerede arz edileceği de yine merkezi bir yapı tarafından belirlenmekteydi. Piyasa koşullarını temel alan Batı sistemine karşı "merkezi planlama"lı yapıya göre hareket eden bu ülkelerde kaynakların kullanımı, gelir dağılımı gibi birçok liberal ekonomik yaklaşımlar uygulanmamaktaydı. Bulgaristan ve Romanya'nın bütünleşme sürecinde az önce bahsettiğimiz "merkezi planlamalı" yapıdan Batı'nın iktisadi ve siyasi yapısına geçiş aşamasında sıkıntılı bir süreci oluşturmuştur. Burada sıkıntılı süreçten bahsetmemizin sebebi devletlerin dönüşümlerinin mekanik değil aslında organik temellere dayandığının altını çizmektir. Halklar doğup büyüdükleri topraklardaki bu denli derin ve geniş çaplı dönüşümleri benimsemeye ister istemez direnç göstermektedir. Onların karşı çıkışları da merkezi otoritenin ve dışardan bir ülkeyi yeniden şekillendirmeye çalışanların hızlarını kesmiştir.

Bulgaristan örneğinden hareketle; Sovyetler'e bağımlı ekonominin yansımalarının en temel yararı bütün sanayileşme hareketlerinde tek elden de olsa gelen teknik ve finansal desteğin süreklilik arz etmesidir. Bu duruma ilaveten, enerji ihtiyacı sanayileşmenin ve bir devletin en temel ilerleme ve harcama kalemini oluşturmaktadır. Burada da tek kaynak kullanımı ön plana çıkmaktadır. Doğu Bloku ülkelerine yönelik hareket eden Karşılıklı

Ekonomik Yardım Konseyi³⁷ örgütlenmesiyle ticaret yapan ve yaptığı üretimi Sovyet pazarına pazarlayan Bulgaristan'ın Konseyin dağılmasıyla karşı karşıya kaldığı durum ekonomik bir çıkmaza işaret etmekteydi.³⁸ 80'lerden Soğuk Savaş'ın sonuna kadar geçen sürede Bulgaristan'ın Sovyetlerle olan dış ticareti %54 seviyelerinde seyretmiştir.³⁹

Romanya örneğinde ise; 70'lerdeki Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi üyesi ülkelerle yapılan ticaretteki yön farklılığı dikkat çekmektedir. Sovyet etkisini azaltarak sanayileşme ve ticaret yapma yetisine sahip olmak için çabalayan Romanya'nın dış ticaretinin neredeyse yarısı Konsey dışı ülkelere yönelmişti. Bu yönelişin bir ileri adımı olarak 1976 yılına gelindiğinde Avrupa Komisyonu ile karşılıklı diplomatik ilişkileri başlatmış ve 80'lere gelindiğinde izlediği politikalardan hareketle AT üyesi ülkeler başta olmak üzere ABD ve İsrail ile de dış ticaret rakamını büyütme çabasıdır.⁴⁰ Bu yaklaşımın pozitif etkilerine çok kısa süreli maruz kalınmasının sebebi ise; Çavuşesku'nun yürüttüğü dış borç ödeme politikasıdır. Üretim alanlarına yönelik yönlendirici ve kısıtlayıcı politika uygulayan Çavuşesku aynı zamanda mali piyasalar üzerinde ve özellikle döviz kurları üzerinde kontrolü arttırmış bunun yanı sıra ithalatı sınırlandırma yoluna da girmiştir. Bu politikaları iki açıdan değerlendirmek gerekir. Kısa vadeli inceleme yaparsak; yürütülen politikalar neticesinde 1981 yılında 9,9 milyar USD seviyesinde olan dış borç rakamı altı yılda 2,5 milyar USD'ye ve ondan iki yıl sonra da 1989 yılında 1 milyar USD'den daha düşük bir düzeye inmiştir. Fakat incelemeyi rakamsal sonuçların dışındaki konulara yönelik olarak yaptığımızda karşımıza çıkan tablo oldukça şaşırtıcıdır. Romanya'da 10 yıllık seyir sonunda geline nokta tüketimin azaldığı belirgin bir şekilde göze çarpmaktadır. Buna ilaveten altyapının zayıflaması ve düzensiz planlama neticesinde bitirilemeyen sanayi projelerinin varlığı da o dönemde karşı karşıya kalınan bir gerçektir. Bütün politikalar ve yaşananlar toplum üzerinde sosyal memnuniyetsizliğe sebebiyet vermiş ve Çavuşesku'nun idam edilerek yaşamının son

---

³⁷ Council for Mutual Economic Assistance, CMEA (Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi): Doğu Bloku Ortak Pazarı olarak da bilinir. Ekonomik amaçlı uluslararası bir örgütlenmedir ve ülkelerin kalkınma planlarının koordinasyonuna ve ekonomik gelişmelerine ağırlık vermiş ve bu amaçla öneriler hazırlamıştır. Üye ülkeler: 1949 yılında üye olanlar; Macaristan, Bulgaristan, Romanya, Sovyetler Birliği, Polonya, Çekoslovakya ve Arnavutluk(1961'de katılımını durdurmuştur), 1950 yılında Doğu Almanya, 1962 yılında Moğolistan, 1972 yılında Küba ve 1978 yılında Vietnam.

<http://www.ekonomist.com.tr/apps/dictionary.app/dictionary.php/es.dict/Comecon> (15.10.2007)

³⁸ Dainov, E., "Bulgaria: A Stop-Go Modernization", W. Kostecki, K. Zukrowska ve B. Goralczyk (Der.), Transformations of Post-Communist States, Londra, 2000, s. 100.

³⁹ Dobrinsky, R., "The Transition Crisis in Bulgaria", Cambridge Journal of Economics, Cambridge, Vol.24, No.5, 2000, s. 582.

⁴⁰ Cviic, C., Remarking the Balkans, Pinter Publishers, Londra, 1991, s.54.

bulmasıyla bu politikalar değişim gösterebilmiştir.⁴¹ Çavuşesku döneminin Romanya hakkında yarattığı çöküşün bir diğer etkisi de ister istemez bu dönem sonrası yapılmaya çalışılan ekonomik ve iktisadi dönüşüm projelerinde hissedilmiştir.

Yüksek orandaki işsizlik ve enflasyon ile devamlı düşüş içinde olan millî gelir rakamı nedeniyle her iki ülkede de 90'ların sonundaki iktisadi dönüşümlerinde benzer olumsuzluklarla karşı karşıya kalınmış ve reformlarda gecikmeler meydana gelmiştir. Uygulamaya konulmaya çalışılan yeni iktisadi dönüşümlerin temelinde özelleştirme önemli bir rol oynamaktaydı. Fakat, halkın karşı kaldığı işsizlik toplumda özelleştirme karşıtı bir tutumun oluşmasına sebebiyet vermiştir. Bulgaristan'da Batılı piyasa ekonomisine geçiş sürecinşn başlamasıyla atılan hamlelerin sonucunda meydana gelen işsizlerin %50'si iki yıldan fazla bir zaman da bile yeni bir işe girememiştir.⁴² Halkın bu denli karşı çuşu ve içinde bulunduğu ekonomik açıdan olumsuz durum sistemin yeni siyasi yapılarının zararına işleyen bir durum yaratmıştır. Eski sistemin siyasi yapılanmalarına özlem duyan halkın tepkileri nedeniyle o dönemin yeni uzantılarına olan siyasi destek artmıştır. Bunun yarattığı netice ise; güçlenen bu eski temelli yeni partilerin siyasi ve iktisadi dönüşüm gibi reform niteliğindeki yaklaşımlardan kaçınması olmuştur. Her iki ülkede de 90'ların başından 90'ların ortasına kadar yürütülen reform hareketleri Macaristan, Polonya ve Çek Cumhuriyeti gibi Doğu Bloku ülkelerine göre ağır kalmış, fakat bu durum bu iki ülkenin özellikle 90'ların ikinci yarısında ürettikleri politikalar neticesinde ortadan kalkmıştır.

2.5.2 Bulgaristan ve Romanya'nın Tam Üyelik Başvurusu ve Üyelikleri Hakkındaki Komisyon Görüşü

Bulgaristan'ın AB üyeliği ile sonuçlanan seyrinin altında yatan temel nokta aslında ülkenin siyasi seyri ile açıklanabilir. Çalışmada da devamlı belirtildiği gibi Soğuk Savaş döneminde Sovyet yönetimine yakınlığı ile ön plana çıkan ülke aynı dönem boyunca da Todor Jivkov yönetiminde diktatörlük ile yönetilmiştir (1954-1989). 1989 sonunda Jivkov'un istifası ile son bulan bu diktatörlük dönemi ılımlı olarak nitelenen Petar Mladenov idaresinde çok partili seçimle sonuçlanmıştır. 1990 yılının Haziran ayında yapılan seçimlerde ise Jeliu Jeleu devlet başkanlığına seçilmiştir. Bu değişimin en önemli özelliği yaklaşık 50 yıldır süren

---

⁴¹ Radulescu Doina M., "An Assesment of Fiscal Sustainability in Romania", Post-Communist Economies, Routledge, Gainsborough, Vol 15, Issue 2, 2003, s.260.

⁴² Blanchard, O., "Assessment of the Economic Transition in Central and Eastern Europe: Theoretical Aspects of Transition", The American Economic Review, Pittsburgh, Cilt 86, Sayı 2, 1996, s.121.

ekonomik ve siyasi sitemin son bulmasıdır. Böylece Bulgaristan’da liberal ve demokratik bir ekonomik-siyasal bir yapıya geçiş için adımlar atılmaya başlanmıştır. Bu değişimin en temel noktası “merkezi planlama”dan serbest rekabeti önceleyen piyasa ekonomisine geçiş hususunda yapılan ilerlemelerdir.⁴³

Bu itibarla gelinen noktada Bulgaristan AB’ye 14 Aralık 1995 tarihinde tam üyelik için başvurmuş ve Bakanlar Konseyi’de 29 Ocak 1996’da Topluluk Kurucu Antlaşması’nda yer alan hükümlere dayanarak Komisyon’a danışmayı gerektiren prosedürün uygulanması yönünde karar vermiş⁴⁴ aynı zamanda Komisyon bahsi geçen madde uyarınca Konsey’in talebine binaen Bulgaristan’ın üyelik başvurusu ile ilgili Görüş hazırlamıştır.⁴⁵

Romanya’nın tam üyelik başvurusu ise 22 Haziran 1995 tarihinde yapılmıştır. Bakanlar Konseyi aynı Bulgaristan için olduğu gibi Romanya için de 17 Temmuz 1995 tarihinde Antlaşmanın ilgili maddesine atfen Komisyon’a danışılması yönünde karar vermiş ve ilgili prosedürü başlatmıştır.⁴⁶

Romanya’da Kasım 1996’da gerçekleşen hükümet değişikliği ve bu değişiklik sonucunda gerçekleşen reformlar neticesinde Romanya’nın birinci önceliği Avrupa-Atlantik sistemine entegrasyon sağlamak yönünde değişiklik göstermiştir. Romanya’nın öncelikli hedefi Avrupa’nın demokrasileri arasına girmektir.⁴⁷

22 Haziran 1995’te Romanya ulaşmak istediği hedefe yönelik olarak kararlılığını ve hedefe ulaşmak için içinde bulundurduğu iradeyi göstermek adına tam üyelik başvurusunu ulusal katılım öncesi strateji ve Devlet Başkanı, Senato ve Bakanlar Kurulu, Başbakan ve Parlamento’da temsil edilen parti liderleri tarafından imzalanan bir deklarasyon ile birlikte AB’ye sunmuştur. Böylece, Romanya siyasi çoğulculuk, kuvvetler ayrılığı, serbest seçimler, özgür demokrasi, hukukun gelişimi, siyasi çoğulculuk ve insan haklarına saygıyla birlikte AB

---

⁴³ Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi, Avrupa Birliği Kapısındaki ODAÜ ve Türkiye, Profile’98, Ankara Mayıs 1998, s 171

⁴⁴ European Commission, Commission Opinion on Bulgaria’s Application for Membership of the European Union, Brussels, 1997, s.5.

⁴⁵ European Commission, a.g.k., s.5.

⁴⁶ European Commission, Agenda 2000 - Commission Opinion on Romania’s Application for Membership of the European Union, Brussels, 1999. s.5.

⁴⁷ European Commission, a.g.k., s.7.

sistemine uygun piyasa ekonomisinin yerleşmesine olan siyasi iradesinin olduğunu vurgulamak adına önem arz etmiştir.⁴⁸

Bulgaristan ve Romanya'nın tam üyelik başvuruları Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Slovenya, Letonya, Estonya, Macaristan, Litvanya ve Polonya'nın başvurularıyla birlikte incelenmiştir.⁴⁹ Üyelik ile ilgili komisyon görüşleri Gündem 2000'nin bir parçası olarak kabul görmüştür. Komisyonun bu görüşleri bahsi geçen bütün ülkelerin tam üyelik başvurularının Kopenhag katılım kriterlerine göre ele alınan bir değerlendirmesidir.

Bu itibarla, gelinen aşamada önemle vurgulanan bir diğer konu da Bulgaristan ve Romanya'nın olası tam üyeliği'nin yaratacağı genel siyasi tablodur. Burada aktarmak istenilen şu şekildedir. Soğuk Savaş ile bölünen kıta Avrupası'nın Birlik ile yaratmaya çalışılan barış, refah ve istikrar ortamını sağlamaya yönelik olarak adım atılması ve Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerini üye olarak sisteme dahil ederek kıtadaki bölünmüşlüğü ortadan kaldırmaktır. Buna ilaveten Komisyon, Görüş'ünde; bu iki ülkenin adaylık başvurularını kendi özelliklerine ve diğer adaylarla aynı kriterlere göre değerlendirmiştir.⁵⁰

Komisyon müktesebatın üstlenilmesi ve ekonomik kriterler açısından bir değerlendirme yaparken müktesebatın kendisinin de gelişmeye devam edeceği esasının üzerinde durarak Birliğe katılmadan önce bu iki ülkeden beklenen ilerlemeleri de değerlendirme kapsamına almıştır.⁵¹

2.5.2.1 Siyasi Kriterler

Komisyon hazırladığı Görüş'te; Bulgaristan'ın son gelişmeler neticesinde bu ülkenin altından kalması gereken siyasi kriterleri karşılama yolunda emin adımlarla ilerlediği belirtilmiştir.⁵² Buna ilaveten yine Görüş'te yer alan bir diğer ifade de; Bulgaristan'ın demokratik kurumlar kurduğu ve bu kurumların istikrarının uzun süreli olacağına gözlemlendiği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, temel haklara ve özgürlüklere saygı konusunda yetersizliklerin göze çarptığı vurgulanmıştır. Adli yönetimin geliştirilmesi, kişisel hakların korunması ve yolsuzlukla mücadele konularında gelişim sağlanmasını teminen önemli ve büyük çaplı

⁴⁸ European Commission, a.g.k., s.7

⁴⁹ European Commission, (1997) a.g.k., s.5 ve European Commission, (2000) a.g.k., s.5.

⁵⁰ European Commission, (1997) a.g.k., s.6 ve European Commission, (2000) a.g.k., s.6.

⁵¹ European Commission, (1997) a.g.k., s.7 ve European Commission, (2000) a.g.k., s.6.

⁵² http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/1998/bulgaria_en.pdf (12.12.2007)

adımlar atılmasının gerekliliği de belirtilmiştir. Ayrıca, azınlıklar konusuna da değinen Komisyon, Türk azınlığın kısmen Bulgaristan sistemine entegrasyonunun sağlanmış olduğunu fakat Çingene azınlık için benzer durumun gözlenmediğini belirtmiştir.⁵³

Komisyon yine Görüş'ünde, Romanya için de, aynı Bulgaristan'da olduğu gibi, yaşanan gelişmelerin Romanya'nın siyasi kriterleri karşılama yolunda olduğunu gösterdiğini belirtmiştir.⁵⁴ Komisyon ayrıca, Romanya'nın oluşturduğu yeni kurumların demokratik ilkelere dayanan kurumlar olduğu ve bunların istikrarı konusunda şüphelerinin olmadığını görüldüğünü belirtmiştir. Fakat, yine Bulgaristan'da da olduğu gibi Romanya'da da temel hak ve özgürlükler konusunda Romen otoritenin bazı ölçütleri kabul etmiş ve bazı sorumlulukları üstlenmiş olmasına rağmen eksikliklerin yine de devam ettiği belirtilmiştir. Buna ilaveten, hukuk sisteminin işleyişinin yeniden gözden geçirilmesi, kişisel hakların korunması ve yolsuzlukla mücadele konularında Romanya'nın atması gereken ciddi adımlar olduğunun altı çizilmiştir. Bulgaristan'da olduğu gibi Romanya'daki azınlık için de görüş bildiren Komisyon, Macar azınlığın iyi entegre olduğu görüşüne sahip olduklarını fakat aynı şekilde bir görüşü Çingene azınlık için söyleyemeyeceklerini belirtmişlerdir.⁵⁵

2.5.2.2 Ekonomik Kriterler

Komisyon'un Bulgaristan'ın ekonomik kriterleri ile alakalı olarak belirttiği temel husus Bulgaristan'ın yürütmeye çalıştığı piyasa ekonomisine geçiş sürecinin piyasa kökenli ekonomi politikaları taahhüdü yokluğu nedeniyle sınırlı olduğudur. Bulgaristan orta vadede Birliğin piyasa güçleri ve rekabetçi yapısı ile başa çıkamayacağı görüşü de Komisyon tarafından belirtilmiştir.⁵⁶

Komisyon'un Romanya ile alakalı belirttiği husus ise geçiş dönemi başladığından beri Romanya'daki ekonomik sistemin tam olarak işleyen bir serbest piyasa ekonomisi görünümünde olmasa da belirli bir aşama kaydettiğidir.⁵⁷ Fakat, yine de tam olarak işleyen bir serbest piyasanın var olmaması neticesinde Birliğin piyasa güçleri ve rekabetçi yapısı ile aynı Bulgaristan'ın karşı karşıya kaldığı sorunları yaşayacağı belirtilmiştir.⁵⁸

⁵³ http://www.fifoost.org/bulgarien/EU_Bulgaria_2002/index.php (12.12.2007)

⁵⁴ European Commission, "1998 Regular Report From the Commission on Romania's Progress Towards Accession" Brussels, 1998, s.7.

⁵⁵ European Commission, "2002 Regular Report on Romania's Progress Towards Accession", Brussels, 2002, s 19

⁵⁶ European Commission, (1998) a.g.k., s.12.

⁵⁷ European Commission, (2000) a.g.k., s.31.

⁵⁸ European Commission, (2002) a.g.k., s.39.

2.5.2.3 Üyelik Yükümlülüklerini Üstlenebilme Yeteneği

Komasyon üyelik yükümlülüklerini üstlenebilme yeteneği konusunda Bulgaristan'ın iç Pazar ile ilgili olmak üzere müktesebatın temel elemanlarını üstlenip aktarmadığını ve bundan hareketle orta vadede bu ülkenin üyelik yükümlülüklerini üstlenebilme durumunda olup olmayacağını belirsiz olduğu belirtilmiştir.⁵⁹

Bu itibarla, Komasyon Bulgaristan'ın katılım müzakerelerinin Kopenhag Avrupa Konseyi'nce tanımlanan üyelik koşullarının karşılanmasında yeterli ilerleme sağlandığı anda açılması gerektiği yönünde karar vermiştir.⁶⁰

Komasyon'un Romanya ile alakalı görüşü Bulgaristan ile ilgili olanla aynı doğrultuda olup, Romanya'daki iç pazarın ve diğer unsurların müktesebatın temel elemanlarını üstlenip aktarmadığını ve bundan hareketle orta vadede bu ülkenin üyelik yükümlülüklerini üstlenip üstlenemeyeceğinin kesin olmadığı görüşü belirtilmiştir.⁶¹

Bütün bunlar dikkate alındığında Komasyon, ancak Kopenhag Zirvesi'nde tanımlanan üyelik koşullarının karşılanmasında makul bir ilerleme gözlemlendiğinde AB'nin Romanya ile müzakere sürecinin açılmasını uygun gördüğünü belirtmiştir.⁶²

2.5.3 Bulgaristan ve Romanya'nın AB Üyeliği ve Bu Yeni Durumun İki Ülkeye Olan Etkileri

AB'nin merkez ülkeleri dışındaki ülkelere yönelişlerinde kısacası genişleme hamlelerinde Birliğe katılmak isteyen ülkelerin yaptığı tanımlamada AB her zaman ekonomik temelli gelişim hayallerinin ana hedef noktası olmuştur. Halkların ve aslında hükümetlerin AB üyeliğinde birinci olarak hedefledikleri beklenti yüksek refah seviyesi ile yaşam umududur. Burada çalışmanın ilerleyen kısmında yer alan "Bulgaristan, Romanya ve Türkiye'nin Temel Ekonomik Veriler Referans Alınarak AB Üyesi Ülkeler İle Karşılaştırmalı Analizi" başlığında da rahatça görülecek bir durumla karşı karşıya kalınmaktadır. Salt rakamsal olarak bakıldığında AB üyeliği, Birliğe kabul ediliş yıllarına göre, İrlanda, Yunanistan, İspanya ve Portekiz üzerinde kişi başına düşen milli gelir rakamında ciddi artışlar yaratmış olduğu ve hatta mevcut düzeyden iki misli daha fazla gelişim sağlandığı yönündedir.

⁵⁹ http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/1998/bulgaria_en.pdf (12.12.2007)

⁶⁰ European Commission, (1997), a.g.k., s.123.

⁶¹ European Commission, (2002), a.g.k., s.52.

⁶² European Commission, (1999), a.g.k., s 114

Fakat az önce belirtilen başlık altında ve sonuç bölümünde de rahatlıkla görüleceği gibi Yunanistan örneği aslında az önce bahsedilen tablonun pek de doğru olmadığını bizlere göstermektedir. Yunanistan'da üyelik ardından kişi başına düşen milli gelir rakamı AB ortalamasının altında kalmış ancak 90'ların ikinci yarısıyla birlikte AB ortalamasına yaklaşabilmiştir.⁶³

Hükümetlerin AB'ye üyelik konusunda milli gelir rakamında bekledikleri artışın yanı sıra elde etmeyi amaçladıkları bir diğer husus serbest dolaşım hakkıdır. Fakat Birliğe 2007 başında üye olan bu ülkenin Schengen sistemine üyeliği 2008 yılından önce başlamayacaktır. Burada bu iki ülke açısından arkaplanda kalan olumsuzluk; Schengen sistemine girildiğinde sınır kontrolleri konusunda yaşanacaktır. Sınırdaki yapılan kontrollerin AB mallarının yönelik olarak azalması aynı zamanda katma değer vergisinden kazanılacak gelir hususunda azalmaya sebebiyet verecektir.

Özellikle Bulgaristan'ın AB'ye üyeliği konusunda perde arkasında kalan bir durum sözkonusudur. Daha önce de belirtildiği üzere enerji ihtiyacının karşılanması konusunda karşı karşıya kalınan tek merkeze bağlılığın yanı sıra ortaya çıkan yeni durum nükleer enerji ile ilgilidir. 1999 yılını Ekim ayında Altı adet Rus yapımı nükleer reaktörü içinde barındıran Kozloduy Nükleer Santrali içinde barındırdığı eski teknoloji nedeniyle AB tarafından riskli bulunmuş ve imzalanan anlaşma ile santralde kademeli olarak kapatma işlemi başlaması üyelik şartı olarak AB tarafından Bulgaristan'a bildirilmiştir. Bulgaristan ilk aşamada 2002 yılında tehlike arz eden dört reaktörden ikisini kapatmış, diğer ikisi için ise 2006 yılının sonuna kadar beklemiştir. Burada ortaya çıkan maliyet AB tarafından 2009 yılına kadar Bulgaristan'a 220 milyon Euro değerinde bir ödeme ile karşılanmaya çalışılmıştır. Fakat, AB'nin yapacağı ödeme reaktörlerin ortadan kaldırılması ve yarattığı kirliliğin temizlenmesi için yapıldığından Bulgaristan'ın reaktörlerin kapatılmasından kaynaklanan kayıplarının hepsi karşılanmamış olacaktır. Bulgaristan bu merkezde ürettiği enerjinin bir bölümünü satmaktayken artık bunu kısıtlamak zorunda kalmıştır. Bulgaristan hükümetine göre reaktörlerin kapatılmasında kaynaklanan toplam kayıp 1,5 milyar USD civarındadır.⁶⁴

Her iki ülkeninde üyelikten önce tamolarak çözemedikleri sorunların başında adli reformlar, organize suçla mücadele ve gıda standartları konuları gelmektedir. Burada

⁶³ The World Bank, Bulgaria: The Dual Challenge of Transition and Accession, , Washington, 2001, s. 17.

⁶⁴ <http://danica.popovic.ekof.bg.ac.yu/bugariruminiEU.htm>, (14.12.2007)

tamamlanamamış dönüşümler nedeniyle AB'nin hissedilir baskısı altında olacakları aşikar bu iki ülke yine de AB tarafından üyeliğe kabul edilmişlerdir. Her iki ülkeninde bahsi geçen konular ve diğer alt başlıklarda sağlayacakları gelişmeler AB fonlarından yararlanmaları konusunda önem arz etmektedir. AB'nin fonlarına erişimin anahtarı reformlardır.

Bulgaristan ve Romanya'nın AB üyeliği AB'yi bazı kararlar almaya zorlamıştır. AB kendi geleceği ve gelecekte içine alacağı yeni üyeleri için bu iki ülke örneğinden hareketle aldığı kararda; aday ülkeler reformları tamamlamadan onlara kesin bir üyelik tarihi verilmeyecektir esasını benimsemiştir. Reformları tamamlamadan Birliğe alınan bu iki ülkenin AB'nin gelecekteki üyelerinin Birliğe kabulünü yavaşlatacağı ve çok daha zorlu bir sürece sokacağı aşikardır. 14-15 Aralık 2007 tarihindeki liderler zirvesinde kabul gören AB'nin bu yeni yaklaşımı ilerleyen yıllardaki genişleme sürecinin "3C"⁶⁵ olarak adlandırılan çerçeve içinde değerlendirilmesine sebep olmuştur. AB'ye katılım için ülkelere önceden kesin bir tarih verilmemesi konusu ele alınan bu üç politikanın ikincisi olan koşulluluk ilkesi kapsamında yer almaktadır.⁶⁶

2.5.4 Türkiye'nin Tam Üyelik Başvurusu ve Üyeliği Hakkındaki Komisyon Görüşü

Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin askıya alınmasına sebep olan 1980 darbesini takip eden dönemde AB ile ilişkilerde yeniden harekete geçme ve ortaklığa ivme kazandırmaya yönelik olarak 14 Nisan 1987 tarihinde Türkiye tarafından tam üyelik başvurusu yapılmıştır.⁶⁷

Türkiye'nin tam üyelik başvurusunun temelinde yatan sebeplerin başında Katma Protokolün imzalandığı dönemlerde Türkiye-Topluluk ilişkilerinde karşılıklı olarak kurulan dengenin zaman içinde Türkiye'nin aleyhine bir gelişim göstermiş olması ve Türkiye lehine sağlanan avantajların ortadan kalkmış olması gelmektedir. Buna ilaveten ikinci olarak bahsedilmesi gereken husus; ikinci ve üçüncü genişleme sonucunda Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in Topluluğa tam üye olarak katılması neticesinde ortaya çıkan durumdan hareketle bu üç ülke ile benzer tarım ürünleri ihracatına sahip Türkiye'nin bu ürünlerdeki ihracatının olumsuz yönde etkilenmesidir. Bahsi geçen üç ülke Topluluğa tam üye olmanın avantajını

⁶⁵ "3C" politikasını oluşturan üç temel yaklaşım: Consolidation-sağlamaştırma, Conditionality-koşulluluk ve Communication-iletişim'dir.

⁶⁶ Altınbaş, D., ve Kalaycı, H., "Türkiye-AB İlişkilerinde Gelinek Nokta", Stratejik Analiz, Ankara, Sayı 81, 2007, s. 25-27.

⁶⁷ <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/helsinkizirvesi.html>, (8.12.2007)

kullanarak Topluluk pazarında diğer ülkelere ve Türkiye'ye nazaran üstünlük sağlamışlardır. Bu neticede Türkiye aleyhine korumacı önlemlerin artırılmasını da sağlamışlardır. Bütün bunların ışığında gelinen noktada, Topluluğun kendi kendine yeterlik oranını arttırmışlar ve bazı ürünlerde üretim fazlasının ortaya çıkmasına sebebiyet vermişlerdir. Buradan hareketle rahatlıkla belirtebiliriz ki, Türkiye'nin tarımsal ürün ihracatı alınan bu kararlar ve gelişmeler neticesinde olumsuz yönde etkilemiştir.⁶⁸

Yunanistan'ın tam üyeliğinin Türkiye'nin menfaatlerine aykırı olmasının gerçekliği de Türkiye'nin Topluluğa üyelik başvurusunda bulunması yönünde tetikleyici etkiye sahip olmuştur. Avrupa Parlamentosu'nda Yunanistan'ın zorlamaları ile Türkiye aleyhine kararlar aldırması da Türkiye'yi harekete geçiren bir diğer etken olmuştur. Bu dönemde, Yunanistan'ın bu tarz çalışmaları neticesinde Komisyon ve Konsey toplantılarında Türkiye'ye yönelik menfi kararlar alınabilmekteydi.⁶⁹

Çalışmada da önemle bahsedildiği üzere, yardım fonlarının sistemdeki varlığı önemli bir husustur. Fakat, Topluluk üyesi olmayan Türkiye bu mali yardımlardan ve Avrupa Yatırım Bankası'nın düşük faizli kredilerinden yararlanamadığı için mağdur olmaktadır.⁷⁰ Fakat Türkiye'nin tam üyelik statüsüne sahip olması ile Topluluğun mali kaynaklarından ve Avrupa Yatırım Bankası'nın düşük faizli kredilerinden yararlanması imkan dahilinde olacaktır.⁷¹ Buna ilaveten, işçilerin serbest dolaşımı ile alakalı problemlerin tam üyelik neticesinde ortadan kalkacağı planlanmaktadır.⁷²

Son olarak üzerinde durulması gereken bir diğer nokta da üyeliğin artık Türkiye için bir siyasi tercih halini alıyor olmasıdır. Batılılaşma, demokratikleşme, çağdaş toplum gibi değerlerin vucut bulduğu Batı sisteminin önemli bir ekonomi-politik yapılanması olan Topluluğa üyelik konusu ister istemez bu oluşuma dahil olmaya yönelik politikaların üretilmesine sebebiyet vermiştir.

Komisyon'un Türkiye'nin tam üyeliği ile ilgili Görüş'ü 1989 yılında yayınlanmıştır. Görüş tabiatıyla Türkiye'yi siyasi ve ekonomik açıdan ve Topluluğa olası üyeliği neticesindeki

⁶⁸ Karluk, R., Avrupa Birliği ve Türkiye, İstanbul, 1998, s.418.

⁶⁹ Çimen, A., Gümrük Birliği ve Avrupa Topluluğu Türkiye İlişkileri, Ankara, 1996, s.157.

⁷⁰ Çimen, a.g.k., s.156.

⁷¹ Karluk, a.g.k., s.418-419.

⁷² Çimen, a.g.k., s.157.

uyum açısından değerlendirmek için ortaya konmuş bir belgedir. Fakat, bahsi geçen görüş, 1993 yılındaki Kopenhag Zirvesinden önce yayımlanmıştır. Burada önem arz eden husus, üyelik için önem arz eden ve ön koşul olan Kopenhag Kriterleri'nin bu zirvede belirlenmesidir. Bu yüzden, Türkiye'nin değerlendirilmesi çalışmanın konusu olan diğer iki ülke ile farklılık göstermekte ve siyasi kriterler, ekonomik kriterler ve üyelik yükümlülüklerini üstlenebilmesi ana başlıklarına göre şekillenmemektedir.

Komisyon Türkiye'nin üyelik başvurusundan iki yıl sonra (tam üyelik başvurusunda bulunan diğer ülkeler, örneğin Yunanistan, İspanya ve Portekiz, içindeki en uzun sürede) Görüş'ünü açıklamıştır. 5 Şubat 1990'da Konsey tarafından onaylanan Görüş, Türk Ekonomisinin Yapısı ve Gelişimi Hakkında Raporu da içermektedir.⁷³

Görüş temel olarak, Türkiye'nin üyeliğe kabul edilebilir nitelikte olduğunu fakat şu anki pozisyon itibarıyla AB'nin ya da Türkiye'nin bu tarz bir üyeliğe ve entegrasyona şu an için hazır olmadığını dile getirmektedir.⁷⁴ Görüş'e göre Topluluğa katılma konusunda ehil bir ülke konumunda olan Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve siyasi sebeplerden ötürü üyeliğe kabulü konusunda Topluluk kendini hazır görmemektedir.⁷⁵

Görüş'te, Türkiye'deki siyasi durum incelenmiş ve peşi sıra yapılan reformların, Topluluk modellerine daha yakın bir parlamenter demokrasiyle sonuçlanmış olduğu belirtilmiştir. Buna ilaveten, insan hakları alanında ve azınlıkların kimliğine saygı konusunda son zamanlarda olumlu aşama kaydedilmesine rağmen bu çabaların henüz bir demokraside olması gereken düzeye ulaşamadığı da vurgulanmıştır.⁷⁶

Görüş'te de yer aldığı üzere, Türkiye'nin GSMH rakamı Topluluğun ortalamasının üçte birine eşit olmakla beraber ülkenin yarısına yakını da tarım sektöründe çalışmaktadır. Bu iş gücüne rağmen bu sektörde verimlilik düzeyi aşağılardadır. İşsizlik ve enflasyon oranında da Topluluk ortalamasının üzerinde bir değere sahip olan Türkiye'de ücretlerin düşük olması ülkenin Topluluk sosyal düzeyine ulaşmasını zorlaştırıcı bir etki arz etmektedir. Bu hususlar benzer

---

⁷³ Karluk, a.g.k., s.414.

⁷⁴ <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/helsinkizirvesi.html>, (8.12.2007)

⁷⁵ http://www.belgenet.com/arsiv/ab/ab_rapor87.html, (8.12.2007)

⁷⁶ Karluk, a.g.k., s.414.

şekilde devamlılık gösterdiği sürece ülke, Topluluğun ekonomik ve sosyal politikalarının gereğini yerine getirmede sorun yaşayacaktır.⁷⁷

Komasyon'un Görüş'te ortaya koyduğu sonuç şu şekildedir; Türkiye'nin ekonomik ve siyasi durumu, Türkiye'nin Topluluğa girmesi durumunda karşılaşıcağı uyum sorunlarını orta vadede aşabileceği konusunda Komasyonu ikna etmemektedir.⁷⁸ Bu itibarla Topluluk ile tam üyelik görüşmelerinin başlaması uygun görülmemektedir.⁷⁹ Komasyon Topluluğunun kendi içindeki derinleşmesinin tamamlanmasına ve gelecek genişlemesine kadar beklenmesini ve bu arada Türkiye ile Gümrük Birliği sürecinin tamamlanmasını öngörmüştür.⁸⁰

Komasyon, tam üyelik görüşmelerine başlanmasının önündeki engelleri sıralarken ilk olarak çevresel engelleri dile getirmiştir. Topluluk, 1 Temmuz 1987'de yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile, 1993 yılından itibaren Avrupa İç Pazar'ını kurmaya yönelik emin adımlar atarak bir ekonomik hedef belirlemiştir. Komasyon, ilk olarak bu ekonomik hedefe yönelmesi gerektiğini ve bu itibarla hiçbir aday ülkeyle tam üyelik görüşmelerine başlanamayacağını önemle vurgulamıştır. İkinci olarak, Doğu Avrupa'da yaşanan siyasi gelişmeler, Türkiye ile Topluluğun tam üyelik görüşmelerine başlanmasının önündeki bir diğer engel olarak belirtilmiştir.⁸¹

Komasyon'un üzerinde durduğu engellerden bir diğeri de siyasi engellerdir. Türk siyasal sisteminin Topluluğun hedeflediği demokratik düzeye uyum sağlayamadığı ve beklenen düzeye ulaşamayacağı görüşü Komasyon'da hakim bir görüş olmuştur. Komasyon son olarak ekonomik engelleri dile getirmiştir. Genel olarak Türk ekonomisinin içinde bulunduğu makroekonomik sorunlara değinen Komasyon, tarım sektöründeki verimsizlik ve bu alanda istihdam edilen iş gücünün büyüklüğü gibi temel konularda Topluluğun ileriki hedeflerine uyum sağlanamayacağından görüşle eleştirilerini dile getirmiştir.⁸² Buna ilaveten, Türkiye ile

---

⁷⁷ Karluk, a.g.k., s.414.

⁷⁸ <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/>, (18.12.2007)

⁷⁹ Karluk, a.g.k., s.414.

⁸⁰ <http://makdis.pamukkale.edu.tr/TR-AB.htm>, (18.12.2007)

⁸¹ Özen, Ç., Türkiye-Avrupa Topluluğu Gümrük Birliği ve Tam Üyelik Sürece Üzerine Etkileri, Ceylan Kitapevi, İzmir, 2002, s.122.

⁸² Özen, a.g.k., s.122.

Yunanistan arasındaki sorunlar ve anlaşmazlıklar ile Kıbrıs sorununun tam üyelik açısından olumsuz sonuçlar meydana getireceği de dile getirilmiştir.⁸³

Komasyon Görüş'te Türkiye ile ilgili engelleri ve sakıncaları dile getirdikten sonra sonuç kısmında Konsey'e, Türkiye ile tam üyelik görüşmelerine başlanmamasını önemle vurgulamış ve bu yönde önerisini dile getirmiştir. Genel olarak Komasyon'un raporu incelendiğinde rahatlıkla belirtilebilir ki, Toplumun Türkiye'nin tam üyeliğine hazır olmadığı, hatta bunu yakın ve orta vadede olası görmediği fakat bu görüşünü açıkca dile getirmekten sakındığı görülmektedir.⁸⁴

Komasyon'un görüşleri, Türkiye'nin Topluluk ile ilişkilerini tam üyelik tartışmalarını temelinde sona erdirmiştir. İlerleyen yıllarda, Katma Protokol ile belirlenen Türkiye-AT gümrük birliğinin tamamlanması hedefi tam üyelik yerine Topluluk tarafından ön plana alınmıştır. Topluluk, Türkiye ile alakalı olarak tam üyelik yerine "stratejik ortaklık", "özel ilişkiler" gibi kavramları dile getirmeye başlamıştır.

2.6 BULGARİSTAN, ROMANYA ve TÜRKİYE'NİN EKONOMİK AÇIDAN AB ÜLKELERİ İLE KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

2002 yılındaki Brüksel Zirvesi'nde⁸⁵ AB Komisyonu'nun aynı yıl aralık ayında gerçekleştirilmesi planlanan Kopenhag Zirvesi'nde ele alınmak üzere Bulgaristan ve Romanya'nın kaydetmesi gereken ilerlemeleri içeren bir takvim ve artırılmış katılım öncesi yardımları da içine alacak bir yol haritası hazırlanması talep edilmiştir. Buna ilaveten Brüksel'deki zirvede bu iki ülkenin 1 Ocak 2007 tarihinde AB'de üye ülke olarak yer almaları ile sonuçlanacak iradelerinin ve çabalarının desteklendiği de belirtilmiştir.

Helsinki'de aday statüsü alan ama katılım müzakerelerinde Lüksemburg grubu ülkelerin gösterdiği gelişimi gösteremeyen ve bu sebeble AB'nin beşinci genişlemesi içinde olamayacak olan Bulgaristan ve Romanya için hazırlanan Yol Haritası⁸⁶ Kopenhag Zirvesi'nde benimsenmiştir. Çalışmaya göre Bulgaristan ve Romanya başlangıç aşamasında

⁸³ Güran, N., Uluslararası Ekonomik Bütünleşme ve Avrupa Birliği, İzmir, 2000, s.199-200.

⁸⁴ Özen, a.g.k., s.123.

⁸⁵ <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/kavalalim/genislem.pdf>, (19.12.2007)

⁸⁶ http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/es/com/2002/com2002_0624es01.pdf, (19.12.2007)

konitelere gözlemci statüsüyle katılacak ve bu iki ülke için yeni katılım ortaklığı belgelerinin hazırlanması kararlaştırılmıştır.

Burada daha açıklayıcı olmak maksadıyla Bulgaristan, Romanya ve Türkiye'nin AB üyeleri ile ekonomik veriler ışığında karşılaştırmalarının yapıldığı büyüme, dış ticaret, işgücü piyasası, kamu maliyesi, fiyatlar, kişi başına milli gelir ile özel sektör ve hanehalkı konuları incelenecektir.

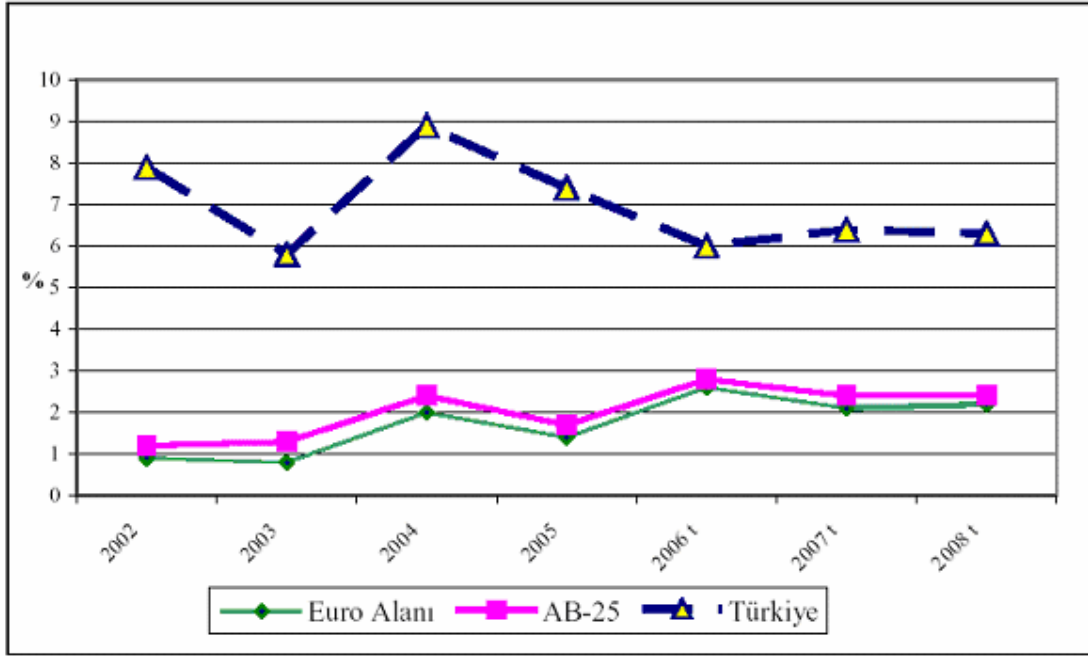
Kullanılan ekonomik veriler yıllık değerlendirme yapılabilmesi için 2006 yılı sonu itibariyle elde edilmiş veriler olup, "AB Geneli" kelimesi 2007 yılı Ocak ayı itibariyle AB üyesi olan Bulgaristan ve Romanya'yı içermemektedir.

2.6.1 Büyüme

AB ekonomisi son üç yılda 2005'teki dünya enerji fiyatlarındaki artış ve ticarete iç talep yavaşlaması nedeniyle gerçekleşen %1,7'lik artışı hariç tutarsa ortalama %2,5 seviyesinde büyüme göstermiştir. 2004 yılında %2,4 düzeyindeki büyümenin ardından 2005'teki olumsuz etkiyle sadece %1,7 oranında büyüme gösteren AB, 2006 yılı sonu itibariyle %2,8 oranında büyüme rakamına erişmiştir. Yine 2006 yılı içinde Euro Bölgesi'ndeki büyüme oranı ise %2,6 seviyesindedir.

2006 yılının ilk çeyreğinde bir önceki yıla nazaran %0,8 ve ikinci çeyreğinde %0,9'luk büyüme oranı yakalayan AB'de, 2000 yılının ikinci çeyreğinden beri yakalanan ikinci en yüksek büyüme oranı gerçekleşmiştir. Burada temel etken; 2006 yılı ilk yarısında 2005 yılına nazaran iç talepte yaşanan artış ve bu artışın etkisiyle artan ithalat ile birlikte bir ivme yakalanmıştır. Dünya genelindeki ekonomik büyümenin AB'ye olan etkisi AB ekonomisinin ihracatında artış yaşanmasına sebep olmuştur. Artan dış ticaret rakamı (hacmi) doğru orantılı olarak da büyüme rakamı üzerinde artış sağlayacak etkiye sahiptir.

Grafik 1: GSYİH Büyüme Oranı (AB-25 -Euro Alanı- Türkiye)

Kaynak: Real GDP growth rate-Growth rate of GDP volume-percentage change on previous year.

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=STRIND_ECOBAC&root=STRIND_ECOBAC/ecobac/eb012 (24.11.2007)

Tabloda da görüldüğü üzere AB genelinde büyüme oranında az da olsa bir yavaşlama olacağı öngörülmektedir. 2007 ve 2008 yıllarında bu yavaşlamanın da etkisiyle büyüme oranının %2,7 seviyelerinde seyredeceği düşünülmektedir. İç talepte yine de artışın olacağı, bu artışın da büyüme üzerinde etkisi olacağı aşıkardır. Fakat, bu talep artışının bütün sektörlere değil de bazı alanlarda daha fazla olacağı düşünülmektedir.

2005 yılında yüksek büyüme oranının yaşandığı ülkeler %10,5 ile Estonya, %10,2 ile Letonya, %7,6 ile Litvanya'dır. Aynı yıl en düşük büyüme oranının yaşandığı AB ülkeleri ise %0 ile İtalya, %0,4 ile Portekiz ve %0,9 ile Almanya olmuştur. Buradan hareketle görülmektedir ki; AB'ye yeni üye olan ülkeler ile eski üyeler arasında dikkat çekici bir büyüme farklılığı yaşanmaktadır. Bu durumun önümüzdeki üç sene boyunca da süreceği düşünülmektedir.

GSYİH rakamlarına bakıldığında ise; Almanya 2,3 trilyon Euro'luk değerle AB'nin en büyük ekonomisi durumundadır. Almanya'yı, 1,8 trilyon Euro ile İngiltere izlemektedir. İngiltere izlemektedir. Eni üyelere bakıldığında ise; Polonya'nın 2006 yılında 269,8 milyar Euro'luk bir GSYİH rakamı elde ettiği görölmektedir. Bir önceki yılda bu rakam 243,8 milyar Euro olarak gerçekleşmişti. 2005'ten 2006'ya Polonya GSYİH'sında yaşanan bu artışın 2006'dan 2007'ye aktarılacağı ve 2007 yılı sonu itibariyle Polonya'nın; 286 milyar Euro civarında GSYİH rakamına ulaşacağı düşünölmektedir.

Bulgaristan ve Romanya'nın GSYİH rakamlarına bakacak olursak; her iki ülkenin de 2004 yılından beri istikrarlı bir büyüme yaşadığı görölmektedir. Bulgaristan 2004 yılında 19,6 milyar Euro gibi bir GSYİH rakamına sahipken 2005 yılında %5,5 büyüme göstererek 21,4 milyar Euro'luk bir GSYİH rakamına ulaşmıştır. AB'ye üye olacağı gün yaklaştıkça yatırımlar ve özel tüketimdeki artış nedeniyle de büyüme rakamını arttırmayı başaran Bulgaristan; 2006 yılında %6 oranında bir büyüme rakamı yakalamıştır. 2007 ve 2008 yıllarında da aynen son üç yılda yaşadığı gibi yatırımlardaki artış ve özel sektörde yaşanacak yapılanma ve gelişmelerin etkisiyle Bulgaristan ekonomisinin 2007'de %6 ve 2008'de %6,2 oranında büyüme göstereceği ve istikrarlı büyümesini sürdüreceği öngörülmektedir.

Romanya'ya bakıldığında ise; Bulgaristan'a nazaran daha dalgalı bir seyir gözlenmektedir. 2004 yılında yaşanan %8,4'lük büyümeye rağmen, 2005 yılında; yaşanan doğal afetler, enerji fiyatlarındaki artışın sanayi üretimine olumsuz etkisi ve döviz kurlarında yaşanan yükselme neticesinde ancak %4,1'lik bir büyüme ile 79,3 milyar Euro'luk GSYİH rakamına ulaşmıştır. 2006 yılına gelindiğinde ise 2005 yılının aksine, sanayi üretimindeki artış ile birlikte inşaat ve tarım sektöründe yaşanan olumlu havanın ekonomiye etkisiyle %7,2'lik bir büyüme oranı yakalanmış ve 90 milyar Euro civarında bir GSYİH rakamına ulaşmıştır. Romanya'nın bu büyüme hızının yine dalgalanmalar göstereceği fakat istikrarlı bir şekilde 2007 yılında %5,8 ve 2008 yılında da %5,6 seviyelerinde bir ekonomik büyüme göstereceği tahmin edilmektedir.

Türkiye'ye bakıldığında ise; 2004 ve 2005 yıllarında istikrarlı bir ekonomik büyüme ve dengeli bir ekonomik kalkınma gözle görölmektedir. 2002 yılında 192,8 olan GSYİH rakamı 2003 yılında %5,8 büyüyerek 212,3 milyar Euro, 2004 yılında %8,9 büyüyerek 242,3 milyar Euro ve 2005 yılında %7,4 büyüyerek 290,5 milyar Euro olmuştur. 2006 yılı itibariyle de devam eden bu durum %6'lık büyüme rakamıyla kendini göstermiştir. Yatırımlar ve özel

tüketim harcamalarındaki artışın da etkisiyle 2007 ve 2008 yıllarının geçtiğimiz üç yıla nazaran ekonomik faaliyetler açısından daha verimli geçeceği düşünülmektedir. 2007 yılında %6,4 ve 2008 yılında %6,3 oranında büyüme sağlanacağı öngörülmektedir. 2006 yılında 309,8 milyar Euro olan GSYİH rakamının 2007'de 329,8 ve 2008'de 352,7 milyar Euro olacağı tahmin edilmektedir.

Tablo 4: Cari Fiyatlarla GSYİH (milyar Euro)

ÜLKELER	2002	2003	2004	2005	2006t	2007t	2008t
AB-25	9.816,5	9.971,4	10.449,5	10.847,0	11.373,6	11.891,2	12.418,2
AB-15	9.358,2	9.519,3	9.960,3	10.286,3	10.769,8	11.238,8	11.715,0
Euro Alanı	7.246,8	7.455,6	7.748,3	7.999,4	8.358,2	8.700,2	9.050,2
Almanya	2.143,2	2.161,5	2.207,2	2.241,0	2.308,0	2.362,9	2.417,9
İngiltere	1.667,8	1.604,5	1.733,6	1.792,0	1.890,6	1.971,8	2.093,9
Fransa	1.548,6	1.594,8	1.659,0	1.710,0	1.781,1	1.854,1	1.929,1
İtalya	1.295,2	1.335,4	1.388,9	1.417,2	1.473,1	1.525,9	1.581,9
İspanya	729,2	782,5	840,1	905,5	976,5	1.042,1	1.110,8
Hollanda	465,2	476,9	489,9	505,6	529,2	556,0	582,6
Belçika	267,7	274,7	289,5	298,5	313,0	326,6	340,6
Türkiye	192,8	212,3	242,3	290,5	309,8	329,8	352,7
İsveç	258,9	269,5	281,1	287,7	299,2	315,4	343,7
Avusturya	220,8	226,2	235,8	245,1	256,5	267,8	278,7
Polonya	209,4	191,4	204,0	243,8	269,8	286,0	311,5
Danimarka	184,7	188,5	197,2	208,5	221,4	231,8	242,7
Yunanistan	143,5	155,5	168,4	181,1	194,8	208,4	223,3
İrlanda	129,9	138,9	147,6	161,2	173,8	188,7	201,6
Finlandiya	144,0	145,9	151,9	157,4	167,4	174,8	181,8
Portekiz	135,4	137,5	143,5	147,8	152,9	158,4	164,8
ÇekC.	80,0	80,9	87,2	99,7	109,7	117,3	130,5
Macaristan	70,8	74,7	82,3	88,8	92,8	98,3	100,0
Romanya	48,4	52,6	60,8	79,3	90,1	97,5	114,5
Slovakya	26,0	29,2	33,9	38,1	42,9	47,0	50,9
Hırvatistan	24,4	26,2	28,4	30,9	33,2	35,4	38,3
Lüksemburg	24,1	25,6	27,0	29,4	32,3	34,9	37,5
Slovenya	23,7	24,9	26,2	27,6	29,4	31,7	34,0
Bulgaristan	16,6	17,7	19,6	21,4	24,3	26,6	29,5
Litvanya	15,0	16,5	18,1	20,6	23,3	26,6	veri yok
GKRY	11,2	11,8	12,7	13,6	14,3	15,2	16,1
Letonya	9,9	10,0	11,2	12,8	15,3	18,2	21,2
Estonya	7,8	8,5	9,4	11,1	12,8	14,6	16,7
Malta	4,4	4,4	4,4	4,6	4,8	5,1	5,3

Kaynak:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=EU_economy_finance&root=EU_economy_finance/economy/main/overview/yearlies/B1/B11/daa10000 (2.2.2007)

Tablo 5: GSYİH Büyüme Oranı (%)

ÜLKELER	2002	2003	2004	2005	2006*	2007t	2008t
Belçika	1,5	1,0	3,0	1,1	2,7	2,3	2,2
Almanya	0,0	-0,2	1,2	0,9	2,4	1,2	2,0
Yunanistan	3,8	4,8	4,7	3,7	3,8	3,7	3,7
İspanya	2,7	3,0	3,2	3,5	3,8	3,4	3,3
Fransa	1,0	1,1	2,3	1,2	2,2	2,3	2,1
İrlanda	6,0	4,3	4,3	5,5	5,3	5,3	4,3
İtalya	0,3	0,0	1,1	0,0	1,7	1,4	1,4
Lüksemburg	3,8	1,3	3,6	4,0	5,5	4,5	4,2
Hollanda	0,1	0,3	2,0	1,5	3,0	2,9	2,6
Avusturya	0,9	1,1	2,4	2,0	3,1	2,6	2,1
Portekiz	0,8	-1,1	1,2	0,4	1,2	1,5	1,7
Slovenya	3,5	2,7	4,4	4,0	4,8	4,2	4,5
Finlandiya	1,6	1,8	3,5	2,9	4,9	3,0	2,6
Euro Alanı	0,9	0,8	2,0	1,4	2,6	2,1	2,2
Çek Cumhuriyeti	1,9	3,6	4,2	6,1	6,0	5,1	4,7
Danimarka	0,5	0,7	1,9	3,0	3,0	2,3	2,2
Estonya	8,0	7,1	8,1	10,5	10,9	9,5	8,4
GKRY	2,1	1,9	3,9	3,8	3,8	3,8	3,9
Letonya	6,5	7,2	8,6	10,2	11,0	8,9	8,0
Litvanya	6,9	10,3	7,3	7,6	7,8	7,0	6,5
Macaristan	4,3	4,1	4,9	4,2	4,0	2,4	2,7
Malta	2,2	-2,4	0,0	2,2	2,3	2,1	2,2
Polonya	1,4	3,8	5,3	3,2	5,2	4,7	4,8
Slovakya	4,1	4,2	5,4	6,0	6,7	7,2	5,7
İsveç	2,0	1,7	3,7	2,7	4,0	3,3	3,1
İngiltere	2,1	2,7	3,3	1,9	2,7	2,6	2,4
AB-25	1,2	1,3	2,4	1,7	2,8	2,4	2,4
AB-15	1,1	1,1	2,3	1,5	2,6	2,2	2,3
Bulgaristan	4,9	4,5	5,7	5,5	6,0	6,0	6,2
Romanya	5,1	5,2	8,4	4,1	7,2	5,8	5,6
Hırvatistan	5,6	5,3	3,8	4,3	4,5	4,6	4,5
Türkiye	7,9	5,8	8,9	7,4	6,0	6,4	6,3
Makedonya	0,9	2,8	4,1	4,0	3,8	4,5	5,5

Kaynak:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996.39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=EU_economy_finance&root=EU_economy_finance/economy/main/overview/yearlies/B1/B11/eb012 (2.2.2007), t:tahmin

2.6.2 Dış Ticaret

2005 yılında Euro'da yaşanan değer kaybından AB'nin ihracatı pozitif yönde etkilenmiştir. İhracattaki olumlu hava rekabet gücünü de olumlu yönde etkilemiştir. Pozitif ortamın aksine enerji ve hammadde fiyatlarındaki artış cari açığın artmasına sebebiyet vermiştir.

2005 yılında AB genelinde toplam mal ve hizmet ihracatı %5,2, ithalatı %5,7 artmıştır. Aynı yıl cari açık ise GSYİH'nin %0,8'i seviyesine yükselmiştir. 2006 yılında ise ihracat ve ithalat rakamları sırasıyla; %9,7, %9,3 düzeyindedir. Aynı yıl cari açık rakamı GSYİH'nin %1'i düzeyindedir. Bu yıl zarfında ABD ve Rusya'ya yapılan mal ihracatı sebebiyle cari dengede iyileşme gerçekleşmiş fakat enerji fiyatları ve talebinde gerçekleşen artış nedeniyle de cari açığın genişlemesi söz konusu olmuştur. 2007 yılında ise; AB genelinde ihracatın %6,5, ithalatın %6,2 oranında bir artış göstermesi ve cari açığın GSYİH'nin %0,8'ine gerileyeceği düşünülmektedir.

Tablo 6 : Mal ve Hizmet İhracatı Değişimi (%)

ÜLKELER	2003	2004	2005	2006	2007t	2008t
Belçika	2,9	5,9	2,8	5,3	4,9	4,6
Almanya	2,4	9,6	6,9	10,1	6,7	6,6
Yunanistan	1,0	11,7	2,9	6,6	5,9	5,6
İspanya	3,7	4,1	1,5	6,9	4,9	5,4
Fransa	-1,2	3,9	3,1	8,0	6,0	5,7
İrlanda	0,5	7,3	3,9	4,7	5,2	5,0
İtalya	-2,4	3,0	0,3	5,9	4,1	4,0
Lüksemburg	3,5	10,1	8,0	14,4	9,7	8,9
Hollanda	1,5	8,0	5,5	8,2	6,8	6,5
Avusturya	2,0	10,0	6,4	3,9	6,1	5,8
Portekiz	3,7	4,5	0,9	7,9	5,4	5,5
Slovenya	3,1	12,5	10,5	10,3	8,4	8,0
Finlandiya	-1,7	7,5	7,3	11,2	6,9	6,1
Euro Alanı	1,1	6,8	4,3	7,9	6,0	5,8
Çek Cumhuriyeti	7,2	21,1	10,4	14,0	10,6	10,1
Danimarka	-1,2	2,7	8,4	10,6	6,9	6,4
Estonya	7,6	17,1	21,5	16,6	13,6	12,7
GKRY	-0,2	4,4	3,1	5,7	6,2	6,2
Letonya	5,2	9,4	20,7	14,2	15,0	12,8
Litvanya	6,9	4,4	14,5	14,2	12,5	10,6
Macaristan	6,2	15,7	11,6	13,1	10,3	9,3
Malta	-2,4	4,1	-6,2	0,6	2,1	2,4
Polonya	14,2	14,0	7,1	16,7	11,1	9,5
Slovakya	15,9	7,9	13,8	13,8	14,6	10,3
İsveç	4,5	10,8	6,4	8,2	6,6	6,0
İngiltere	1,7	4,9	7,1	17,8	6,7	6,0
AB-25	1,7	7,1	5,2	9,7	6,5	6,2
Bulgaristan	8,0	13,0	7,2	12,6	11,2	11,0
Romanya	8,4	13,9	7,6	14,6	10,7	12,2
Hırvatistan	11,4	5,4	4,6	6,8	7,1	7,2
Türkiye	16,0	12,5	8,5	5,2	5,9	6,2

Kaynak:

http://ec.europa.eu/economy_finance/about/activities/activities_keyindicatorsforecasts_en.htm

(2.2.2007), t:tahmin

Tablo 7: Mal ve Hizmet İthalatı Değişimi (%)

ÜLKELER	2003	2004	2005	2006	2007t	2008t
Belçika	3,0	6,3	3,5	5,0	4,9	4,4
Almanya	5,3	6,9	6,5	9,8	5,5	6,7
Yunanistan	4,5	9,3	-1,2	6,3	5,1	4,9
İspanya	6,2	9,6	7,0	8,9	6,9	6,2
Fransa	1,1	6,6	6,1	8,0	6,3	6,1
İrlanda	-1,2	8,7	6,5	5,8	6,0	4,7
İtalya	0,8	2,5	1,4	4,6	3,9	3,9
Lüksemburg	5,5	10,3	9,3	13,8	10,2	9,3
Hollanda	1,8	6,4	5,1	8,1	6,9	6,3
Avusturya	5,1	8,7	5,2	2,9	5,5	5,5
Portekiz	-0,4	6,8	1,8	2,9	3,0	3,6
Slovenya	6,7	13,4	7,0	8,7	7,5	7,1
Finlandiya	3,3	7,4	12,3	7,7	6,5	6,0
Euro Alanı	3,1	6,7	5,3	7,5	5,7	5,8
Çek Cumhuriyeti	8,0	18,2	4,8	11,3	9,4	9,2
Danimarka	-1,7	6,4	11,8	14,2	7,6	6,4
Estonya	10,6	15,2	15,9	17,7	15,4	13,9
GKRY	-2,3	11,1	3,4	5,5	5,5	5,6
Letonya	13,1	16,6	13,5	17,7	16,3	11,8
Litvanya	10,4	14,9	16,0	17,2	14,9	13,0
Macaristan	9,3	14,1	6,8	9,6	7,0	7,2
Malta	6,2	4,3	-1,8	2,7	2,6	2,5
Polonya	9,3	15,2	3,4	16,6	12,0	10,5
Slovakya	7,6	8,8	16,6	12,3	11,3	8,2
İsveç	5,0	6,4	7,3	7,8	7,0	5,9
İngiltere	2,0	6,6	6,5	16,5	6,2	5,5
AB-25	3,3	7,2	5,7	9,3	6,2	6,1
Bulgaristan	15,3	14,1	14,6	13,5	11,6	11,8
Romanya	16,0	22,1	17,2	20,7	16,0	14,3
Hırvatistan	12,1	3,5	3,5	6,0	6,8	5,8
Türkiye	27,1	24,7	11,5	6,4	6,0	5,5

Kaynak:

http://ec.europa.eu/economy_finance/about/activities/activities_keyindicatorsforecasts_en.htm

(2.2.2007), t:tahmin

Tablo 8: Cari İşlemler Dengesi (GSYİH'ya % oran)

ÜLKELER	2003	2004	2005	2006	2007t	2008t
Belçika	4,5	3,6	2,5	2,4	2,5	2,9
Almanya	2,0	3,9	4,2	4,5	5,3	5,4
Yunanistan	-10,0	-9,5	-9,2	-8,5	-8,0	-7,5
İspanya	-4,0	-5,9	-7,5	-8,6	-9,6	-10,0
Fransa	0,2	-0,6	-2,1	-2,1	-2,0	-2,1
İrlanda	0,0	-1,0	-3,1	-3,2	-4,1	-4,2
İtalya	-0,9	-0,5	-1,1	-1,4	-1,1	-0,8
Lüksemburg	6,4	10,6	9,7	11,4	12,2	12,8
Hollanda	6,1	8,6	7,1	7,6	8,1	8,5
Avusturya	1,7	2,1	2,9	3,0	2,8	2,7
Portekiz	-6,5	-7,8	-9,5	-9,0	-8,7	-8,3
Slovenya	-0,8	-2,6	-2,0	-1,9	-1,8	-1,4
Finlandiya	5,9	7,6	4,6	5,5	5,2	4,7
Euro Alanı	0,4	0,6	-0,3	-0,4	-0,2	-0,2
Çek Cumhuriyeti	-6,5	-6,3	-2,7	-3,1	-2,3	-1,7
Danimarka	3,2	2,3	2,9	1,9	2,1	2,3
Estonya	-11,5	-12,5	-11,1	-11,5	-10,5	-9,6
GKRY	-0,9	-5,3	-5,7	-6,0	-5,9	-5,9
Letonya	-8,0	-12,9	-12,5	-16,1	-17,4	-16,6
Litvanya	-6,8	-7,9	-6,9	-8,9	-9,4	-9,1
Macaristan	-7,9	-8,4	-6,8	-7,3	-5,1	-3,5
Malta	-5,0	-7,5	-11,0	-10,9	-10,9	-11,2
Polonya	-2,1	-4,2	-2,2	-2,3	-2,7	-2,8
Slovakya	-2,1	-2,5	-7,9	-7,8	,8	-3,4
İsveç	6,6	6,6	5,9	6,3	6,4	6,5
İngiltere	-1,3	-1,6	-2,2	-2,5	-2,6	-2,8
AB-25	0,0	-0,1	-0,8	-1,0	-0,8	-0,8
Bulgaristan	-5,5	-5,8	-11,3	-13,9	-13,5	-12,4
Romanya	-4,8	-12,7	-8,7	-10,3	-11,8	-13,3
Hırvatistan				-7,0	-7,2	-6,9
Türkiye	-4,1	-6,2	-6,7	-6,5	-7,2	-7,2
Makedonya	-3,3	-7,7	-1,4	2,8	-3,4	-4,0

Kaynak:

http://ec.europa.eu/economy_finance/about/activities/activities_keyindicatorsforecasts_en.htm
(2.2.2007), t:tahmin

2005 yılında iç talep ve enerji fiyatlarındaki artış nedeniyle birçok AB ülkesinde cari işlem açığı artmıştır. AB'nin eski üyelerinden ikisi olarak Portekiz ve Yunanistan'ın cari açığı AB'nin en yüksek cari açık rakamları olmaktadır. Portekiz'in cari açık rakamı GSYİH'nın %9,5'i ve Yunanistan'ın cari açık rakamı GSYİH'nın %9,2'si olarak gerçekleşmiştir. İlerleyen yıllar için 2008' yılına kadar Portekiz'in cari açık rakamı GSYİH'nın %9'u, %8,7'si

ve %8,3'ü şeklinde olması beklenmektedir. İlerleyen yıllar için 2008' yılına kadar Yunanistan'ın cari açık rakamı GSYİH'nin %8,5'i, %8'i ve %7,5'i şeklinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. İspanya'da ise AB geneli ve Euro Bölgesi'nin aksin ilerleyen yıllarda düşüş eğilimi beklenmemektedir. İspanya'nın 2005 yılındaki cari açık rakamı GSYİH'nin %7,5'i seviyesindedir. Fakat ilerleyen yıllarda bu oran 2006 yılı için %8,6, 2007 yılı için %9,6 ve 2008 yılı için %10 seviyelerinde olacağı öngörülmektedir.

Bulgaristan ve Romanya'da artan iç talep ve petrol fiyatlarındaki artış neticesinde 2005 yılında cari açık rakamında yükselme meydana gelmiştir. Aynı yıl Bulgaristan'ın ithalatında %14,6 oranında yükselme meydana gelmiştir. İhracat rakamı ise %7,2 oranında artış göstermiştir. Cari açık rakamının GSYİH'ye oranı ise %11,3 seviyesindedir. İhracatta hızlı bir artışa sahne olan 2006 yılında ihracat rakamı %12,6 ve ithalat rakamı %13,5 seviyelerindedir. 2006 yılı cari açık oranı ise %13,9 oranındadır. 2007 yılı ve sonrası için mal ve hizmet ithalatında gerçekleşen artışın ihracat oranından daha fazla olacağı tahmin edilmektedir. Bu durumla doru orantılı olarak da cari açık rakamının artacağı aşıkardır. 2007'de mal ve hizmet ihracatının %11,2, ithalatın ise 11,6 oranında artacağı beklenmektedir. Cari açığın GSYİH'ya oranının %13,5 düzeyinde olacağı tahmin edilmektedir. 2008'de ise ihracatın %11, ithalatın %11,8 ve cari açığın %12,4 düzeyinde olacağı düşünülmektedir.

Romanya'nın 2005 yılında mal ve hizmet ihracatı %7,6, ithalatı %17,2 oranında artış göstermiştir. Aynı yıl cari açık GSYİH'nin %8,7'si düzeyindedir. 2006 yılında ihracatın %14,6, ithalatın %20,7 ve cari açığın GSYİH'ya oranının da %10,3'e ulaşacağı düşünülmektedir. İhracatta yaşanan bu artışın gittikçe artacağı fakat ithalat rakamında iç talepteki durguluğunda etkisiyle azalacağı düşünülmektedir. 2007 yılında ihracatın %10,7, ithalatın %16 ve cari açığın GSYİH'ye oranının da %11,8 olacağı düşünülmektedir. 2008 yılı için ise; ihracatın %12,2 ve ithalatın %14,3 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Aynı yıl cari açığın GSYİH'ya oranı %13,3 oranında gerçekleşeceği ön görülmektedir.

Türkiye'nin 2005 yılında ihracat rakamının %8,5, ithalat rakamının %11,5 ve cari açık rakamının %6,7 olduğu görülmektedir. 2006 yılı için bu rakamların sırasıyla %5,2, %6,4 ve %6,5 seviyesinde olacağı tahmin edilmektedir. 2007 ve 2008 yılları için ihracatın %5,9 ve %6,2, ithalatın %6 ve %5,5 oranında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Aynı yıllar için cari işlemler açığının GSYİH'ya oranının her iki yılda da %7,2 oranında olacağı öngörülmektedir.

2.6.3 İşgücü Piyasası

AB genelinde 2005 yılında 1,9 milyon Euro civarında ilave istihdam yaratılmıştır. Bu rakamın yaklaşık 1,4 milyon Euro'luk kısmı ise Euro Bölgesi'nde yaratılmıştır. 2006 yılında AB genelinde yaşanan yüksek büyümenin sayesinde istihdamda da %1,4'lük önemli bir artış sağlanmıştır. Bu artışın en önemli sebebi imalat sanayinde yaşanan olumsuzlukların sona ermesi ve bu alanın iş yaratan bir hale kavuşmasıdır. Bu duruma ek olarak; AB üyelerinde toptan ve perakende satış alanlarında ve mali hizmetlerde yaşanan büyümeden en çok etkilenen istihdam olmuştur. İstihdamın üzerinde olumlu bir etkiye neden olan bu durum neticesinde 2007 yılında AB'deki istihdamın %1,1 ve 2008 yılında da %0,9 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Euro Bölgesi'nde ise; 2006 yılında istihdam artışı %1,4 civarındadır. Euro Bölgesi istihdamında 2007'de %1,2 ve 2008'de %1,1 oranında artış yaşanması beklenmektedir.

Tablo 9: Toplam İstihdam (1000 kişi)

Ülkeler	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007 ^t
AB-25	197.728	198.728	199.259	200.408	202.291	204.382	206.470
AB-15	169.240	170.360	170.913	172.105	173.731	175.572	177.427
Euro Alanı	134.404	135.310	135.645	136.578	137.989	139.643	141.293
Belçika	4.150	4.14	4.1	4.165	4.193	4.220	4.251
ÇekC.	4.837	4.912	4.845	4.9	4.873	4.892	4.909
Danimarka	2.785	2.780	2.777	2.748	2.764	2.777	2.788
Almanya	39.316	39.096	38.722	38.868	38.985	39.352	39.352
Estonya	577	584	593	593	601	605	606
Yunanistan	3.890	3.893	3.946	4.090	4.140	4.192	4.247
İspanya	16.944	17.346	17.792	18.255	20.004	20.004	20.818
Fransa	24.724	24.902	24.882	24.873	24.913	25.038	25.254
İrlanda	1.748	1.779	1.814	1.870	1.941	1.983	2.023
İtalya	23.582	24.009	24.284	24.496	24.741	24.924	25.099
GKRY	346	353	356	362	367	372	377
Letonya	965	980	997	1.008	1.018	1.025	1.031
Litvanya	1.357	1.411	1.443	1.464	1.464	1.474	1.482
Lüksemburg	280	288	293	301	310	320	330
Macaristan	3.854	3.856	3.906	3.9	3.894	3.916	3.929
Malta	149	148	147	149	150	151	152
Hollanda	8.282	8.324	8.274	8.157	8.112	8.161	8.256
Avusturya	4.147	4.142	4.145	4.145	4.160	4.184	4.207
Polonya	15.242	14.960	13.086	13.3	13.3	13.341	13.501
Portekiz	5.004	5.029	5.009	5.014	5.032	5.032	5.050
Slovenya	899	912	910	914	917	919	922
Slovakya	2.037	2.026	2.063	2.056	2.094	2.113	2.131
Finlandiya	2.338	2.360	2.360	2.367	2.398	2.414	2.431
İsveç	4.345	4.352	4.337	4.337	4.337	4.385	4.415
İngiltere	27.706	27.919	28.185	28.465	28.641	28.766	28.931

Kaynak: Eurostat, Economic Pocket Book, Quarterly 3/2006 t:tahmin

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-CZ-06-003/EN/KS-CZ-06-003-

[3A.PDF](#) (2.2.2007), t:tahmin

Tablo 10: Toplam İstihdamdaki Değişim Oranı (%)

	2003	2004	2005	2006*	2007t	2008t
Belçika	-0,1	0,6	0,9	0,9	1,0	0,9
Almanya	-1,7	-0,5	-0,6	0,4	0,5	0,6
Yunanistan	1,3	2,9	1,3	1,4	1,3	1,3
İspanya	2,4	2,6	3,1	3,2	3,0	2,5
Fransa	0,0	0,0	0,2	0,8	0,9	0,8
İrlanda	2,0	3,1	4,6	4,4	3,0	1,5
İtalya	0,6	0,0	-0,4	1,3	0,5	0,5
Lüksemburg	1,8	2,3	2,9	3,8	3,7	3,6
Hollanda	-1,1	-1,4	-0,3	1,6	1,4	0,8
Avusturya	0,1	0,10	0,3	0,7	0,7	0,7
Portekiz	-0,4	0,1	0,0	0,6	0,6	0,7
Finlandiya	0,1	0,4	1,3	1,4	0,6	0,2
Çek Cumhuriyeti	-1,3	0,1	1,6	0,8	0,7	0,5
Danimarka	-1,5	0,0	0,7	1,2	0,2	0,1
Estonya	1,5	0,0	2,0	3,2	2,0	1,1
GKRY	3,8	3,7	3,2	1,5	1,5	1,5
Letonya	1,7	1,1	1,5	2,6	1,0	0,7
Litvanya	2,3	-0,1	1,4	1,9	0,6	0,3
Macaristan	1,3	-0,7	0,0	0,2	-0,2	0,1
Malta	1,0	-0,8	1,5	1,0	0,8	0,9
Polonya	-	-	-	3,3	1,2	0,8
Slovenya	-0,4	0,5	0,3	0,8	0,4	0,5
Slovakya	1,8	-0,3	1,4	2,6	1,5	0,9
İsveç	-0,3	-0,5	0,3	1,6	1,4	1,0
İngiltere	1,0	1,0	1,0	0,8	0,8	0,5
AB-25	0,4	0,7	0,9	1,4	1,1	0,9
Euro alanı	0,4	0,7	0,7	1,4	1,2	1,1
Bulgaristan	6,3	2,2	1,5	1,2	1,0	0,8
Romanya	-0,3	0,4	0,2	0,2	0,2	0,1
Türkiye	-1,0	3,0	1,4	1,6	1,9	1,4
Makedonya	-2,9	-2,4	4,3	3,1	3,4	3,6
Hırvatistan	0,6	1,7	0,8	1,5	1,8	0,8

Kaynak: Economic Forecast, Sonbahar 2006 verileri. t:tahmin

http://ec.europa.eu/economy_finance/about/activities/activities_keyindicatorsforecasts_en.htm
(2.2.2007)

AB üyesi ülkeler içinde istihdam konusunda bazı farklılıklar baş göstermektedir. 2005 yılında İtalya ve Fransa istihdam yaratmada başarısız olurken İspanya'da tam tersine bir gelişme yaşanmış ve yeni istihdam olanakları yaratılmıştır. İspanya 2005 yılında %3,1 ve 2006 yılında %3,2'lik bir istidam artışı yaratmıştır. 2007 ve 2008 yıllarında ise İspanya'da; sırasıyla %3 ve %2,5'luk bir artış beklenmektedir.

Türkiye 2005 yılında bir önceki yıla göre %1,4 oranında istihdam artışı sağlamıştır. Türkiye'deki istihdam artışının ilerleyen yıllar için; 2006'da %1,6, 2007'de %1,9 ve 2008'de %1,4 artış göstermesi beklenmektedir.

Bulgaristan'daki istihdam artış hızı rakamlarına bakacak olursak; 2003 yılında bir önceki yıla oranla %6,3 oranında artış yaşanan Bulgaristan'da 2004 yılına gelindiğinde %2,2 ve 2005 yılında da %1,5'luk bir artış söz konusudur. 2006 yılında %1,2 oranında artış yaşanması beklenen istihdamda 2007'de %1 ve 2008'de %0,8'lik artış beklenmektedir. Görülmektedir ki; 2004 yılından beri istihdam artış oranında düzenli bir şekilde düşüş yaşanmaktadır.

Romanya'daki istihdam artış hızı ise 2003 yılında bir önceki yıla göre %-0,3 oranında yaşanmıştır. 2004 yılı ile baş gösteren istihdam artışı yüksek seviyeleri yakalayamamıştır. 2004 yılında %0,4 ve 2005 yılında %0,2 olarak gerçekleşen istihdam artışı 2006 yılı için %0,2, 2007 yılı için yine %0,2 ve 2008 yılı içinde %0,1 oranında beklenmektedir.

Tablo 11: İşsizlik Oranı (Toplam işgücü içerisindeki pay, %)

	2003	2004	2005	2006t	2007t	2008t
Belçika	8,2	8,4	8,4	8,6	8,5	8,4
Almanya	9,0	9,5	9,5	8,9	8,4	7,8
Yunanistan	9,7	10,5	9,8	9,3	8,9	8,6
İspanya	11,1	10,7	9,2	8,1	7,9	7,4
Fransa	9,5	9,6	9,7	9,3	9,0	8,7
İrlanda	4,7	4,5	4,3	4,3	4,5	4,8
İtalya	8,4	8,0	7,7	7,1	7,0	7,0
Lüksemburg	3,7	5,1	4,5	4,6	4,4	4,1
Hollanda	3,7	4,6	4,7	3,9	3,0	2,7
Avusturya	4,3	4,8	5,2	5,1	5,1	5,1
Portekiz	6,3	6,7	7,6	7,6	7,7	7,7
Finlandiya	9,0	8,8	8,4	7,7	7,4	7,3
Euro Alanı	8,7	8,9	8,6	8,0	7,7	7,4
ÇekC,	7,8	8,3	7,9	7,4	7,1	6,9
Danimarka	5,4	5,5	4,8	3,8	3,5	3,5
Estonya	10,0	9,7	7,9	5,4	3,8	3,1
GKRY	4,1	4,6	5,3	5,4	5,5	5,6
Letonya	10,5	10,4	8,9	7,4	7,2	7,0
Litvanya	12,4	11,4	8,3	5,9	5,2	5,2
Macaristan	5,9	6,1	7,2	7,3	7,7	7,7
Malta	7,6	7,4	7,3	7,0	7,0	6,9
Polonya	19,6	19,0	17,7	13,9	12,2	11,6
Slovenya	6,7	6,3	6,5	6,1	6,1	6,0
Slovakya	17,6	18,2	16,3	14,3	13,3	12,9
İsveç	5,6	6,3	7,8	7,3	7,4	7,1
İngiltere	4,9	4,7	4,7	5,3	5,0	4,8
AB-25	9,0	9,1	8,8	8,0	7,6	7,3
Bulgaristan	13,7	12,0	10,1	8,9	7,7	7,0
Romanya	6,8	7,6	7,7	7,6	7,5	7,6
Türkiye	10,5	10,3	10,3	9,8	9,1	8,9
Hırvatistan	14,1	13,6	12,4	11,5	10,9	10,7
Makedonya	36,7	37,2	37,23	37,1	36,2	35,1

Kaynak: Economic Forecast, Sonbahar 2006 verileri. t:tahmin

http://ec.europa.eu/economy_finance/about/activities/activities_keyindicatorsforecasts_en.htm
(2.2.2007)

AB’de 2005 yılında yaşanan istihdam artışıyla doğru orantılı olarak işsizlik oranında da düşüş yaşanmıştır. 2005’te AB’de %8,8, Euro Bölgesi’nde ise %8,6 olan işsizlik oranı 2006 yılında her iki bölge için %8’e inmiştir. Büyümenin etkisiyle işsizlik oranındaki düşüşün ilerleyen yıllarda da devam edeceği tahmin edilmektedir. AB geneli için 2007 ve 2008 ‘de

%7,6 ve %7,3 olarak gerçekleşmesi beklenen düşüşün, Euro Bölgesi için de 2007 ve 2008 yıllarında %7,7 ve %7,4 olması beklenmektedir.

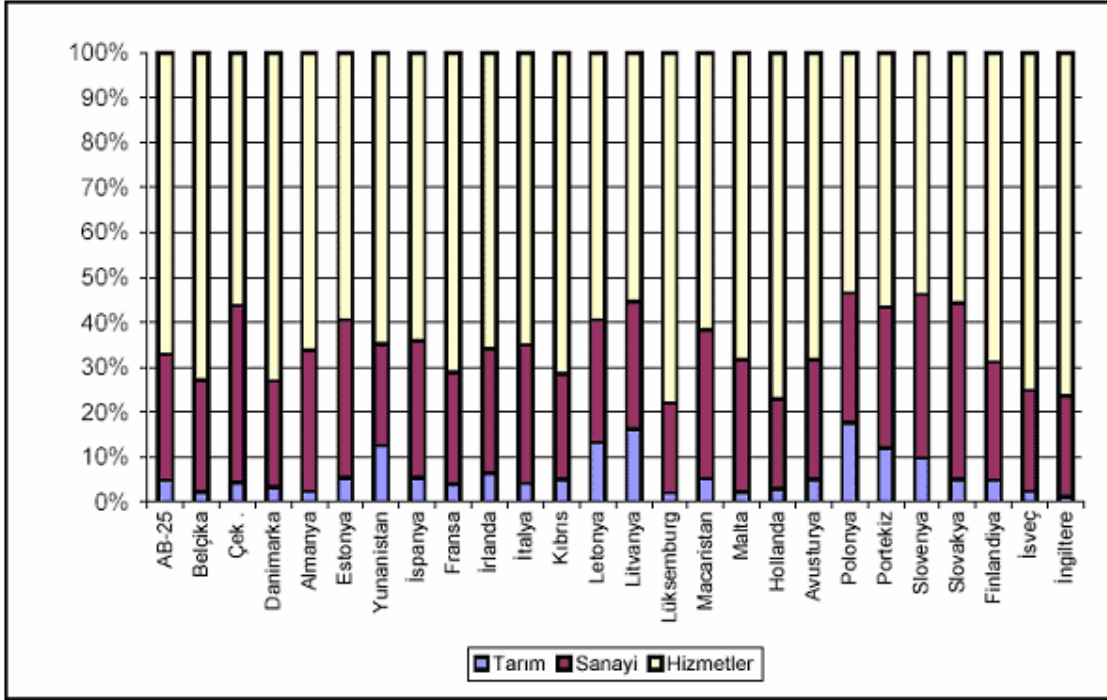
Bulgaristan, Romanya ve Türkiye için de işsizlik oranında düşüş yaşanması beklenmektedir. Özellikle Bulgaristan'da daha hızlı bir düşüş gözlenmektedir. 2003 yılında %13,7 olan işsizlik oranı 2004 yılında %12 ve 2005 yılında %10,1 seviyesindedir. 2006 yılında ise bu oranın %8,9 olması beklenirken ilerleyen yıllar için 2007'de %7,7 ve 2008'de de %7 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Böylece Bulgaristan ancak 2008 yılı itibariyle AB genelinin altına inebilecektir.

Romanya'da ise 2003 yılında %6,8 olarak gerçekleşen işsizlik oranı 2004 yılında %7,6, 2005 yılında %7,7 olarak gerçekleşmiştir. 2006 yılı için %7,6 olarak gerçekleşmesi beklenen işsizlik oranındaki düşme eğiliminin ilerleyen yıllar için de devam edeceği ve 2007 yılında %7,5 ve 2008 yılında küçük bir artışla da olsa %7,6 seviyelerinde gerçekleşeceği ön görülmektedir. Romanya 2003'ten beri AB geneli ortalamasının altında işsizlik oranına sahipken bu durumun tek istisnası 2008 yılı olacaktır.

Türkiye'deki işsizlik oranı rakamlarına bakacak olursak; 2003'ten 2006'ya sırasıyla %10,5, %10,6, %10,3 ve %9,8'lik işsizlik oranıyla karşılaşmaktayız. Türkiye'deki işsizlik oranı düşme eğimi gösterse de AB ortalamasının altına inememektedir. Türkiye 2007 ve 2008 yılı için %9,1 ve %8,9 olması beklenen işsizlik rakamıyla karşı karşıya kalmaktadır.

AB'de hizmet sektörü istihdam ihtiyacının önemli bir kısmını karşılamaktadır. Sanayi ve tarım sektörü hizmet sektörünü izlemektedir. Bu alanlardaki gelişmelere ve bu alanları sağladığı imkanlara rağmen görülmektedir ki; işsizlik Avrupa için tam olarak çözülmemiş bir sorundur. İşsizlik istihdam sorunuyla da ayrı olarak düşünülemez. Uzun dönemli işsizlik ve istihdamda beklenen hedeflere ulaşamaması göz önüne alındığında AB; ABD ve Japonya'nın gerisinde kalmaktadır.

Grafik 2: İstihdamın Sektörel Dağılımı (2004)

Kaynak: Eurostat, Adjusted Employment Series, Employment Indicators-Annual Data, <http://europa.eu.int/comm/eurostat/newcronos> (2.2.2007)

2.6.4 Kamu Maliyesi

2.6.4.1 Devlet Genel Borçlanma Gereği

Ekonomik ve Parasal Birliğe üye devletlerde devlet genel borçlanma gereğinin GSYİH'nın %3'ü geçmesi durumunda önlemler alınması ve eğer bu durumun üst üste üç tekrar etmesi durumunda ise ülkeye GSYİH'nın %0,5'i oranında para cezası verilmesini öngören İstikrar ve Büyüme Paktı bu kararları Maastricht kriterlerine dayandırarak almaktadır. İstikrar ve Büyüme Paktı faaliyetine başladığından bu yana birçok üye devletin kamu maliyesi durumu olumsuz bir yönelişe girmiştir. Bu ülkeler içinde AB'nin en büyük ülkelerinden Almanya, Fransa ve İtalya 2002, 2003, 2004 ve 2005 yıllarında %3 oranını aşmıştır. Kasım 2003'te AB Bakanlar Konseyi Almanya ve Fransa için başlatılan aşırı açık prosedürünü ertelemesi, İstikrar ve Büyüme Paktı'nın gücünü yitirmesine sebebiyet vermiştir. Mart 2005'te yapılan değişiklikler ile Ekonomik ve Parasal Birlik kuralları %3 sınırlaması ayrı tutularak esnekleştirilmiştir.

Tablo 12: Devlet Genel Borçlanma Gereği (GSYİH'ya % Oran)

	2002	2003	2004	2005	2006t	2007t	2008t
Belçika	0,0	0,0	0,0	-2,3	-0,2	-0,5	-0,5
Almanya	-3,7	-4,0	-3,7	-3,2	-2,3	-1,6	-1,2
Yunanistan	-5,2	-6,1	-7,8	-5,2	-2,6	-2,6	-2,4
İspanya	-0,3	0,0	-0,2	1,1	1,5	1,1	0,9
Fransa	-3,2	-4,2	-3,7	-2,9	-2,7	-2,6	-2,2
İrlanda	-0,4	0,3	1,5	1,1	1,2	0,9	0,4
İtalya	-2,9	-3,5	-3,4	-4,1	-4,7	-2,9	-3,1
Lüksemburg	2,1	0,3	-1,1	-1,0	-1,5	-0,5	-0,3
Hollanda	-2,0	-3,1	-1,8	-0,3	0,0	0,1	0,3
Avusturya	-0,5	-1,6	-1,2	-1,5	-1,3	-1,2	-1,0
Portekiz	-2,9	-2,9	-3,2	-6,0	-4,6	-4,0	-3,9
Finlandiya	4,1	2,5	2,3	2,7	2,9	2,9	2,9
ÇekC.	-6,8	-6,6	-2,9	-3,6	-3,5	-3,6	-3,2
Danimarka	1,2	1,1	2,7	4,9	4,0	4,3	4,2
Estonya	0,4	2,0	2,3	2,3	2,5	1,6	1,3
GKRY	-4,4	-6,3	-4,4	-2,3	-1,9	-1,7	-1,7
Letonya	-2,3	-1,2	-0,9	0,1	-1,0	-1,2	-1,2
Litvanya	-1,5	-1,3	-1,5	-0,5	-1,0	-1,2	-1,3
Macaristan	-9,0	-7,2	-6,5	-7,8	-10,1	-7,4	-5,6
Malta	-5,5	-10,0	-5,0	-3,2	-2,9	-2,7	-2,9
Polonya	-3,2	-4,7	-3,9	-2,5	-2,2	-2,0	-1,8
Slovenya	-2,5	-2,8	-2,3	-1,4	-1,6	-1,6	-1,5
Slovakya	-7,7	-3,7	-3,0	-3,1	-3,4	-3,0	-2,9
İsveç	-0,2	0,1	1,8	3,0	2,8	2,4	2,5
İngiltere	-1,7	-3,3	-3,2	-3,3	-2,9	-2,8	-2,5
Euro Alanı	-2,5	-3,1	-2,8	-2,4	-2,0	-1,5	-1,3
AB-25	-2,3	-3,0	-2,7	-2,3	-2,0	-1,6	-1,4
Bulgaristan	-0,4	0,3	2,7	2,4	3,3	1,8	1,7
Romanya	-2,0	-1,5	-1,5	-1,5	-1,4	-2,6	-2,6
Hırvatistan	-4,1	-4,5	-5,0	-3,9	-3,5	-3,6	-3,3
Makedonya		-1,1	0,0	0,3	-0,6	-1,2	-1,0
Türkiye	-12,9	-11,3	-5,7	-1,2	-3,6	-4,0	-3,3

Kaynak: Economic Forecast, Sonbahar 2006 verileri. t:tahmin

http://ec.europa.eu/economy_finance/about/activities/activities_keyindicatorsforecasts_en.htm
(2.2.2007)

Tablo incelendiğinde görülmektedir ki; 2005'te Almanya, İtalya, Portekiz ve Yunanistan sırasıyla GSYİH'nın %3,2, %4,1, %6 ve %5,2'si ile sınırı aşmıştır. 2006'da da benzer durumun süreceği öngörülmektedir. İtalya'nın ve Portekiz'in kamu açıklarının %3

seviyesinin üzerinde olması, Yunanistan'ın sınır seviyesinin biraz altına inmesi ve Almanya'nın %2,3 gibi olumlu bir gidişatı sürdürmesi beklenmektedir.

Bulgaristan, Romanya ve Türkiye'de görülen güçlü büyümenin kamu finansmanı üzerinde olumlu etkisi olduğu aşikardır. Türkiye 2004 ve 2005'te sırasıyla GSYİH'nin %3,9 ve %1,2'si olan genel devlet borçlanma gereğinin GSYİH'ye oranının 2006, 2007 ve 2008 için sırasıyla %3,6, %4 ve %3,3 olacağı tahmin edilmektedir. Romanya'da kamu açığının %3'ün altında gerçekleşeceği düşünülmektedir. Bulgaristan'da ise, 2006 yılında kamu kesiminin GSYİH'nin %3,3'ü, 2007'de GSYİH'nin %1,8'i düzeyinde fazla vereceği düşünülmektedir.

2.6.4.2 Devlet Genel Borç Stoku

2005'te AB genelinde %63,3 seviyesinde olan toplam borç stokunun GSYİH'ye oranının 2007 yılı sonuna kadar %61,4'e gerilemesi beklenmektedir. Fakat, bu durumun tersine gelişme gösteren üye devletlerde vardır. Macaristan'da borç stokunun GSYİH'ye oranının 2007'de Ekonomik ve Parasal Birlik üyeleri için kritik eşik kabul edilen %60 seviyesinin üstünde seyretmesi beklenmektedir. Almanya, İtalya ve Fransa'daki mevcut politikalar artışı önlemeye yönelik olsalar da, kısa dönemde borç stoklarının GSYİH'ye oranının değişmeyeceği öngörülmektedir. Euro Alanında ise, borç stokunun GSYİH'ye oranında 2003 yılından bu yana süregelen artış eğiliminin, daha güçlü büyüme ve faiz dışı fazlanın etkisiyle tersine çevrileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, 2005'te GSYİH'nin %70,6'sı oranında olan borç stoku, 2006 sonunda GSYİH'nin %69,4'ü, 2007'de ise GSYİH'nin %68'i düzeyine gerileyecektir.

Türkiye'nin 2002 yılından 2005 yılına kadar olan dönemdeki toplam borç stokunun GSYİH'ya oranına bakacak olursak sırasıyla; %104,4, %85,1, %76,9, %69,6 düzeyindedir. İzleyen yıllarda 2008'e kadar olan dönem için öngörülen rakamlar sırasıyla; %69,4, %66,1 ve %63,3 düzeyindedir.

Bulgaristan'ın 2002 yılından 2005 yılına kadar olan dönemdeki toplam borç stokunun GSYİH'ya oranına bakacak olursak sırasıyla; %53,7, %46, %38,4 ve %29,8 düzeyindedir. İzleyen yıllarda 2008'e kadar olan dönem için öngörülen rakamlar sırasıyla; %25,8, %21,8 ve 17,9 düzeyindedir.

Romanya'nın 2002 yılından 2005 yılına kadar olan dönemdeki toplam borç stokunun GSYİH'ya oranına bakacak olursak sırasıyla; %25, %21,5, %18,8 ve %15,9 düzeyindedir. İzleyen yıllarda 2008'e kadar olan dönem için öngörülen rakamlar sırasıyla; %13,7, %13,9 ve %14,4 düzeyindedir.

Tablo 13: Devlet Genel Borç Stoku (GSYİH'ya % Oran)

	2002	2003	2004	2005	2006t	2007t	2008t
Belçika	103,3	98,6	94,3	93,2	89,4	86,3	83,2
Almanya	60,3	63,9	65,7	67,9	67,8	67,7	67,3
Yunanistan	110,7	107,8	108,5	107,5	104,8	101,0	96,4
İspanya	52,5	48,7	46,2	43,1	39,7	37,0	34,7
Fransa	58,2	62,4	64,4	66,6	64,7	63,9	63,3
İrlanda	32,2	31,1	29,7	27,4	25,8	24,4	23,6
İtalya	105,6	104,3	103,9	106,6	107,2	105,9	105,7
Lüksemburg	6,5	6,3	6,6	6,0	7,4	7,3	7,1
Hollanda	50,5	52,0	52,6	52,7	50,5	47,8	45,4
Avusturya	65,8	64,6	63,8	63,4	62,1	60,9	59,8
Portekiz	55,5	57,0	58,6	64,0	67,4	69,4	70,7
Slovenya	29,1	28,5	28,7	28,0	28,4	28,0	27,6
Finlandiya	41,3	44,3	44,3	41,3	38,8	37,3	35,8
Euro Alanı	68,0	69,2	69,7	70,6	69,4	68,0	66,9
Çek Cumhuriyeti	28,5	30,1	30,7	30,4	30,9	30,8	31,0
Danimarka	46,8	44,4	42,6	35,9	28,5	24,5	22,0
Estonya	5,6	5,7	5,2	4,5	4,0	2,7	2,1
GKRY	64,7	69,1	70,3	69,2	64,8	62,2	59,6
Letonya	13,5	14,4	14,5	12,1	11,1	10,6	10,3
Litvanya	22,2	21,2	19,4	18,7	18,9	19,6	19,8
Macaristan	55,6	58,0	59,4	61,7	67,6	70,9	72,7
Malta	60,1	70,2	74,9	74,2	69,6	69,0	68,6
Polonya	39,8	43,9	41,8	42,0	42,4	43,1	42,7
Slovakya	43,3	42,7	41,6	34,5	33,0	31,6	31,0
İsveç	52,0	51,8	50,5	50,4	46,7	42,6	38,7
İngiltere	37,5	38,9	40,4	42,4	43,2	44,1	44,7
AB-25	60,5	62,0	62,4	63,3	62,5	61,4	60,4
Bulgaristan	53,7	46,0	38,4	29,8	25,8	21,8	17,9
Romanya	25,0	21,5	18,8	15,9	13,7	13,9	14,4
Hırvatistan		40,9	43,7	44,2	44,5	44,3	44,0
Türkiye	104,4	85,1	76,9	69,6	69,4	66,1	63,3
Makedonya		39,0	36,6	40,9	35,6	34,6	34,0

Kaynak: Economic Forecast, Sonbahar 2006 verileri. t:tahmin

http://ec.europa.eu/economy_finance/about/activities/activities_keyindicatorsforecasts_en.htm
(2.2.2007)

2.6.5 Fiyatlar

AB genelindeki enflasyon rakamı AB'nin enerji ithalatçısı olması özelliğinden hareketle enerji ve özellikle petrol fiyatlarında meydana gelen artıştan negatif yönde etkilenmesiyle değişim göstermektedir. Bu duruma ilaveten; konut fiyatları ve ulaşımda yaşanan fiyat artışının da enflasyon üzerinde önemli bir etkisi olduğu aşikardır.

Tablo 14: Enflasyon Oranı (TÜFE’de yıllık ortalama değişim)

ÜLKELER	2003	2004	2005	2006*	2007t	2008t
Belçika	1,5	1,9	2,5	2,4	1,8	1,7
Almanya	1,0	1,8	1,9	1,8	2,2	1,2
Yunanistan	3,4	3,0	3,5	3,3	3,3	3,3
İspanya	3,1	3,1	3,4	3,6	2,8	2,7
Fransa	2,2	2,3	1,9	2,0	1,8	1,9
İrlanda	4,0	2,3	2,2	2,9	2,7	2,2
İtalya	2,8	2,3	2,2	2,3	2,0	1,9
Lüksemburg	2,5	3,2	3,8	3,2	2,2	1,8
Hollanda	2,2	1,4	1,5	1,6	1,8	2,3
Avusturya	1,3	2,0	2,1	1,8	1,8	1,7
Portekiz	3,3	2,5	2,1	2,9	2,2	2,1
Slovenya	5,7	3,7	2,5	2,5	2,5	2,6
Finlandiya	1,3	0,1	0,8	1,3	1,5	1,6
Euro Alanı	2,1	2,1	2,2	2,2	2,1	1,9
Çek Cumhuriyeti	-0,1	2,6	1,6	2,5	2,7	2,9
Danimarka	2,0	0,9	1,7	2,0	2,0	1,9
Estonya	1,4	3,0	4,1	4,4	4,2	4,6
GKRY	4,0	1,9	2,0	2,4	2,0	2,4
Letonya	2,9	6,2	6,9	6,7	5,8	5,4
Litvanya	-1,1	1,2	2,7	3,8	4,6	3,3
Macaristan	4,7	6,8	3,5	3,9	6,8	3,9
Malta	1,9	2,7	2,5	3,0	2,6	2,4
Polonya	0,7	3,6	2,2	1,4	2,5	2,8
Slovakya	8,4	7,5	2,8	4,5	3,4	2,5
İsveç	2,3	1,0	0,8	1,5	1,6	1,8
İngiltere	1,4	1,3	2,1	2,4	2,2	2,0
AB-25	1,9	2,1	2,2	2,3	2,3	2,0
Bulgaristan	2,3	6,1	5,0	7,0	3,5	3,8
Romanya	15,3	11,9	9,1	6,8	5,1	4,6
Hırvatistan*	1,8	2,1	3,3	3,4	3,1	3,0
Türkiye*	25,3	10,1	8,1	10,2	8,6	6,1
Makedonya*	1,1	-0,4	0,5	2,5	1,8	-

Kaynak: Economic Forecast, Sonbahar 2006 verileri. t:tahmin *Tüketici fiyatları genel endeksi

http://ec.europa.eu/economy_finance/about/activities/activities_keyindicatorsforecasts_en.htm
(2.2.2007)

AB’de 2002’den 2008’e kadar olan döneme bakıldığında enflasyon rakamının ortalama olarak altı yıl üst üste yaklaşık %2 düzeyinde gerçekleştiği görülmektedir. 2006 yılının ilk yarısında %10-14 düzeyinde, ikinci yarısında ise tek haneli rakamlarda seyreden enerji fiyatlarındaki artışın enflasyon rakamı üzerindeki etkisi de aşıkardır.

AB’de enflasyonun 2006 ve 2007 yılında %2,3, 2008 yılında ise %2 seviyesinde olacağı düşünülmektedir. Eğer, kısa vadeli fiyat dalgalanmaları yok sayılırsa, uzun vadede olumlu bir fiyat seyri beklenmektedir. Petrol fiyatlarında artış yaşanmayacağı varsayımdan hareketle ek zam talepleri olamayacağı düşünülerek ücretlerde de artış yaşanmayacağı tahmin edilmektedir. Fakat; eğer TÜFE’de düzenli bir yükseliş söz konusu olursa karşı karşıya kalınacak en büyük sorun; çekirdek enflasyonun bu durumdan olumsuz yönde etkileneceğinin aşikar bir durum olmasıdır.

TÜFE’nin aksine çekirdek enflasyonda 2005’te yıl başından beri yaşanan düşüş devam etmiştir. Çekirdek enflasyon 2005 sonu itibariyle %1,5 seviyesine gerilemiştir. 2006’nın ilk yarısında da bu durum devam etmiş ve çekirdek enflasyon %1,5 olarak gerçekleşmiştir. TÜFE ile çekirdek enflasyon arasında açılan bu fark; 2006 başında petrol fiyatlarında meydana gelen artışın henüz tam olarak enerji dışındaki enflasyon sepeti bileşenlerine yansımadığını göstermektedir. Böylece, çekirdek enflasyonun en büyük iki bileşeni olan hizmetler ve enerji dışı sanayi ürünleri; 2005’te önceki dört yılın en düşük düzeyine gerilemiştir. Eylül ayından itibaren TÜFE’de yaşanan gerilemenin, çekirdek enflasyon ile TÜFE arasındaki farkın kapanmasına sebep olacağı düşünülmektedir.

İlerleyen yıllarda enflasyon rakamında bir düşüş beklenmekle birlikte, birim ücretlerdeki artış sebebiyle de AB ortalamasının üstünde oluşacağı düşünülmektedir. Bu dönemde, İspanya’da enflasyonun 2008 yılına kadar %2,7 seviyelerinde istikrara ulaşacağı tahmin edilmektedir. Aynı dönemde enflasyon oranının Portekiz’de %2,1 Yunanistan’da da %3,3 seviyelerinde istikrara ulaşacağı ön görülmektedir.

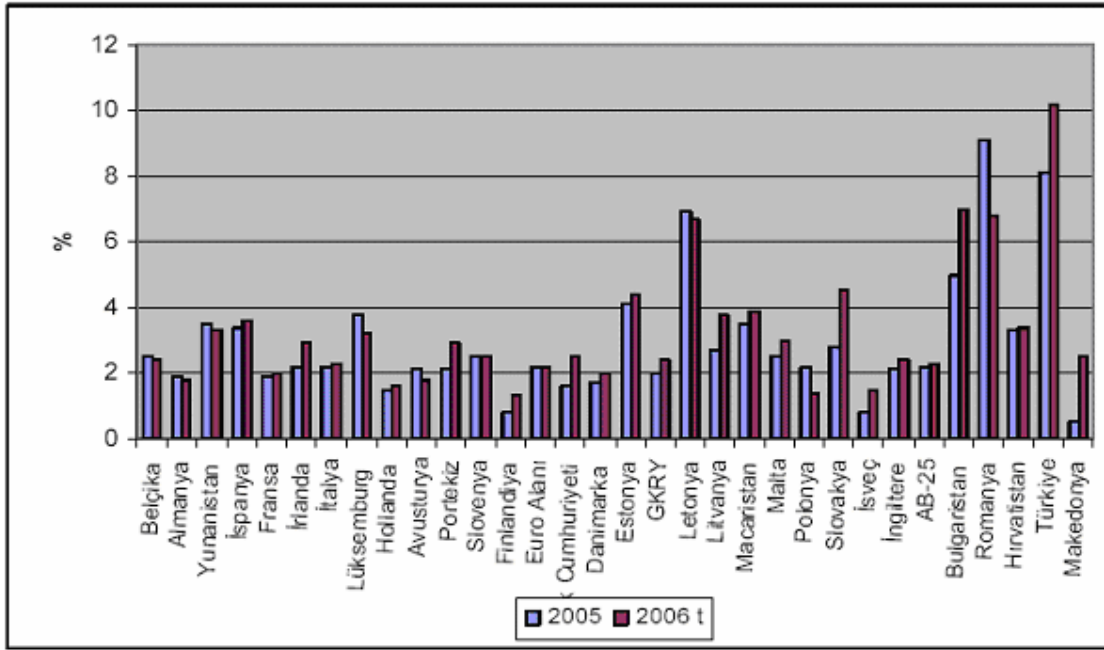
Enflasyon; Bulgaristan ve Romanya’da AB ortalamasının üzerinde seyretmiştir. 2005’te Bulgaristan’da enflasyon, petrol ve yiyecek fiyatları başta olmak üzere bazı hizmetlerin ücretlerindeki artış sebebiyle %5 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2008 yılı sonuna kadar Bulgaristan’da enflasyonun %4 düzeyinin altına inmesi beklenmektedir.

Romanya’da ise; enflasyon 2004’te %11,9 düzeyinden 2005’te %9,1 düzeyine gerilemiştir. Ulaşım, enerji ve gıda fiyatlarındaki artış nedeniyle (ithal ürünlerinin fiyatlarındaki düşüşe rağmen) enflasyonu düşürme çabaları sonuç vermemiştir. İlerleyen yıllarda, Romanya’nın AB’ye üye olmasıyla beraber fiyat istikrarının artarak enflasyonun 2008 yılı sonuna kadar %5 düzeyinin altına ineceği öngörülmektedir.

Türkiye’de ise, Eurostat tahminlerine göre, 2005 yılı sonu itibariyle %8,1 düzeyinde oluşan enflasyon 2006’da artan enerji fiyatları ve yıl ortasında meydana gelen ekonomik dalgalanma sebebiyle yıl sonunda %10,2 seviyesinde olması beklenmektedir. Fakat, dalgalanmaya rağmen izlenen mali disiplinin ve fiyat istikrarına dayanan para politikasının sürdürülmesiyle enflasyonun 2007’de %8,6 seviyesine gerileyeceği öngörülmektedir.

Grafik 3: Enflasyon 2005-2006

Kaynak: Economic Forecast, Sonbahar 2006, Eurostat

http://ec.europa.eu/economy_finance/about/activities/activities_keyindicatorsforecasts_en.htm
(2.2.2007)

2.6.6 Kişi Başına Milli Gelir

AB ülkelerinde satın alma gücü paritesine göre kişi başına milli gelir rakamlarına bakıldığında, AB-15 ülkelerinden 19.700 Euro’luk gelir rakamı ile Yunanistan, 23.000 Euro’luk gelir rakamı ile İspanya ve 16.700 Euro’luk gelir rakamı ile Portekiz AB ortalaması olan 23.500 Euro’luk gelir rakamının altında kalmıştır. Üzerinde önemle durulması gereken konu ise; 2004 yılındaki genişleme ile AB’ye üye olan hiç bir ülkenin kişi başı gelirinin AB ortalamasını geçemediğidir.

Tablo 15: Satın Alma Gücü Paritesine Göre Kişi Başına GSYİH (1000 Euro)

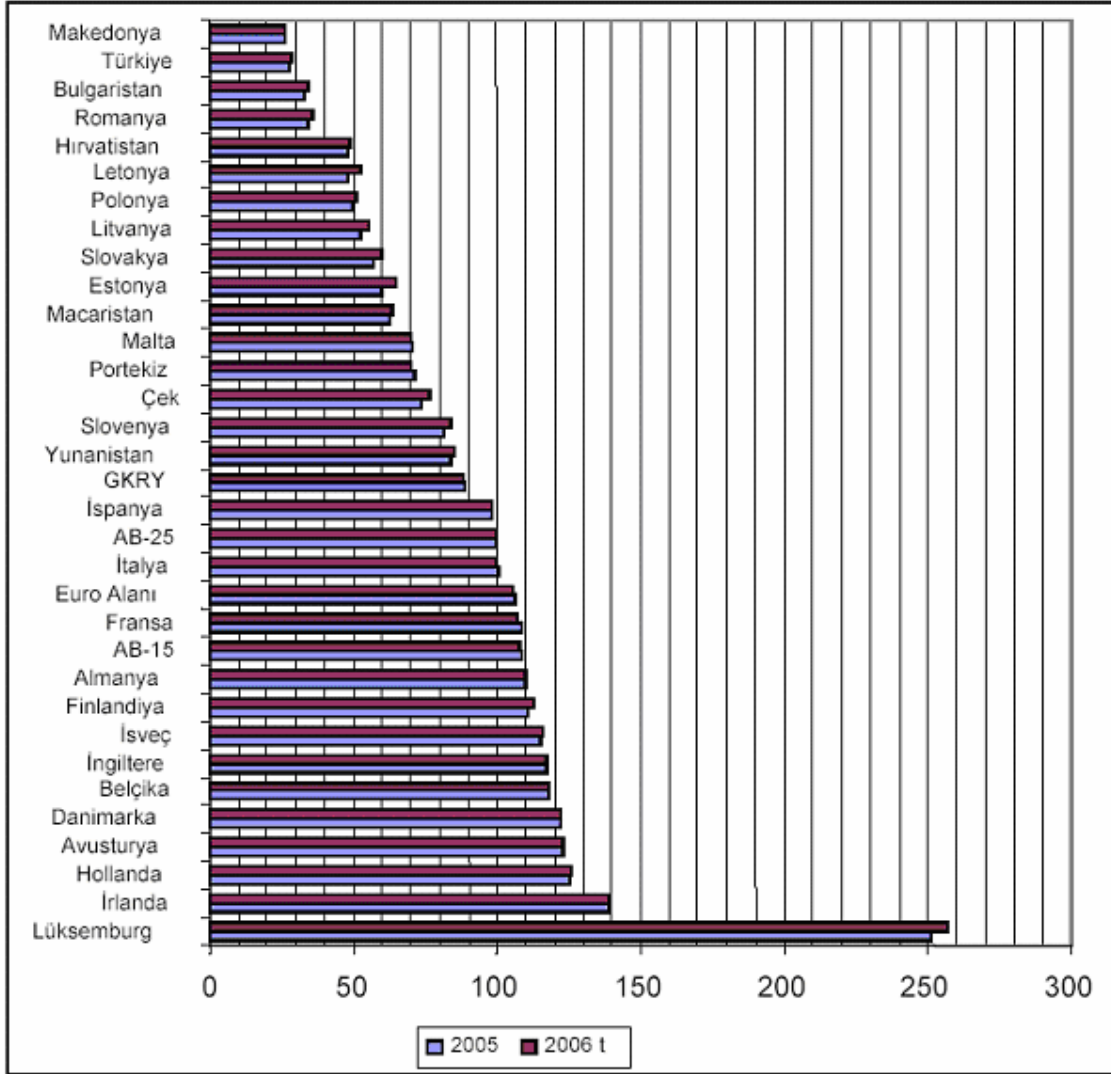
ÜLKELER	2002	2003	2004	2005	2006t	2007t	2008t
Lüksemburg	47,5	51,5	54,7	58,9	63,0	66,7	70,4
İrlanda	28,5	29,3	30,8	32,6	34,1	35,8	37,4
Hollanda	27,0	27,0	28,3	29,5	30,9	32,4	33,9
Avusturya	25,8	26,9	28,0	28,9	30,2	31,4	32,6
Danimarka	26,1	26,0	27,3	28,6	30,0	31,3	32,6
Belçika	25,3	25,9	27,1	27,7	29,0	30,1	31,3
İngiltere	25,0	25,3	26,8	27,6	28,7	29,9	31,1
İsveç	24,5	25,1	26,2	26,9	28,5	29,8	31,3
Finlandiya	24,7	23,7	25,2	26,0	27,7	29,0	30,4
Almanya	23,4	24,5	25,2	25,8	27,0	27,8	28,8
AB-15	23,5	23,7	24,7	25,4	26,5	27,4	28,5
Fransa	24,1	23,4	24,5	25,4	26,3	27,2	28,2
Euro Alanı	23,2	23,3	24,2	24,9	25,9	26,8	27,9
İtalya	23,7	23,1	23,4	23,6	24,4	25,1	25,9
AB-25	21,5	21,8	22,7	23,5	24,5	25,5	26,6
İspanya	20,5	21,1	21,9	23,0	24,0	25,1	26,2
GKRY	17,8	18,6	19,9	20,9	21,7	22,5	23,3
Yunanistan	16,6	17,5	18,5	19,7	20,8	21,9	23,1
Slovenya	16,0	16,8	18,2	19,2	20,5	21,7	23,1
ÇekC.	14,6	15,4	16,4	17,3	18,7	20,0	21,3
Portekiz	17,1	15,9	16,3	16,7	17,1	17,6	18,1
Malta	16,1	16,2	16,2	16,5	17,1	17,6	18,2
Macaristan	12,7	13,2	13,9	14,7	15,6	16,3	17,1
Estonya	10,1	11,1	12,1	14,0	15,9	17,8	19,8
Slovakya	11,0	11,5	12,4	13,4	14,6	15,9	17,1
Litvanya	9,0	10,2	11,1	12,2	13,5	14,7	16,0
Polonya	10,0	10,2	11,0	11,7	12,5	13,4	14,3
Letonya	8,3	9,0	9,9	11,3	12,8	14,3	15,8
Hırvatistan	9,4	9,9	10,6	11,3	12,0	12,8	13,6
Romanya	6,1	6,5	7,4	8,0	8,8	9,5	10,2
Bulgaristan	6,1	6,7	7,2	7,7	8,4	9,1	9,9
Türkiye	5,6	5,7	6,1	6,5	6,9	7,4	8,0

Kaynak:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=EU_economy_finance&root=EU_economy_finance/economy/main/overview/yearlies/B1/B11/daa10000 (2.2.2007), t:tahmin

Grafik 4: Satın Alma Gücü Paritesine Göre Kişi Başına GSYİH

(AB25=100, AB25 ülkeleri baz alınmıştır.)

Kaynak:

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=EU_economy_finance&root=EU_economy_finance/economy/main/overview/yearlies/B1/B11/daa10000 (2.2.2007), t:tahmin

2005'te AB'ye aday ülkeler ile Bulgaristan ve Romanya arasında satın alma gücü paritesine göre en fazla kişi başı gelire sahip olan ülkenin 11.300 Euro ile Hırvatistan olduğu görülmektedir. Bu durumu sırasıyla 8.000 Euro ile Romanya, 7.700 Euro ile Bulgaristan ve 6.500 Euro ile de Türkiye takip etmektedir. Bulgaristan, Romanya ve Türkiye'nin satın alma gücü paritesine göre kişi başı gelir rakamı 2006,2007 ve 2008 yılları için sırasıyla 8.400-9.100-9.900 Euro, 8.800-9500-10.200 Euro, 6.900-7.400-8.000 Euro düzeyindedir.

AB'nin kişi başı gelir ortalamasının 2006'da 24.500 Euro düzeyinde olacağı tahmin edilmektedir. Bu seviyenin 2008'de 26.600 Euro'ya ulaşacağı öngörülmektedir. Euro Bölgesinde ise kişi başı gelirin 2006'daki 25.900 Euro seviyesinden 2008'de 27.900 Euro düzeyine yükselmesi beklenmektedir.

Tablo 16: Satın Alma Gücü Paritesine Göre Kişi Başına GSYİH
(AB25=100, AB25 ülkeleri baz alınmıştır.)

ÜLKELER	2002	2003	2004	2005	2006	2007 ^t	2008 ^t
Lüksemburg	220,7	236,7	240,8	251,2	257,1	261,0	264,6
İrlanda	132,3	134,4	135,7	138,9	139,2	140,1	140,7
Hollanda	125,3	123,8	124,7	125,6	126,1	126,9	127,5
Avusturya	120,0	123,4	123,4	123,31	123,3	123,0	122,4
Danimarka	121,4	120,0	120,01	122,61	122,6	122,5	122,5
Belçika	117,6	118,9	119,4	118,91	118,2	117,8	117,6
İngiltere	116,1	116,1	118,0	117,5	116,91	116,9	116,7
İsveç	113,7	115,4	115,4	114,8	116,1	116,7	117,5
Finlandiya	114,7	108,6	110,8	110,7	113,1	113,7	114,1
Almanya	108,5	112,5	110,01	110,0	110,0	108,6	108,4
AB-15	109,3	108,9	108,6	108,2	107,9	107,4	107,2
Fransa	112,0	107,7	107,7	108,2	107,3	106,6	106,0
Euro Alanı	107,7	107,2	106,4	106,0	105,7	105,0	104,8
İtalya	110,0	106,0	103,0	100,4	99,4	98,3	97,4
AB-25	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
İspanya	95,2	96,7	96,6	98,0	98,1	98,1	98,6
GKRY	82,6	85,2	87,7	88,9	88,3	87,9	87,7
Yunanistan	77,2	80,2	81,4	84,1	84,9	85,8	86,8
Slovenya	74,5	77,4	79,9	81,9	83,6	85,0	86,8
Çek Cumhuriyeti	67,7	70,7	72,1	73,7	76,1	78,1	80,0
Portekiz	79,5	73,0	71,8	71,1	69,8	68,8	68,1
Malta	74,9	74,3	71,3	70,5	69,7	68,9	68,3
Macaristan	59,1	60,8	61,3	62,5	63,6	63,8	64,2
Estonya	46,8	51,2	53,4	59,8	65,0	69,8	74,3
Slovakya	51,0	52,8	54,4	57,1	59,4	62,2	64,3
Litvanya	41,9	47,1	49,0	52,1	55,0	57,7	60,1
Polonya	46,3	46,9	48,7	49,8	51,1	52,4	53,8
Letonya	38,7	41,2	43,6	48,0	52,3	55,9	59,4
Hırvatistan	43,6	45,6	46,5	48,0	49,0	50,1	51,2
Romanya	28,1	29,9	32,6	34,1	35,8	37,0	38,4
Bulgaristan	28,3	31,0	31,8	33,0	34,2	35,5	37,0
Türkiye	26,1	26,12	26,8	27,6	28,2	29,0	29,9
Makedonya	23,9	24,5	24,9	25,9	26,2	26,7	27,6

Kaynak: Eurostat, 2006

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal&_schema=PORTAL&screen=detailref&language=en&product=EU_economy_finance&root=EU_economy_finance/economy/main/overview/yearlies/B1/B11/eb011 (2.2.2007), t:tahmin

2.6.7 Özel Sektör ve Hanehalkı

AB'deki reel sektörün mali tablolarının 2000'li yılların başında açık vermesinin nedeni; 1990'larda borçlanma yoluyla finanse edilen yatırımlar ve 2000'lerde büyüyen pazarın aniden patlamasıdır. Günümüzde reel sektörün mali açıdan bir toparlanma süreci içinde olduğu görülmektedir.

Bu konuda iki önemli husus ön plana çıkmaktadır; faiz ödemeleri ve dış borçlanma yüzdesi. Faiz ödemelerinde 2003'te reel sektörün bankalara olan net faiz ödemeleri GSYİH'nin %1,75'i düzeyindeyken, bu oran 2005'te %1,5 düzeyine düşmüştür. Faiz ödemelerindeki bu durum ikinci önemli gösterge olan dış borçlanma yüzdesine de yansımış ve mevcut borç seviyesinde risk primini düşük algılayan reel sektör, 2005'te de borçlanmanın GSYİH'ye oranını %2,8'den %4,1 seviyesine yükselmiştir.

Düşüş eğimi gösteren faiz oranında son dönemde AB ülkelerinde yaşanan kısmi ekonomik canlilik ile tüketim ve yatırımlardaki artış nedeniyle yükselme gözlenmektedir.

Tablo 17: Faiz Oranları

ÜLKELER	2002	2003	2004	2005	2006t
Macaristan	7,1	6,8	8,2	6,6	7,3
GKRY	5,7	4,7	5,8	5,2	4,2
Polonya	7,4	5,8	6,9	5,2	5,3
Malta	5,8	5,0	4,7	4,6	4,3
İngiltere	4,9	4,6	4,9	4,5	4,4
Estonya	8,4	5,3	4,4	4,0	4,2
Letonya	5,4	4,9	4,9	3,9	4,0
Slovenya		6,4	4,7	3,8	3,9
Bulgaristan	8,3	6,4	5,3	3,8	4,5
Litvanya	6,1	5,3	4,5	3,7	4,1
AB-25		4,3	4,4	3,7	4,0
Yunanistan	5,1	4,3	4,3	3,6	4,1
İtalya	5,0	4,3	4,3	3,6	4,1
Çek Cumhuriyeti	4,9	4,1	4,8	3,5	3,8
Slovakya	6,9	5,0	5,0	3,5	4,5
Belçika	5,0	4,2	4,2	3,4	3,8
Almanya	4,8	4,1	4,0	3,4	3,8
İspanya	5,0	4,1	4,1	3,4	3,8
Fransa	4,9	4,1	4,1	3,4	3,8
Lüksemburg	4,7	4,0	4,2	3,4	3,9
Hollanda	4,9	4,1	4,1	3,4	3,8
Avusturya	5,0	4,2	4,2	3,4	3,8
Portekiz	5,0	4,2	4,1	3,4	3,9
Finlandiya	5,0	4,1	4,1	3,4	3,8
Euro Alanı		4,2	4,1	3,4	3,8
Danimarka	5,1	4,3	4,3	3,4	3,8
İsveç	5,3	4,6	4,4	3,4	3,7
İrlanda	5,0	4,1	4,1	3,3	3,7
Romanya					7,3

Kaynak: Economic Forecast, Sonbahar 2006

http://ec.europa.eu/economy_finance/about/activities/activities_keyindicatorsforecasts_en.htm
(2.2.2007), t:tahmin

Son yıllarda uzun dönemli faizler devamlı şekilde azalmaktadır. Bu durum 2006 yılında aksi yönde bir hareketlenme yaşamış ve faizlerde artış gözlenmiştir. Fakat, bu durum neticesinde ucuz finansman imkanları kısıtlanmakta olsa bile uzun dönemde yatırım için uygun bir ortam görülmektedir.

Hanehalkı durumu analiz edildiğinde bir canlılık göze çarpmaktadır. Bunu sebebi olarak; düşük banka faizleri ve kolay kredi alma imkanlarının mortgage borçlanma miktarına olan etkisi ile birlikte mortgage üzerindeki bir yıllık %11 oranındaki artış göze çarpmaktadır. Aynı dönemde tüketici borçlanma miktarında da %8'lik bir artış yaşanmıştır.

Türkiye’de de bu durumla doğru orantılı bir şekilde gayrimenkul fiyatlarında görülen artış ve kredi artışları aynı zamanda hanehalkının kullandığı krediler nedeniyle borçluluk oranlarının artmasına de sebebiyet vermiştir. Fakat bu durum olası ekonomik dalgalanmalarda hanehalkını riskli bir durumla karşı karşıya getirmiştir. AB’de hanehalkları arasında borçlanma düzeyleri açısından üye devletler arasında farklılık gözlenmektedir. Borç oranının GSYİH’ye oranı başta İspanya, Portekiz ve Almanya olmak üzere Hollanda, İrlanda ve Lüksemburg’da da %60 düzeyinin üzerindedir. 2002 verileri baz alındığında hanehalklarının borç oranları 2005’te İrlanda’da da GSYİH’nin yaklaşık %30’u oranında arttığı görülmektedir. Aynı artış İspanya’da %20, Yunanistan, Hollanda ve Avusturya’da ise %15 dolayında gerçekleşmiştir. Bu durum üzerinde Euro’nun etkileri, bazı ülkelerde enflasyondaki farklılıklar, nüfus ve demografik yapıdaki değişiklikler ve üye ülkelerin farklı finansal (mortgage vb...) uygulamalarının etkili olduğu aşıkardır.

Borçlanmanın ek olarak özel tüketim harcamaları rakamları incelediğinde İspanya’da tüketim artış oranında %4,2 oranında bir artış olduğu görülmektedir. AB üyeleri içinde en büyük artış İrlanda’ da %6,2 oranında gerçekleşmiştir. İspanya’da ilerleyen yıllarda (2006-2008) sırasıyla %3,6, %3,4 ve %3,1 oranında değişim gözlenmiştir. Portekiz ve Yunanistan’daki 2005 yılından 2006 yılına değişim oranına bakacak olursak sırasıyla; Portekiz %2’den %1,1-%1,3-%1,4 ve Yunanistan %3,7’den %3,4-%3,2-%3 oranlarında yükselme gösterecektir.

Türkiye’de bu oran 2005’te %9,1 iken ilerleyen yıllarda sırasıyla %7,8, %7 ve %5,5 oranında artış göstermesi beklenmektedir. Bulgaristan’da ise 2005 yılında %7,7 olan artış oranı ilerleyen yıllarda sırasıyla %6, %6,5 ve %7 oranında artış göstereceği tahmin edilmektedir. Romanya’da 2005’te %9,7 olan artış ilerleyen yıllarda sırasıyla; %11,5, %9 ve %7,5 oranında artış göstereceği düşünülmektedir.

Tablo 18: Özel Tüketim Harcamaları

	2002	2003	2004	2005	2006	2007t	2008t
Letonya	7,4	8,2	9,5	11,4	12,6	11,4	8,9
Litvanya	6,0	10,2	12,2	9,8	11,5	9,5	8,6
Romanya	5,2	8,4	14,2	9,7	11,5	9,0	7,5
Estonya	11,2	6,9	6,9	8,2	14,4	12,3	11,5
Bulgaristan	3,5	6,4	4,7	7,7	6,0	6,5	7,0
Slovakya	5,2	0,2	4,2	7,0	5,8	5,3	4,4
İrlanda	3,0	2,5	3,1	6,2	6,6	7,0	4,6
GKRY	1,5	1,6	6,8	4,7	4,1	3,5	3,5
İspanya	2,8	2,8	4,2	4,2	3,6	3,4	3,1
Danimarka	1,5	1,6	3,4	4,1	3,9	2,3	2,0
Macaristan	10,5	8,4	3,1	3,9	3,0	-0,5	0,5
Finlandiya	2,2	4,8	3,2	3,8	3,7	2,9	2,6
Yunanistan	3,6	4,5	4,7	3,7	3,4	3,2	3,0
Lüksemburg	6,1	2,1	2,8	3,4	3,5	3,0	3,0
Slovenya	1,3	3,4	2,6	3,4	3,6	3,5	3,6
Hırvatistan	7,5	4,6	3,9	3,4	4,0	4,4	3,6
Çek Cumhuriyeti	2,2	6,0	2,6	2,8	3,9	4,0	3,8
Malta	-2,2	3,3	1,1	2,8	2,3	2,5	2,6
İsveç	1,5	1,8	1,8	2,4	3,4	3,5	3,4
Polonya	3,3	1,9	3,9	2,3	4,6	3,9	3,6
Fransa	2,4	2,0	2,3	2,0	2,8	2,5	2,3
Portekiz	1,3	0,1	2,4	2,0	1,1	1,3	1,4
Avusturya	0,1	1,3	1,9	1,7	2,0	2,1	1,8
AB-25	1,5	1,6	2,0	1,5	2,2	1,9	2,3
Euro Alanı	0,8	1,2	1,5	1,4	2,0	1,6	2,1
İngiltere	3,5	2,9	3,4	1,4	2,3	2,3	2,2
Belçika	0,8	0,9	1,5	0,9	2,3	2,1	1,9
Hollanda	0,9	-0,2	0,6	0,7	-0,6	1,8	2,1
Almanya	-0,8	-0,1	0,1	0,1	1,0	-0,1	1,9
İtalya	0,2	1,0	0,6	0,1	1,6	1,0	1,3
Türkiye	1,9	7,2	10,6	9,1	7,8	7,0	5,5
Makedonya			7,5	2,0	3,0	3,5	4,2

Kaynak: Economic Forecast, Sonbahar 2006 t: tahmin

http://ec.europa.eu/economy_finance/about/activities/activities_keyindicatorsforecasts_en.htm
(2.2.2007)

Bu rakamlar ışığında ileri sürülebilir ki; AB hanehalkları özel tüketim artışı ve bu durumun borçlarındaki artışı tetiklemesine rağmen, büyüme sürdüğü sürece sorun yaşamayacaklardır. Fakat, konjonktürel bir değişim söz konusu olursa risklere açık durumda kalacaklardır.

III. BÖLÜM

GÜMRÜK BİRLİĞİ

3. GÜMRÜK BİRLİĞİ ETKİSİ

3.1 TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNDE GÜMRÜK BİRLİĞİ

Türkiye'nin Gümrük Birliği konusundaki adımlarının temeli; 1959 yılında Türkiye'nin, Roma Antlaşmasının yürürlüğe girmesinden bir yıl sonra, AB'ye katılmak üzere başvurması ile resmen atılmıştır. Türkiye'nin AB'ye katılımını üç aşamada sınıflandıran Ankara Anlaşmasıyla; ilk olarak "Hazırlık Dönemi" ve ertesinde Katma Protokol'ün 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe girmesiyle, toplam 22 yıl sürecek olan "Geçiş Dönemi" yani Gümrük Birliği süreci, hukuken başlatılmıştır.

"Gümrük Birliği Kararı" Türkiye-AET Ortaklık Konseyi'nin 6 Mart 1995 tarihli toplantısında kabul edilmiştir. "Gümrük Birliği Kararı"; Türkiye'nin 14 Nisan 1987 tarihinde yaptığı tam üyelik başvurusu sonrasında Türkiye ve AET arasındaki teknik ve siyasi platformda yürütülen görüşmelerin sonuçlarını, Birliğin tamamlanması ve sürdürülmesi ile alakalı şartları belirten ve onları bir araya getiren kararlar bütünüdür. Bu durum neticesinde geçiş dönemi olarak geçen 22 yıllık süre 1996 yılının başlaması ile sona ermiş ve Türkiye'nin AB'ye üyeliği sürecinde "Son Dönem" başlamıştır.

Sanayi ürünlerini kapsam içine alan Gümrük Birliği; üçüncü ülkelerden sanayi ürünleri ithalatında da Topluluk tarafından Ortak Gümrük Tarifesi (OGT) uygulanmasını zorunlu tutmuştur. Birtakım sanayi ürünlerinin (hassas maddeler olarak nitelendirilenler) üçüncü ülkelerden ithalatında OGT kurallarına uyumu, kademeli olarak 2001 yılı başlangıcıyla birlikte gerçekleştirilmiştir.

Sanayi ürünlerine ilaveten İşlenmiş Tarım Ürünleri de; Topluluğun 3448/93 sayılı Konsey Yönetmeliği ekinde listelenmiş ve Gümrük Birliği kapsamına alınmıştır. Ürünlerin ithalatında, Topluluk sistemi ile uyumlu olarak oluşturulan yeni mevzuat çerçevesinde, Gümrük Vergisi ve Toplu Konut Fonu (tarım payı) bütün ülkeler kaynaklı ürünler için uygulanırken, Gümrük Vergisi Oranı (sanayi payı) sadece üçüncü ülkeler menşeli ürünlerde uygulanmaktadır.

Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Anlaşmasına dahil ürünlerde ise, AB ile Türkiye arasında bir Serbest Ticaret Alanı oluşturulmasını öngören Anlaşma 1 Ağustos 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Tarım ürünlerinin serbest dolaşımının sağlanması ise, ancak, Türkiye'nin, Topluluğun Ortak Tarım politikasına uyumu ertesinde mümkün olabilecektir.

Türkiye'nin 1999 yılı sonunda Avrupa Birliği'ne aday ülke olarak kabul ve ilan edilmesi ile tam üyelik süreci başlamıştır.

Sonuç olarak, Gümrük Birliği: taraflar arasındaki ticarete mevcut gümrük vergisi, eş etkili vergiler ve miktar kısıtlamalarıyla, her türlü eş etkili tedbirin kaldırıldığı ve ayrıca, birlik dışında kalan üçüncü ülkelere yönelik olarak da, ortak gümrük tarifesinin uygulandığı bir ekonomik entegrasyon çeşidi olarak tanımlanmaktadır.⁸⁷

3.2 GÜMRÜK BİRLİĞİ'NİN TÜRKİYE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Gümrük Birliği'nin Türkiye üzerindeki etkileri konusunda Türk sanayisi üzerinde hissedilen etkiler üzerinde durulacaktır. Bu başlık altında incelenecek konular; Tekstil ve Hazır Giyim Sanayisine olan etki ve İmalat Sanayine olan etkidir.

Türkiye'de sanayi sektörü aynen AB'de olduğu gibi, hizmet sektöründen sonra, ekonominin ağırlığının ikinci büyük yüklenicisi konumundadır.⁸⁸ Sanayinin GSMH içindeki payının seyrine baktığımızda; 1980'lerde %18,3, 2000'de %23 ve 2002'de %25,6 düzeyinde gerçekleşmiştir. Sanayinin katma değeri 1980-1990 döneminde %6,6, 1990-2000 döneminde %4,2, 2001'de %7,5 ve 2002'de %9,4 olarak gerçekleşmiştir. 2004 yılına gelindiğinde sanayi, milli gelirin %30'unu yaratmaktadır.

⁸⁷ www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/16.pdf, (8.10.2007)

⁸⁸ OECD, Main Economic Indicators, February 2000'e göre Türkiye'de servis sektörünün ekonomideki payı %56,6 iken sanayinin %27,4 ve tarımın %16,1 düzeyindedir.

Tablo 19: Türkiye'nin Dış Ticareti (milyar ABD Doları)

Yıl	İhracat	Değ	İthalat	Değ (%)	İhr/İth	Hacim	Değ (%)
1993	15.348	—	29.429		52,2	44.777	—
1994	18.105	18,0	23.270	-20,9	77,8	41.375	-7,6
1995	21.636	19,5	35.707	53,4	60,6	57.343	38,6
1996	23.224	7,3	43.627	22,2	53,2	66.851	16,6
1997	26.261	13,1	48.559	11,3	54,1	74.820	11,9
1998	26.974	2,7	45.921	-5,4	58,7	72.895	-2,6
1999	26.587	-1,4	40.671	-11,4	65,4	67.258	-7,7
2000	27.775	4,5	54.503	34,0	51,0	82.278	22,3
2001	31.342	12,8	41.399	-24,0	75,7	72.741	-11,6
2002	36.059	15,1	51.553	24,5	69,9	87.612	20,4
2003	47.252	31,0	69.339	34,5	68,1	116.591	33,1
2004*	63.120	33,6	97.539	40,7	64,7	160.659	37,8
2005	73.476	16,4	116.774	19,7	62,9	190.250	18,4
2006	85.141	15,9	137.032	17,3	62,1	222.17	16,8

*1 Mayıs 2004'ten itibaren AB 25 üyeliğidir.

Kaynak: DTM verilerinden yararlanılmıştır.

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/IstatistikDb/eko01.xls> (8.10.2007)

Dış ticaret rakamları incelendiğinde ihracat; 1980'de 2,9 milyar Dolar, 1990'da 12,9 milyar Dolar, 2000'de 27,8 milyar Dolar, 2002'de 36,1 milyar Dolar, 2004'te 63,1 milyar Dolar, 2005'te 73,4 milyar Dolar ve 2006'da 85,1 milyar Dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. İthalat; 1980'de 7,5 milyar Dolar, 1990'da 22,3 milyar Dolar, 2000'de 54,5 milyar Dolar, 2002'de 51,3 milyar Dolar, 2004'te 97,5 milyar Dolar, 2005'te 116,7 milyar Dolar ve 2006'da 137 milyar Dolar düzeyindedir.

Bu veriler ışığında ticaret açığının 2000 yılı ile beraber artmaya başladığı görülmektedir. 1995'te 14 milyar Dolar olan dış ticaret açığı 2004 yılında 34,2 milyar Dolar, 2005 yılında 43,2 milyar Dolar ve 2006 yılında 51,8 milyar Dolar seviyesindedir.

Tablo 20: Türkiye-AB Ticareti (milyar ABD Doları)

Yıl	AB						
	İhracat	Değ (%)	İthalat	Değ (%)	İhr/İth	Hacim	Değ (%)
1993	7.599	-	13.875	-	54,8	21.474	-
1994	8.635	13,6	10.915	-21,3	79,1	19.550	-9,0
1995	11.078	28,3	16.861	54,5	65,7	27.939	42,9
1996	11.549	4,3	23.138	37,2	49,9	34.687	24,2
1997	12.248	6,1	24.870	7,5	49,2	37.118	7,0
1998	13.498	10,2	24.075	-3,2	56,1	37.573	1,2
1999	14.348	6,3	21.401	-11,1	67,0	35.749	-4,9
2000	14.510	1,1	26.610	24,3	54,5	41.120	15,0
2001	16.118	11,1	18.280	-31,3	88,2	34.398	-16,3
2002	18.459	14,5	23.321	27,6	79,2	41.780	21,5
2003	24.484	32,6	31.695	35,9	77,2	56.179	34,5
2004*	34.417	40,6	45.434	43,3	75,8	79.851	42,1
2005	38.394	11,6	49.220	8,3	78,0	87.614	9,7
2006	43.924	14,4	53.849	9,4	81,6	97.773	11,6

Kaynak: DTM verilerinden derlenerek hazırlanmıştır, 2007. *1 Mayıs 2004'ten itibaren AB 25 üyesidir.

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/IstatistikDb/eko04.xls> (8.10.2007)

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/IstatistikDb/eko05.xls> (8.10.2007)

Türkiye ile AB arasındaki ticarete ihracat; 1990'da 6,9 milyar dolar, 1996'da 11,5 milyar Dolar, 2004'te 34,4 milyar Dolar, 2005'te 38,3 milyar Dolar ve 2006'da 43,9 milyar Dolar düzeyinde gerçekleşmiştir. İthalat rakamı ise; 1990'da 9,3 milyar Dolar, 1996'da 23,1 milyar Dolar, 2004'te 45,4 milyar Dolar, 2005'te 49,2 milyar Dolar ve 2006'da 53,8 milyar Dolar seviyesindedir.

Tablo 21: Türkiye Dış Ticaretinde AB'nin Payı

Yıl	AB 'nin Payı (%)		
	ihracat	İthalat	Hacim
1993	49,5	47,1	48,0
1994	47,7	46,9	47,3
1995	51,2	47,2	48,7
1996	49,7	53,0	51,9
1997	46,6	51,2	49,6
1998	50,0	52,4	51,5
1999	54,0	52,6	53,2
2000	52,2	48,8	50,0
2001	51,4	44,2	47,3
2002	51,2	45,2	47,7
2003	51,8	45,7	48,2
2004*	54,5	46,6	49,7
2005	52,3	42,1	46,1
2006	51,6	39,3	44,0

Kaynak: DTM verilerinden derlenerek hazırlanmıştır, 2007. *1 Mayıs 2004'ten itibaren AB 25 üyelidir.

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/IstatistikDb/eko04.xls> (8.10.2007)

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/IstatistikDb/eko05.xls> (8.10.2007)

AB'nin Türkiye'nin dış ticaretindeki payı 1993 yılında ihracatta %49,5 ve ithalatta %47,1, 1996'da ihracatta %49,7 ve ithalatta %53, 2000'de ihracatta %52,2 ve ithalatta %48,8, 2004'te ihracatta %54,5 ve ithalatta 46,6, 2005'te ihracatta %52,3 ve ithalatta %46,6 ve 2006 yılında ihracatta 51,6 ve ithalatta 39,3 düzeyindedir.

Tablo 22:Gümrük Birliği Öncesi ve Sonrası İthalat Miktarı Ortalamaları ve Değişim Oranı (%)

Bölge	GB Öncesi Ortalama İthalat (Bin USD)	GB Sonrası Ortalama İthalat (Bin USD)
Fransa	119870	251041
Rusya	103612	216985
İngiltere	102855	208416
İtalya	170493	337668
Almanya	314446	585916
NAFTA	239714	337177

Kaynak: DTM verilerinden derlenerek hazırlanmıştır.

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/IstatistikDb/eko04.xls> (8.10.2007)

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/IstatistikDb/eko05.xls> (8.10.2007)

Gümrük Birliği öncesi ve sonrasındaki ithalat miktarlarına bakıldığında AB'den yapılan ithalatın değerinin arttığını belirtmiştik. Burada en büyük ithalatın Almanya ve İtalya'dan yapıldığı görülmektedir. Bu iki ülkeyi Fransa ve İngiltere izlemektedir.

Tablo 23: Çeşitli Bölgelerde Gerçekleşen İthalatın Toplam İthalat İçindeki Ortalama Payı

Bölge	GB Öncesi, %	GB Sonrası, %
Fransa	5,82	6,57
Rusya	4,92	5,64
İngiltere	5,03	5,42
İtalya	8,24	8,80
Almanya	15,37	12,27
NAFTA	12,04	8,83

Kaynak: DTM verilerinden derlenerek hazırlanmıştır.

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/IstatistikDb/eko04.xls> (8.10.2007)

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/IstatistikDb/eko05.xls> (8.10.2007)

Yine aynı şekilde Gümrük Birliği sonrasında AB ülkelerinden yapılan ithalatta pay değerleri de büyümüştür. Başta, Gümrük Birliği öncesine göre gerileme yaşanan (%15,37'den %12,27'ye) Almanya'yı sırasıyla %8,80 ile İtalya, %6,57 ile Fransa ve %5,42 ile İngiltere izlemektedir. Buna karşın, Rusya'dan yapılan ithalatta önemli bir artış yaşanmazken, NAFTA ülkelerinden yapılan ithalatta Gümrük Birliği sonrasında önemli bir azalma görülmektedir.

Tablo 24: Sektörlerde Gerçekleşen İthalatın Toplam İthalat İçindeki Ortalama Payı

Sektör	GB Öncesi (%)	GB Sonrası (%)
Gıda	4,69	3,36
Diğer Gıda Maddeleri	0,65	0,97
Gübre ve Maden	3,88	2,50
Enerji	17	14,10
Demir ve Çelik	8,27	6,38
Tekstil ve Giyim	3,47	5,15
Dericilik	0,70	0,78
Ağaç Ürünleri İmalatı ve Mobilya	0,26	0,54
Kağıt	1,33	1,62
Metal Olmayan Mineral Üretimi	0,96	0,88
Kimyasal ve Plastik Ürünler	14,33	14,78
Metal Ürünler	1,59	1,60
Makine ve Ulaştırma Malzemeleri	32,53	37,20
Muhtelif İmalat Ürünleri	0,19	0,38
Hizmet	4,15	4,85

Kaynak: Arslan M., ve Usul, A. R., "Gümrük Birliği'nin Türk Ekonomisi ve Bütçesine Etkilerinin Analizi", Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara, 2002

Sektörlerde gerçekleşen ithalatın Gümrük Birliği öncesi ve sonrasında toplam ithalat içindeki ortalama payına bakıldığında en önemli değişimin tekstil ve giyim sektöründe yaşandığı görülmektedir. Gümrük Birliği öncesinde ithalatın toplam ithalat içindeki oranı %3,47 olan tekstil ve giyim sektöründe aynı oran Gümrük Birliği sonrasında %5,15 olmuştur. Tekstil ve giyim sektöründeki ithalatın toplam ithalat içindeki payı Gümrük Birliği ile %48 oranında artış göstermiştir.

Kısaca değerlendirme yapacak olursak; Gümrük Birliği alanı dışında kalan Rusya ve NAFTA ülkeleri ile Türkiye'nin ticari ilişkileri gözle görülür bir artış göstermiştir. Rusya ile Türkiye arasında hem ithalat hem de ticaret hacminde artış yönünde değişim gözlenmektedir. Türkiye'nin ihracatının en çok arttığı bölge ise NAFTA'dır. İthalatta ise AB ülkelerinde büyük bir artış yaşanmaktadır. AB ülkeleriyle olan ticarete en büyük paya sahip olan Almanya'nı payı Gümrük Birliği neticesinde azalmasına rağmen AB ile olan ticaret artmıştır. Gümrük Birliği nedeniyle ithalat rakamı artarken ihracat üzerinde büyük bir değişiklik yaşanmamıştır.

Ticarete üçüncü ülkelerle ilgili sınırlamalar neticesinde Türkiye kendi gümrük haklarından vazgeçmiş ve AB Gümrük Sistemini uygulamaya başlamıştır. Karar verme mekanizmasında Türkiye yer almadığı için de olası problemlerde AB üyesi ülkeler AB üyesi olmayan Türkiye'ye nazaran daha büyük bir korunmaya sahiptir.

Gümrük Birliği Avrupa sermayesinin uluslararası alanda rekabet edebilmek için gereksinim duyduğu ucuz ve daha da ucuzlatılacak işgücüne sahip olması yönündeki engelleri kaldıran bir oluşumdur.

Gümrük Birliği'nde ön plana çıkan bir diğer konu da yıllardır ileri sürülen; rekabet gücünün daha da arttırılabilmesi için, ucuz olan iş gücünü daha da ucuzlatacak uygulamalar olarak sendikasızlaştırma, özelleştirme, esnek çalışma yöntemlerinin uygulamaya başlanması, işyeri kapanmaları ve küçülmeleriyle birlikte Gümrük Birliği'nin kıdem tazminatı hakkının, yıllık ücretli izin haklarının, sendikal izinler ile ücretli mazeret izinlerinin, fazla mesailerin, sosyal güvenlik haklarının, sendikal örgütlülüğün ve sözleşmelerin sağladığı iş güvencelerinin ortadan kalkmasına neden olduğu görülmektedir.

Gümrük Birliği'nin istihdamı daraltıcı etkisinin de üzerinde durmak gerekmektedir. İş mevzuatlarında yaratılan katılık, işçilik maliyetlerindeki artış, sosyal güvenlik sisteminde yaşanan sorunlar bir araya geldiğinde sendikaların gücünün de azalacağı düşünöldüğünde istihdam üzerinde daraltıcı bir etkiyle karşı karşıya kalınmaktadır. Geline n noktada işçi sendikaları ücret artışı yerine, işçinin işini korumak amacına yönelmektedir ve bu tutumla Gümrük Birliği'ne girildiği yıldan beri devamlı karşılaşılmaktadır.

Bu kritik yapılırken, Gümrük Birliği'nin olumlu yanları şeklinde ileri sürölen bazı maddelerde vardır. Bunların en başında dünya piyasa sistemine entegrasyon sürecinin hızlanması gelmektedir. Bunun yanı sıra yabancı sermayenin artış göstermesi, Know-how sisteminin ileri bir aşama kaydetmesi, hitap edilen büyük pazarlar nedeniyle ölçek ekonomisi neticesinde üretim düzeyinde yaşanan önemli artışlar, rekabet nedeniyle üretim kalitesinin artması, üretimin ileri gelen alanında avantajlı bir konuma geçilmesi için o alana yönelik gelişme sağlanmaya çalışılması ve mevzuatlarda yapılan değişikler sadece Gümrük Birliği'nin etkileriymiş gibi aktarılmaktadır.

Bu ve benzeri gelişmeler günümüzün koşulları içinde değerlendirildiğinde zaten yapılması gereken ve hatta zorunluluk teşkil eden durumlardır. Küreselleşme, sınırları ortadan kaldıran ticari faaliyetler, bilginin akışındaki hız, sermayenin hareketliliği ve bunun neticesinde rekabetin yarattığı teknolojik gelişmeler ve bu durumun üretime yansması ve bütün bu uygulamalar ile alakalı yasal zeminin oluşturulmasının gerekliliğinin sorumlusu tek başına Avrupa Birliği yada Gümrük Birliği olamaz. Zorlayıcılıkları neticesinde adım atıldığı görölmektedir fakat az önce belirttiğimiz diğer zorlayıcı faktörleri de hepten yok saymak yanlış olacaktır.

Gümrük Birliği'nin dış ticaret üzerindeki etkisi üzerinde önemle durmak gerekmektedir. Gümrük Birliği'nin ithalat üzerindeki etkisini bazı parametrelerle açıklamak gerekirse bunlar; sıfırlanan gümrük düzeyi, Topluluk çıkışlı ithal mallarına yönelik talebin fiyat esnekliği, ticaret sapması, ticaret yaratılması ve her iki durumda karşılaşılabilecek ticaret genişlemesinin yol açacağı ticaret artışı ve yurt içinde yerleşik yerli ve yabancı firmaların Türk piyasasını kaptırmamak için yapabilecekleri fiyat indirimleri olarak adlandırılabilir.

Faiz dışı bütçe konusunda da Gümrük Birliği'nin önemli etkileri gözlenmektedir. Gümrük Birliği öncesi ve sonrası dönemler incelendiğinde faiz dışı bütçe fazla verirken bütçe

dengesi açık vermektedir. Bu demektir ki; bütçe üzerinde faiz harcamalarının etkisi kaçınılmaz derecede büyüktür. Faizlerdeki yükseliş bütçe açığının GSMH içindeki payını Gümrük Birliği'ne geçişle önemli ölçüde yükseltmiştir. Bir diğer konu da Gümrük vergisi konusudur ve burada da GSMH içindeki payın Gümrük Birliği sonrasında azaldığı görülmektedir.

DPT raporunda; “Gümrük Birliği ile AB ülkelerine yapılan ihracatın artışının yanı sıra Gümrük Birliği çerçevesinde akdedilen Serbest Ticaret Anlaşmaları kapsamında Türkiye'nin elde ettiği tavizli rejim sayesinde söz konusu ülke pazarında da eşit rekabet koşulları sağlanmaktadır. Ancak ihracatın yanı sıra ithalatın da artışı ile AB ülkelerinde gelen rakip malların sayısının artması iç piyasada firmaların büyümelerine engel olmakta ve iç pazarda paylarının azalmasına neden olmaktadır” ifadesi yer almaktadır.⁸⁹

Gümrük Birliği'nin olası etkileri ile alakalı yapılan teorik çalışmalarda elde sonuçların özünde orta ve büyük ölçekli firmalar üzerinde farklı etkiler yarattığı belirtilmektedir. Burada karşı karşıya kalınması beklenen durum; Gümrük Birliği'nden küçük firmaların olumsuz, diğerlerinin ise olumlu yönde etkilenmesidir. Fakat yapılan çalışmalar göstermektedir ki; Gümrük Birliği sürecinin başlamasıyla birlikte küçük firmaların önemli bir oranda durumdan etkilenmediği fakat orta ve büyük ölçekli olanların ise önemli bir oranda Gümrük Birliği'nin olumsuzluklarına maruz kaldığıdır.

Gümrük Birliği'nin Türkiye'deki sanayi sektöründe refah artışı yaratamadığını vurgulamak gerekmektedir. Başta yabancı yatırımlar konusu olmak üzere AB'den beklenen yardım alınmamıştır. Türkiye'nin krediler konusunda da diğer AB adayları ile farklı bir statüde değerlendirildiği görülmektedir.

Bir diğer önemle vurgulanması gereken husus da sanayide izlenen politikaların yanlışlığıdır. Uygulanan politikalar planlı bir sanayi politikası karakterinde değildir. Bu durumu düzeltmek için de son 25 yıldır yürütülen ihracatı teşvik edici politikalar bahsedilen probleme çözüm üretememiştir. Bütün bu uygulamaların sonucunda da 2004 yılında dış ticaret açığı tarihin en yüksek seviyesine çıkmıştır. Dış ticaret açığının Türkiye üzerindeki en

---

⁸⁹ <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/oik561.pdf>, (14.12.2007)

büyük etkisi; Türk ekonomisinin iç ve dış kaynaklı ekonomik dalgalanmalar karşısında daha kırılgan ve dirençsiz hale gelmesidir.

3.2.1 Tekstil ve Hazır Giyim Sanayisinde Gümrük Birliği Etkisi

Tekstil ve hazır giyim sektörü imalat sanayindeki istihdamın 1990 yılı sonlarında %35'ini sağlamaktaydı. Sektör, 1980'lerin başlarında yaşanan ihracat patlamasının ana itici gücü haline almış ve 1990'lardan itibaren de Türkiye'nin toplam ihracat rakamının % 40'ını oluşturmuştur.

Sektörün imalat sanayi alanında ortaya koyduğu katkı ve katma değer düşük düzeydedir. Bu durumun sebep olduğu düşük üretkenlik seviyesi ve düşük ücretlendirme, sektörün ürünlerine olan talepte karşılaşılan gelir esnekliğinin az olması ile de birleşince, sektörün ilerleyen yıllardaki rolünün yerinin geçmişe nazaran daha fazla sıkıntı yaşayacağı öngörülebilir.

Gelişmekte olan ülkelerde karşı karşıya kalınan durum gibi, Türkiye'de de tekstil ve hazır giyim sektörünün sanayileşme sürecindeki önemi yadsınamaz.

1933'te kurulan Sümerbank Türkiye'deki belirli sanayileri geliştirmek amacıyla 70'lerin sonuna doğru tekstil ve hazır giyim sektöründe ana yüklenici pozisyonunu oynamıştır. Fakat, ilerleyen yıllarda serbest piyasa ekonomisinin etkisiyle şekillenen ekonomi politikaları neticesinde devletin sahip olduğu tekstil ve hazır giyim kuruluşlarına aktarılan devlet yatırımı azalmış ve özelleştirme (1996) süreci yaşanmıştır.

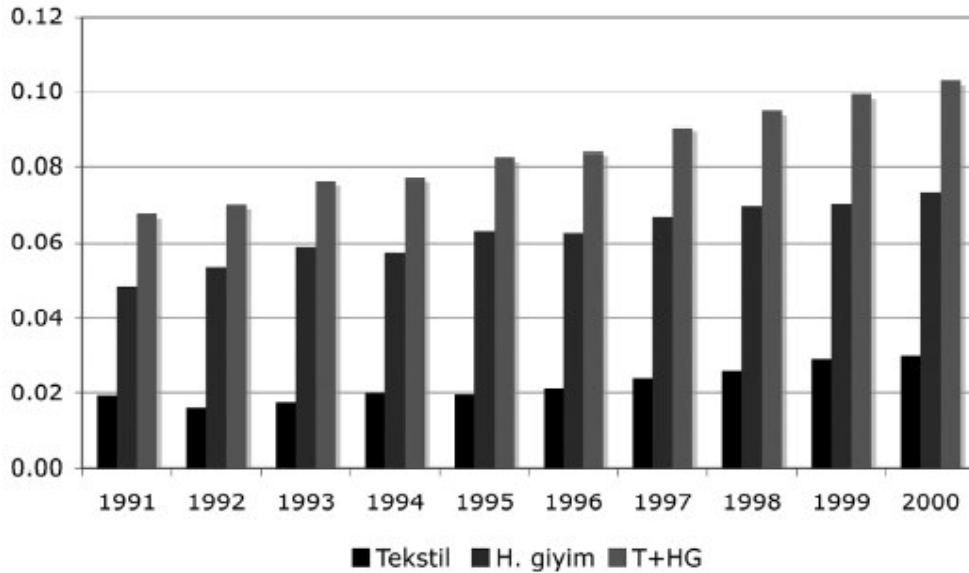
80'li yıllarda yaşanan ihracat rakamındaki yüksek artışın ana tetikleyicisi tekstil ve hazır giyim sektörüydü. 1980–1995 yılları arasında tekstil ve hazır giyim toplam ihracat gelirindeki payı %27'den %40'a çıkmıştır. Devlet kuruluşlarının tekstil sektöründeki istihdam oranı, 1980'lerde %18 iken, büyük bir düşüş göstererek 2000 yılında %2'ye düşmüştür. Hazır giyim sektöründe de 1990'larda aynı durum yaşanmıştır. Devlet kuruluşlarının hazır giyim sektöründeki istihdam oranı 1988'de %3.9'dan 2000'de %1.5'e gerilemiştir. Bu dönemde sektörün toplam ihracatından elde edilen gelir 0.9 milyar ABD Doları'ndan 9.9 milyar Dolara yükselerek 11 katlık bir artışa ulaşmıştır. Bu rakamlar hazır giyim sektörünün lokomotifi olduğu bir tekstil sektörünün etkisiyle gerçekleşmiştir.

90'ların ortasına gelindiğinde ise sektörün ihracat paylarındaki büyüme duraklama aşamasına geçmiştir. Bu dönem içinde ihracatın GSMH'ye oranı da 90'ların başlarından beri değişiklik göstermemiştir. Bu durum, tekstil ve hazır giyim sektörüne dayalı ihracatın artık üst sınırlarına ulaştığı anlamına da gelmektedir.

Tekstil ve hazır giyim sektöründe giyim ürünleri (elbise çeşitleri), hazır giyim aksesuarları ve örgü en büyük ihracat gelirini sağlayan alt grubu oluşturmaktadır. Bu rakam 2001 yılında 3.6 milyar ABD Doları seviyesindedir. Takip eden durumda, elbise ve hazır giyim aksesuarları, örgü ve diğer hazır tekstil ürünleri gelmektedir. Almanya'nın Türkiye'nin ihracatındaki payı 1996'da %36'dan 2001'de %27,6'ya inmesine rağmen hala Almanya ABD'nin önünde yer alarak Türkiye için en büyük alıcı konumundadır. ABD'nin ihracattaki payı 1996'da %9 ve 2001'de de %14 seviyelerindedir. Burada üzerinde önemle durulan konu; AB'nin bütününe ihracattaki payının değişiklik göstermemiş olmasıdır. Almanya'nın düşen ihracat payı İtalya, Fransa ve İngiltere'ye olan ihracat ile dengelenmiştir. Toplamda ihracat rakamında AB'nin payı %80 seviyelerindedir.

Tekstil ve hazır giyim sektörünün en büyük pazarı konumunda olan AB ile Türk firmalarının rekabet gücü incelendiğinde firmaların hazır giyim ürünlerinde, tekstile oranla, daha büyük bir rekabet gücüne sahip olduğu görülmektedir.

Grafik 5: AB Tekstil ve Hazır Giyim İthalatında Türkiye'nin Payı, (1991-2000)

Kaynak:

http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/AB/SanayiSektorDb/AB_tekstil.doc (8.10.2007)

Hazır giyimde Türkiye'nin payı 1991'de %5'den 2000'de %7.4'e çıkmıştır. Tekstilin payı da 1991'de %2'den 2000'de %3'e artış göstermiştir. Türkiye 1996'da Gümrük Birliği'ne girmesine rağmen piyasa payında önemli bir değişiklik görülmemiştir.

Gümrük birliği ile birlikte, Türkiye'nin daha önce karşı karşıya kaldığı kota sınırlamaları kaldırılmış olmasına rağmen, Çin ve Türkiye'nin AB'ye ihracatta benzer artış oranlarına sahip olduğu gözlenmektedir. Bazı Asya (Hindistan, Bangladeş), Doğu Avrupa (Romanya, Polonya, Çek Cumhuriyeti) ve Akdeniz (Tunus, Fas) ülkeleri de AB pazarında görece yüksek ihracat artış oranlarına sahiptir.

Türkiye'nin lokomotif sektörlerinden olan tekstil ve hazır giyim sektörü üzerinde asıl değişiklik ithalat rakamında gözlenmektedir. Türkiye'nin ihracat rakamını arttıracığı düşünülen Gümrük Birliği'nin asıl etkisi (olumsuz yönde) ithalat rakamında olmuştur. Bu durumda asıl soru işareti olan konu; Gümrük Birliği ile AB'nin Türkiye'ye koyduğu kotaların kalkmış olmasına rağmen ithalat rakamındaki artıştır.⁹⁰

1992-2000 döneminde, AB'nin Türkiye'den tekstil ve hazır giyim ürünleri ithalatında ortalama büyüme oranı %6.3'tür aynı dönemde tekstil ürünleri için büyüme oranı %2.7'dir. AB'nin Türkiye'den hazır giyim ve tekstil ithalatının yıllık ortalama büyüme oranları, sırasıyla, %11.4 ve %8.4'dür. Tekstil ve hazır giyim ihracatında Türkiye'nin büyüme oranının AB'nin ithalat büyüme oranından daha yüksek olması neticesinde piyasa payında artış gözlenmektedir. Türkiye'nin hazır giyim ithalatı alt gruplarına göre ayrıldığında, görelî fiyat etkisinde önemli ölçüde dalgalanma yaşandığı, fakat 1992-2000 döneminde net etkinin sıfır olduğu görülmektedir. Türkiye'den ithal edilen ürünlerin görelî fiyatlarında önemli bir farklılık olmamış ve toplam fiyat etkisi negatif olmuştur. Bu durum, Türkiye'deki ihracatçıların fiyatı düşüş ivmesi gösteren ürünlerde uzmanlaşmış olduğunun bir göstergesidir.⁹¹

Hazır giyim sektöründe AB'deki talebinin artması ve ürün düzeyinde piyasa paylarındaki artış sebebiyle Türk ihracatçıların hazır giyim ürünlerinde AB'ye daha fazla mal ihraç ettikleri gözlenmektedir. Fakat, Türkiye'nin piyasa payının ürün düzeyinde artmasının son yıllarda negatif düzeyde seyretmesi bu piyasada gelecekte bazı sorunlarla karşı karşıya kalılabileceğinin de bir göstergesidir.

⁹⁰ <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/DisTicaretDegerelendirmeDb/I-2.doc>, (8.10.2007)

⁹¹ http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/AB/SanayiSektorDb/AB_tekstil.doc (8.10.2007),
<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/DisTicaretDegerelendirmeDb/I-2.doc>, (8.10.2007)

3.2.2 İmalat Sanayinde Gümrük Birliği Etkisi

Gümrük Birliği anlaşmasının ilk beş yılına bakıldığında imalat sektöründe tahrip edici bir etki yaratmadığı görülmektedir. Gümrük Birliği ile AB'nin toplam Türk dış ticaretindeki payı çok büyük ölçüde değişmemiştir. Yaşanan küçük değişimlerin ise hangi oranda Avrupa döviz kurlarındaki dönemsel düşüşten kaynaklandığı belli değildir. Fakat kesin olan; ithalat nüfuz oranlarının 1996 yılı sonrasında hızla yükseliş gösterdiği'dir. İhracat üretim oranlarında da aynı dönem için önemli artışlar gözlenmiştir. Dış ticaretin toplam faktör verimliliği üzerine olumlu etkisi olması, serbestleşen ticareti destekleyici bir özelliktir. Fakat buna rağmen, ithalat nüfuz artışının verimliliği nasıl arttırdığına tam bir cevap verilememektedir. Temel olarak bu duruma verilebilecek cevap; piyasalardaki rekabetçi etkinin artmasıyla bu tarz bir gelişme sağlandığıdır.

Gümrük Birliği sonrasında geçen beş yılda büyüme; verimlilik artışından daha fazla faktör ve özellikle de sermaye birikimi vasıtasıyla gerçekleşmiştir. BU durumu açıklayıcı nitelikte ileri sürülebilecek görüş; daha yoğun rekabet beklentisine bağlı olarak erken kapasite yaratımı ve/veya potansiyel ihracat fırsatlarını kullanma şeklindedir. Bu dönemde sektörel yeniden dağılımın sürdüğü görülmektedir. Bu durum neticesinde, sektörel yeniden dağılımın (reallocation) verimlilik üzerine ters etki yapması da muhtemel sonuçlardan biridir.

Piyasa yapıları ve sektörel kaymalar ile alakalı veriler; rekabet politikalarının ve sanayi ortamını iyileştirmeye yönündeki politikaların ne oranda önemli olduğunu gözler önüne sürmektedir. Bu dönemdeki verimlilik kazanımlarının bir kısmı, kaynakların daha düşük verimliliğe sahip sektörlerde kullanılması sonucu, toplam verimlilik artışına etki göstermemiştir. Kaynakların daha verimli kullanılması ise sadece sanayi ortamının iyileştirilmesi ve rekabet ortamının verimliliği teşvik edecek şekilde düzenlenmesi ile mümkün olabilecektir.

2001 krizi sonrasında Türk ekonomisi ciddi bir dönüşüm sergilemiştir. Son yıllardaki en uzun süren istikrar programı uygulamaya konulmuştur. Program neticesinde bir çok alanda başarılı yakalanabilmiştir. Enflasyon oranları 27 yıllık bir dönemden sonra tek haneli rakamlara inmiştir. 2006'nın ortalarında 2002'den beri devam eden uzun süreli yüksek büyüme oranı bu seyrini devam ettirmiştir. Bu arada ithalat hızla büyümeye devam etmiş, 1999'da 39 milyar dolar seviyesinde olan ithalat, 2005'te 115 milyar dolara seviyesini yakalamıştır. İthalatın 1999'da GSYH içinde %25 olan payı %34'ün üzerine çıkmıştır. İhracat

rakamı da büyümesine hızla devam etmiş ve 2005 sonu itibariyle 70 milyar doların üzerinde gerçekleşmiştir. İhracatın 1999'da %21,5 olan GSYH içindeki payı ise %27,8 seviyesine yükselmiştir. Bu verilerin ışığında, Türkiye ekonomisi gerçek anlamda açık bir ekonomi halini almıştır görüşü ileri sürülebilir.

Gümrük Birliği nedeniyle dış ticaretin seyrinde olması öngörülen kayma beklentisi büyük oranda gerçekleşmemiştir. AB-15 ülkelerinin Türkiye'nin toplam ithalatı içerisinde 1989-1995 yılları arası dönemde %56 olan payı %48, toplam ihracat içerisinde yine aynı dönemde %47 olan payı ise %55 düzeyinde olmuştur. AB'ye sonradan katılan 10 üyenin payları Türkiye'nin hem toplam ithalat hem de toplam ihracatı içerisinde %3'lük bir paya sahiptir. AB-15 ülkeleriyle olan bu farklılıkların sebebi; Avrupa para kurundaki oynamalardan kaynaklanmaktadır denebilir.

2001 sonrasında görülen bütün bu gelişmeler Gümrük Birliği'nin Türkiye ekonomisine katkısıdır şeklinde bir yaklaşım tam doğru olarak kabul edilemez. Kriz sonrası uygulanan politikaların ve dünya genelindeki ekonomik büyümenin 2001 sonrasındaki gelişmede etkisi aşıkardır.

Gümrük Birliği'nin olumsuz etkilerinden ve olası krizlerden korunmanın en temel yolu makroekonomik istikrarın sürdürülmesinin gerekliliği ve rekabet ortamını güçlendirecek yapısal değişimlerin yerine getirilmesidir. Buna ilaveten, sanayi ortamının iyileştirilmesi ve nihayetinde verimliliği arttırıcı politika ve teşviklerin yürürlüğe konulmasının gerekliliği de yadsınamaz.

SONUÇ

Türkiye açısından bütün soru işaretlerinin temelinde AB'ye tam üye olmadan Gümrük Birliği'nde yer almak konusu yatmaktadır. Çalışmadan da anlaşılacağı üzere; iki temel alan olan siyaset ve ekonomi açısından bu konuya yaklaşmak gerekmektedir.

Siyasi yönden bakıldığında temel sorun; AB üyeliği gerçekleşmemiş ve üyeliği bir tarihe bağlanmamış bir Türkiye'nin Gümrük Birliği sistemine girmesidir. Gümrük Birliği'nde yer almak Türkiye'yi AB'ye siyasi olarak yakınlaştırmamış ve hatta 1999'dan beri süren aday ülke süreci hala sonuçlanmamıştır. Türkiye şu anda AB'nin sığ sularına demirlemiş bir gemi konumundadır ve limana ayak basmasına izin verilmemektedir.

Ekonomik yönden bakıldığında ise ulaşılan sonuç; Türk ekonomisinin Gümrük Birliği anlaşmasının hükümlerinden olumsuz etkilenmesidir. KOBİ'lerin karşı karşıya kaldığı durumlar ve kırılgan Türk ekonomisi ister istemez Gümrük Birliği'nden olumsuz etkilenmiştir. AB'nin gelişmiş ekonomileri ile rekabet etme konusunda zayıf kalan Türk sanayisi ve bankacılık sistemi; ekonomik açıdan içine düşülen durumun ana sebebidir.

Bütün bu ekonomik analizlerin ışığında üzerinde duracağımız bir diğer konu ise bölgelerarası gelişmişlik farklarıdır. Özellikle 80'li yıllardan birlikte birliğe katılan üyelerin yapıları nedeniyle bölgelerarası farklılıklar daha da artmıştır. Almanya, Fransa gibi AB'nin kurucu üyeleri olan ülkeler arasında farklılıklar azalmış, birbirlerine yakınlaşmışlardır. AB'nin merkezi üyelerinin aksine yeni katılan veya katılma aşamasında olan ülkelerde durum farklıdır. Bulgaristan ve Romanya özellikle 90'lı yıllara doğru AB'den aldıkları fonlar ve 2007 yılı başında elde ettikleri üyelikle birlikte ancak belirli bir seviyeye gelebilmişlerdir. Türkiye'nin durumu ise bu iki ülkeyle kıyaslandığında daha da kötüdür. Diğerleri üyelik avantajıyla farklılıklarını azaltmaya çalışırken Türkiye'nin böyle bir opsiyonu yoktur. Türkiye'nin AB'nin merkezi konumunda olan ülkelerle arasındaki farklılıklar artmaktadır. Bölgesindeki gücü her geçen gün Batı'sında yaşanan entegrasyonlarla zayıflamaktadır.

Bulgaristan ve Romanya 1990'larda içinde buldukları durum neticesinde Orta Avrupa ülkelerinin gerisinde kalmıştır. Bulgaristan'daki temel sorun merkezi planlamaya

dayanan sistem ve dış ticarete tamamen CMEA üyesi ülkelere bağımlı olmak idi.

Romanya'da ise özellikle Çavuşesku zamanında uygulanan dış borç ödeme temeline dayanan ama uygulamada yapılmaya çalışılan milli ekonomi modelinin sert önlemleri nedeniyle yaratılan ekonomik ve sosyal kırılma alanları aynı Bulgaristan gibi Romanya'nın da Soğuk Savaş Sonrası dönemde karşı karşıya kaldığı sıkıntıların temelini oluşturmaktadır. Her iki ülkenin de içinde buldukları durumdan kurtulmak ve iktisadi dönüşüm yaratmak için uygulamaya çalıştıkları politikalar çalışmanın konu ilgili kısımlarında da belirtildiği gibi 90'lı yılların ikinci yarısına kadar halktan beklenen desteği elde edememiştir. 90'lı yılların ikinci yarısıyla birlikte popülist politikaların halktan destek yerine karşı çıkışla karşılandığının siyasi elit tarafından algılanması ve o zamana kadar uyguladıkları iktisadi ve mali politikaların yarattığı ekonomik krizlerden ders alınması neticesinde öncelikle ekonomik serbestleşme ve onun yanı sıra özellikle küçük ölçekli işletmelerde uygulanan özelleştirme ile doğru adımlar atılmıştır.

Bulgaristan ve Romanya'da 90'ların ikinci yarısında görülen olumlu çalışmalara rağmen yine aynı dönemde her iki ülkede de orta ve büyük çaplı işletmelerin özelleştirilmesi ve iktisadi entegrasyon için kaçınılmaz olan reformların gerçekleşme hızı tatminkar olamamıştır. Bu iki ülkenin içine düştüğü en büyük yanlış kamu işletmelerini kurtarmak için uyguladıkları gevşek bütçe politikalarıdır. Halbuki bu ülkeler iktisadi entegrasyonu hızlandırmak ve sistemlerindeki makroekonomik istikrarı sürdürebilir kılmak için sıkı bütçe politikaları uygulamak zorundaydılar. Bu ve benzeri hatalar nedeniyle gerekli büyüme rakamına bir türlü ulaşamayan bu iki ülke aynı zamanda iç tasarrufu arttırmaya yönelik politikalar da üretmek zorundadır.

Bugün gelinen noktada Bulgaristan ve Romanya'nın çalışmanın başından beri aktarılmaya çalışılan dönüşümlerini belirli bir seviyede tamamladıkları aşıkardır. Ancak, bu iki ülke iktisadi alanda Birlik standartlarının üzerinde gelişim gösterdiği ölçüde halkları için tasarladıkları refah (özellikle ekonomik temelli) seviyesine ulaşabileceklerdir. Buna ilaveten, her iki ülke için iyileştirme yapılması hususunda bahsedebileceğimiz diğer başlıkları da şu şekilde sıralayabiliriz: kurumsal değişim, AB müktesebatının teoride kalan uygulamalarının pratikte de uygulanması, ekonomide rekabet gücünün iyileştirilmesi, kamu idaresi reformları ve çevre politikaları.

AB içinde orta-vadede bir analiz yapıldığında söylenebilir ki; ekonomik gelişme konusundaki farklılıklar ortadan kalkmayacaktır. Eskiden olduğu gibi İspanya, Portekiz ve Yunanistan'a aktarılan fonlar bugün Bulgaristan ve Romanya için devrededir. Fakat, hem eski ülkeler arasında hem de yeniler arasında hala ekonomik ve sosyal yapıda farklılıklar bulunmaktadır.

2000-2006 Mali Dönemi'ndeki ülke ödeneklerine bakacak olursak en çok pay alan ülkenin %23'lük oranla İspanya olduğunu görürüz. 43 milyar Euro ile ilk sırada olan İspanya'yı 28 milyar Euro ve %16'lık oranla İtalya izlemektedir. Sırasıyla; Almanya 28 milyar Euro ile %15, Yunanistan 20 milyar Euro ile %11, Portekiz 19 milyar Euro ile %10'luk paya sahiptir. AB-15'e aktarılan rakam toplam 183 milyar Euro'dur. Bu rakamın ancak 45 milyar Euro'su yani 4'te 1'i diğer ülkelere aktarılmıştır.

Daha önce de bahsettiğim gibi; bölgesel kalkınma teorileri AB'nin karar alıcılarına göre bölgelerarası farklılıkları ortadan kaldıracaktır Çünkü bu politikalar ulusal ekonomik büyüme ile o ülkeye ivme kazandıracaktır. Fakat, onlar da artık teorilerinin altını doldurmak için faktörlerden bahsetmektedirler. Altyapı faktörü, metropoliten faktör, yapısal faktörler ve konum faktörü gibi açıklamalarla teorilerini güçlendirme yoluna gitmektedirler.

Çevre, kültür ve tarih gibi ayırıcı özelliklerin meydana getirdiği yapısal faktörler iktisadi gelişmeye katkısı olan en önemli yan öğelerdir. Doğrudan iktisadi kalkınmaya katkısı yokmuş gibi gözükmesine rağmen etkisi oldukça fazladır. Metropoliten faktörde ele alınan merkezlerin dışındaki alanları tanımlamak için kullanılmaktadır.

Gelişmekte olan ülke ekonomileri açısından oldukça büyük bir öneme haiz olan Altyapı faktörü Bulgaristan, Romanya ve Türkiye için de belirleyici ölçüde öneme sahiptir. Ülkelerin kalkınma planlarında büyük bir yeri olan altyapı faktörünün özellikle ön plana çıktığı konu kentsel dönüşüm ve benzeri tarzdaki planlamalardır.

Metropoliten faktör bütünüyle iktisadi faaliyet temelli ticaret ve ekonomik merkez yaratma ve bu merkezlerde sürdürülebilir bir gelişme sağlamaya yöneliktir. Burada asıl faydayı sağlayan aslında şirketlerdir. Ticaret faaliyetinin merkezinde olmak onlara önemli avantajlar yaratacaktır. Ama bu durumu sadece ticari faaliyetteki gelişme ile de sınırlayamayız. Bir merkezin gelişmesi; bölgede yapılan altyapı yatırımları, sağlık ve eğitim

yatırımları, gelişmiş iletişim ağının yanı sıra sosyal ve kültürel faaliyetlere de hem finansman hem de imkan sağlayacaktır. Türkiye’de Marmara Bölgesi ve İstanbul, Romanya’da ülkenin Kuzey Doğu Bölgesi ve Bükreş ile Bulgaristan’da ülkenin Kuzey Batı Bölgesi ve Sofya “metropolitan faktör” kavramıyla adlandırılan duruma en iyi örneği teşkil etmektedir. Tabi ki bu faktör; sadece büyük merkezlerin etkisi yada yarattığı fayda ile de sınırlandırılmaz. Ülkelerin jeo-stratejik ve jeo-politik öneme haiz bölgelerinin yanı sıra sadece ulaşım kolaylığı nedeniyle bile ön plana çıkan bölgeler vardır. Bu faktör ile ilk önce ülke kalkınacak, ülkenin kalkınmasıyla da bölgelerarası farklılıklar ortadan kalkacaktır. Ekonomik yaklaşma da ister istemez toplumsal ve kültürel yaklaşmayı da içinde barındırmaktadır. Böylece konum faktörüyle metropolitan faktörü birarada değerlendirebiliriz. Burada AB’den çok ilgili ülkelerin kendi potansiyellerini dikkate alarak çalışma yapmaları ve ekonomik-sosyal gelişmelerini buradan hareketle kurmaları gerekmektedir.

Son olarak, AB’nin eski üyeleri ile Bulgaristan, Romanya ve Türkiye’nin kişi başına düşen GSYİH’larına bakmak gerekmektedir. Üye oldukları yıllarda AB’nin kurucularına göre iktisadi açıdan daha kötü durumda bulunan İrlanda, İtalya, Portekiz, İspanya ve Yunanistan’la Bulgaristan, Romanya ve Türkiye’nin kişi başına düşen GSYİH’larına bakıldığında görülmektedir ki; İrlanda, İtalya, Portekiz ve İspanya açısından AB üyeliği çok hızlı bir kalkınma yaratmasa da kişi başına düşen GSYİH rakamına göre AB ortalamasını yakalamışlardır. Yunanistan’da ise AB üyeliğiyle birlikte önemli bir değişiklik yaşanmamıştır. Bugün gelinen nokta itibarıyla; Bulgaristan, Romanya ve Türkiye AB’nin ortalama iktisadi refah seviyesine ulaşamamıştır.

KAYNAKÇA

- **Kitap – Makale**

Açıkmeşe, S., A., “Avrupa Birliği’nin Genişlemesi ve Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2001

Alonso, W., “Urban and Regional Imbalances in Economic Development”, Economic Development and Cultural Change, Chicago, Vol. 17, No. 1, 1968

Altınbaş, D., ve Kalaycı, H., “Türkiye-AB İlişkilerinde Geline Nokta”, Stratejik Analiz, Ankara, Sayı 81, 2007

Arslan M., ve Usul, A. R., “Gümrük Birliği’nin Türk Ekonomisi ve Bütçesine Etkilerinin Analizi”, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara, 2002

Avrupa Ekonomik Danışma Merkezi, Avrupa Birliği Kapısındaki ODAÜ ve Türkiye, Profile’98, Ankara Mayıs 1998,

Bergström, F., “Regional Policy and Convergence of Real Per Capita Income Among Sweden Counties”, SSE/EFI Working Papers Series in Economics and Finance No: 284, Stockholm, 1998

Blanchard, O., “Assessment of the Economic Transition in Central and Eastern Europe: Theoretical Aspects of Transition”, The American Economic Review, Pittsburgh, Cilt 86, Sayı 2, 1996

Bozkurt, V., Avrupa Birliği, Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa 1993

Chakravorty, S., “How Does Structural Reform Affect Regional Development? Resolving Contradictory Theory with Evidence from India”, *Economic Geography*, 76(4), Development, Displacement and Disparity (Ed. Nirmala Banerjee, Sugata Marjit), India, 2005,

Çimen, A., *Gümrük Birliği ve Avrupa Topluluğu Türkiye İlişkileri*, Ankara, 1996

Coloumbe, S., “Regional Disparities in Canada: Characterization, Trends, and Lessons for Economic Policy”, *Industry Canada, Working Paper Number 18*, 1997, Ottawa

Council Regulation (EC) No 1257/1999 of 17 May 1999 on Support for Rural Development from the European Agriculture Guidance and Guarantee Fund (EAGGF) and Amending and Repealing Certain Regulations, *Official Journal of the European Communities*, Brussels, 1999

Cviic, C., *Remarking the Balkans* Pinter Publishers, Londra, 1991

Çoşkun, E., *Bütünleşme Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye*, 1. Baskı, Cem Yayınevi, İstanbul, Kasım 2001

Das, B. B., “Economic Liberalisation and Inter-Regional Disparities in India”, *Economic Liberalisation and Regional Disparities In India*, (Ed. B. Misra ve R. Meher), New Delhi, 2000

Dainov, E., “Bulgaria: A Stop-Go Modernization”, W. Kostecki, K. Zukrowska ve B. Goralczyk (Der.), *Transformations of Post-Communist States*, Londra, 2000

Dobrinsky, R., “The Transition Crisis in Bulgaria”, *Cambridge Journal of Economics*, Cambridge, Vol.24, No.5, 2000

EC regulation 2081/9, Brussels, 1993

European Commission, *Agenda 2000 - Commission Opinion on Romania’s Application for Membership of the European Union*, Brussels, 1999.

European Commission, *Commission Opinion on Bulgaria’s Application for Membership of the European Union*, Brussels, 1997

European Commission, First Report on Economic and Social Cohesion, Luxembourg, 1996

European Commission, “1998 Regular Report From the Commission on Romania’s Progress Towards Accession” Brussels, 1998

European Commission, “2002 Regular Report on Romania’s Progress Towards Accession”, Brussels, 2002

European Documentation: The European Community and Its Eastern Neighbours, Luxembourg, 1990,

Güran, N., Uluslararası Ekonomik Bütünleşme ve Avrupa Birliği, İzmir, 2000,

Hirschman, A. O., The Strategy Of Economic Development, New Heaven, 1958

Karluk, R., Avrupa Birliği ve Türkiye, İstanbul, 1998,

Krugman, P.,”Increasing Returns and Economic Geography”, Journal of Political Economy, University of Chicago Press, Vol. 99(3), Chicago, 1991

Martin, R. ve Sunley, P., “Slow Convergence? Post-Neoclassical Endogenous Growth Theory and Regional Development”, Working Paper 44, ERSC Center for Business Research, University of Cambridge, Cambridge, 1998

Mrydal, G., Economic Theory and Underdeveloped Regions, London, 1957

Özen, Ç., Türkiye-Avrupa Topluluğu Gümrük Birliği ve Tam Üyelik Sürece Üzerine Etkileri, Ceylan Kitapevi, İzmir, 2002

Radulescu Doina M., “An Assesment of Fiscal Sustainability in Romania”, Post-Communist Economies, Routledge, Gainsborough, Vol 15, Issue 2, 2003

Regulation (EC) No 1783/1999 of the European Parliament and of the Council of 12 July 1999 on the European Regional Development Fund, Official Journal of the European Communities, Brussels, 1999

Regulation (EC) No 1783/1999 of the European Parliament and of the Council of 21 June 1999 on the Financial Instrument for Fisheries Guidance, Official Journal of the European Communities, Brussels

T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği genel Müdürlüğü, Avrupa Birliği ve Türkiye, Ankara, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı 4. Baskı, 1999

The World Bank, Bulgaria: The Dual Challenge of Transition and Accession, , Washington, 2001, s. 17.

Turan, S., Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri ya da Bitmeyen Senfoni, Balkan Araştırmaları, Cilt 1, Sayı 1

- **Web Adresleri:**

<http://danica.popovic.ekof.bg.ac.yu/bugariruminiEU.htm>, (14.12.2007)

http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/1998/bulgaria_en.pdf
(12.12.2007)

http://ec.europa.eu/economy_finance/about/activities/activities_keyindicatorsforecasts_en.htm
(2.2.2007)

<http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/>, (18.12.2007)

<http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/oik561.pdf>, (14.12.2007)

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-CZ-06-003/EN/KS-CZ-06-003-3A.PDF (2.2.2007)

http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/es/com/2002/com2002_0624es01.pdf, (19.12.2007)

<http://makdis.pamukkale.edu.tr/TR-AB.htm>, (18.12.2007)

http://www.belgenet.com/arsiv/ab/ab_rapor87.html, (8.12.2007)

http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/AB/SanayiSektorDb/AB_tekstil.doc (8.10.2007)

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/DisTicaretDegerelendirmeDb/I-2.doc>
(8.10.2007)

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/IstatistikDb/eko01.xls> (8.10.2007)

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/IstatistikDb/eko04.xls> (8.10.2007)

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/IstatistikDb/eko05.xls> (8.10.2007)

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/16.pdf>, (8.10.2007)

<http://www.ekocerceve.com/img/haberler/ABBIDGESELPOLTKAVEYAPISALFONLAR.doc>
(7.9.2007)

<http://www.ekonomist.com.tr/apps/dictionary.app/dictionary.php/es.dict/Comecon>
(15.10.2007)

http://www.fifoost.org/bulgarien/EU_Bulgaria_2002/index.php (12.12.2007)

http://www.tarim.gov.tr/kurumsal/birimler/merkez/diatk/web/sunumlar/yapisal_fon.ppt#15
(5.9.2007)

<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/helsinkizirvesi.html>, (8.12.2007)

ÖZGEÇMİŞ

11 Eylül 1981 tarihi, Trabzon doğumluyum. İlk, Orta ve Liseyi Zonguldak ilinin Ereğli ilçesinde okuduktan sonra, Beykent Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümüne kaydoldum. Bu bölümden 2004 yılında mezun oldum. Beykent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Kulübü Kurucu Üyesi olarak görev aldım. Aynı zamanda Yönetim Kurulu Üyesi olarak da göreve devam ettim. 2007 yılı Mart ayından beri İstanbul Ticaret Odası'nda çalışmaktayım. 2004 yılında da, Beykent Üniversitesi, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı Uluslararası Ekonomi Politik ve İşletmecilik Bilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladım.

Özel ilgi alanlarım; Uluslararası İlişkiler, Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomi Politikadır.

Yabancı dilim İngilizce olup, bekarım.

Aday:Emrah ALAYOĞLU